

**A Kúria Polgári Kollégiuma
Joggyakorlat-Elemző Csoport**

Összefoglaló vélemény

A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata

(A másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogköre)

Budapest, 2013. december 2.

Tartalom

I. A Joggyakorlat-Elemző Csoport működésének általános kérdései

II. A perorvoslati rendszer kérdései

II/1. Elméleti kérdések

II/2. Az 1952. évi III. tv. perorvoslati rendszert érintő változásai

II/3. A felülvizsgálati kérelem, mint perorvoslat elméleti kérdései

III. A perorvoslati kérelem kérdései

III/1. A perorvoslati kérelem alaki kellékei

III/2. A hatályon kívül helyezésre irányuló fellebbezési kérelem problémája

III/3. A perorvoslati kérelem tartalmi keretei

III/4. A felülvizsgálati kérelem, mint eljárás megindító beadvány sajátosságai

IV. A hatályon kívül helyezési okok kérdései

IV/1. Hatályon kívül helyezési okok a Polgári perrendtartás rendszerében

IV/2. A hatályon kívül helyezést megalapozó lényeges eljárási szabálysértések

IV/3. Lényeges eljárási szabálysértések a Joggyakorlat-Elemző Csoport által megvizsgált anyagban

V. A perbeli esélyegyenlőség elve megsértésének kérdései [Pp. 3. § (6) bekezdése]

VI. A kereseti kérelem kimerítése elmulasztásának és a kereseti kérelmen való túlterjeszkedésnek a kérdései

VII. A tájékoztatási kötelezettség kérdései

VII/1. Alapvető változások a tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban

VII/2. A tájékoztatás fő területei általában

VIII. Tájékoztatás a bizonyításra szoruló tényekről és a bizonyítási teherről

VIII/1. A vizsgált határozatok közvetlen tapasztalatai

VIII/1/A. A tájékoztatás konkrét ügyre lebontásának hiánya

VIII/1/B. A felek személyes meghallgatásának jelentősége

VIII/1/C. A bizonyítási teherre vonatkozó téves tájékoztatás

VIII/1/D. A téves tájékoztatás hatása a tényállás megállapítására

VIII/1/E. A tájékoztatás fogyatékoságából származó jogkövetkezmény alkalmazása

VIII/2. A tájékoztatási kötelezettség rendszertani kérdései

VIII/3. A tájékoztatási kötelezettség módszertani kérdései

VIII/4. A tájékoztatási kötelezettség tárgya, terjedelme

VIII/5. Tájékoztatás a bizonyítás eszközeiről

VIII/6. Tájékoztatás a bizonyítás eredményéről

VIII/7. Az ellenérdekű fél tájékoztatása

VIII/8. Tájékoztatás a bizonyítással való késedelem és mulasztás jogkövetkezményeiről

IX. A szakértői bizonyítással összefüggő tájékoztatás hiányosságai

IX/1. A szakértői bizonyítás célszerű időpontja a polgári perben

IX/2. A szakértői bizonyítás szükségességére vonatkozó tájékoztatás

IX/3. A szakvélemény ellentmondásaival és tartalmi hiányosságaival összefüggő tájékoztatás

IX/4. Hiányosságok a szakértői bizonyítással összefüggő egyéb kérdésekben

X. Hatályon kívül helyezés az elsőfokú bíróság téves jogi álláspontja miatt

XI. Hatályon kívül helyezés a tényállás felderítetlensége miatt

XII. A tájékoztatási kötelezettség és a hatályon kívül helyezés összefüggései

XIII. A tájékoztatási kötelezettség értékelése a hatályon kívül helyezések tükrében

XIV. A hatályon kívül helyező végzés kérdései

XIV/1. A hatályon kívül helyező végzés lényege és jogi jellemzői

XIV/2. A hatályon kívül helyező végzés tartalmi elemei

XIV/3. A hatályon kívül helyező végzés szerkesztésének gyakorlati kérdései

XV. A megismételt eljárásra vonatkozó utasítás kérdései

XV/1. A kötőerő jogi alapjai

XV/2. Az utasítási jog belső tartalma

XV/3. Az utasítási jog, valamint a hatásköri szabályok és a bírói függetlenség összefüggései

XVI. Többszörös hatályon kívül helyezések

XVII. A felülvizsgálati bíróság jogköre és határozatai

XVIII. A felülvizsgálati határozatok vizsgálata és annak eredményei

XVIII/1. Illetékességi kifogás elbírálásának elmulasztása miatt történő hatályon kívül helyezés

XVIII/2. A kereset tartalmának tisztázatlansága, illetve téves megállapítása miatt történő hatályon kívül helyezés.

XVIII/3. A Pp. 123. §-ának téves alkalmazása miatt történő hatályon kívül helyezés

XVIII/4. A kérelmen való túlterjeszkedésre, illetve a kérelemből való döntés hiányára alapított hatályon kívül helyezések

XVIII/5. A tájékoztatási kötelezettség elmulasztására alapított hatályon kívül helyezés

XVIII/6. A bizonyítandó tények és a bizonyítási teher tekintetében fennálló hibákra visszavezethető hatályon kívül helyezés

XVIII/7. A bizonyítékok téves értékelése, megalapozatlanság miatt történő hatályon kívül helyezés

XVIII/8. A tényállás felderítetlensége miatti hatályon kívül helyezés

XVIII/9. A másodfokú bíróság téves (eltérő) jogi álláspontja, és az ebből eredő bizonyítatlanság miatt történő hatályon kívül helyezés

XVIII/10. A szakértői véleménnyel kapcsolatos aggályok kiküszöbölésének elmaradása, illetve az ebből eredő megalapozatlanság miatt történő hatályon kívül helyezés

XVIII/11. Az indokolási kötelezettség megsértése miatt történő hatályon kívül helyezés

XIX. A 2013. október 28-i országos konferencia összefoglalója

XX. Összefoglaló értékelés

Mellékletek

1/A+1/B. sz. mell: – Az ítéletáblai és törvényszéki összbejezések, valamint hatályon kívül helyezések aránya

2. sz. melléklet: – Lényeges eljárási szabálysértések országos gyakorisága

3. sz. melléklet: – Lényeges eljárási szabálysértések gyakorisága az ítéletáblákon

4. sz. melléklet: – Lényeges eljárási szabálysértések gyakorisága a törvényszékeken

5. sz. melléklet: – Lényeges eljárási szabálysértések gyakorisága a BH-ban és a BDT-ben

6. sz. melléklet: – Tájékoztatási kötelezettség megsértését megalapozó konkrét hiányoss.

7. sz. melléklet: – Megismételt eljárás kimenetele az alapeljárás elsőfokú ítéletéhez képest

8. sz. melléklet: – Pertartam az alap-és megismételt eljárásban

9. sz. melléklet: – Tárgyalási napok száma az alap-és megismételt eljárásban

10. sz. melléklet: – Lényeges eljárási szabálysértések alakulása a felülvizsgálati eljárásban

I. A Joggyakorlat-Elemző Csoport működésének általános kérdései

A Kúria Elnöke a Polgári Kollégium véleményének beszerzése, valamint a Polgári Kollégium Kollégiumvezetőjének indítványa alapján indokoltnak látta a polgári ügyekben, a hatályon kívül helyezéssel kapcsolatban folytatott ítélkezési gyakorlat megvizsgálását. Ezért a 2013. január 17. napján meghozott, 2013.El.II.JGY.1/1-8. számú határozatával joggyakorlat-elemző csoportot állított fel, amelynek tevékenységi körét „A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata” tárgykörének vizsgálatában határozta meg. [2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 29.§ (1) bekezdése; valamint a Kúria Ügyviteli Szabályzatáról szóló 21/2012. Elnöki Utasítás (KÜSZ.) 28. § (1) bekezdése és 30. §-a]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport vezetőjének Dr. Molnár Ambrust, a Kúria megbízott tanácselnökét, a Csoport kúriai bíró tagjainak pedig Tamáné Dr. Nagy Erzsébetet, a Kúria megbízott tanácselnökét, valamint Dr. Farkas Attilát, a Kúria bíróját jelölte ki. [Bsz. 29. § (2) bekezdése és a KÜSZ. 33. § (2) bekezdése]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport vezetője a Csoport munkájába

a Kúria nyugalmazott bírái közül:

Dr. Murányi Katalint, a Kúria nyugalmazott kollégiumvezetőjét, valamint
Dr. Szőke Irént, a Kúria nyugalmazott tanácselnökét, míg

külső tagként:

Dr. Németh Lászlót, a Fővárosi Ítéltábla tanácselnökét, továbbá
Dr. Abért Jánost, a Magyar Igazságügyi Akadémián szolgálatot teljesítő bírót

vonta be. [Bsz. 29. § (2) bekezdése és a KÜSZ. 33. § (2) bekezdés a) pontja]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport belső munkamegosztása szerint Dr. Murányi Katalin kollégiumvezető asszony, valamint Dr. Szőke Irén tanácselnök asszony szaktanácsadói és lektori feladatokat láttak el. Tamáné Dr. Nagy Erzsébet tanácselnök asszony és Dr. Farkas Attila bíró úr a felülvizsgálati határozatokat vizsgálatát és elemzését végezték, míg Dr. Németh László tanácselnök úr és Dr. Abért János bíró úr, valamint Dr. Molnár Ambrus mb. tanácselnök a fellebbezési eljárásban hozott hatályon kívül helyező végzések vizsgálatát és elemzését folytatták le. [KÜSZ 33. § (3) bekezdés e) pontja]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport az alakuló ülését 2013. április 28. napján tartotta, amelyen elfogadta a vizsgálati tevékenységének munka-és ütemtervét. (KÜSZ. 34. § (1)–(2) bekezdései] Ennek során döntött arról, hogy valamennyi ítélőtábla és törvényszék részéről, a 2010. december 31. napját közvetlenül megelőző, utolsó 20 db ítélet elleni fellebbezés alapján meghozott hatályon kívül helyező végzést, valamint a Kúria ugyanezen időszakban, felülvizsgálati eljárásban hozott 50 db hatályon kívül helyező végzését kívánja megvizsgálni mind az alap, mind pedig a megismételt eljárásra kiterjedően. [KÜSZ. 36-37. §-ok és 39. § (4) bekezdése]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport a vizsgálat alá vont határozatok nagy száma miatt, a vizsgálat módszerét illetően úgy határozott, hogy az un. vegyes rendszerben rejlő munkamegosztás lehetőségét kihasználva, feladatát a felmenő és felkérő rendszer kombinációjával végzi el. Ennek az volt a lényege, hogy a Csoport összeállított egy előre elkészített, egységes adatlapot, amelynek pontjai és rovatái az ügyeknek a hatályon kívül helyezés szempontjából legfontosabb adataira kérdeztek rá. Ennek megküldése után az ítéletábrák és törvényszékek polgári kollégiumai elvégezték a vizsgálat tárgyát képező hatályon kívül helyező végzések kiemelését, valamint az előbb említett adatlapoknak a kitöltését. Ezt követően az alap-és megismételt eljárásban hozott első-és másodfokú határozatot, valamint az alap-és megismételt eljárásban benyújtott fellebbezéseket, továbbá a kitöltött adatlapot megküldték a Joggyakorlat-elemző Csoportnak további feldolgozásra. [KÜSZ. 39. § (1)–(4) bekezdései]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport tagjai között, a vizsgálat tárgyát képező jogi problémákkal kapcsolatban, elvi szintű és egymással élesen szemben álló vélemény-eltérés nem mutatkozott. Ezért a Csoport egyhangúan úgy határozott, hogy az Összefoglaló Véleményében, a vizsgált jogterületen jelentkező, valamennyi vitás és alternatív megoldási lehetőséget feltüntet. [KÜSZ 33. § (4)–(5) bekezdései]

A Joggyakorlat-Elemző Csoport tevékenységének jelentős állomása volt a 2013. október 28. napján, „A hatályon kívül helyezés kommunikációs kérdései” címmel megtartott országos konferencia megszervezése és lebonyolítása. A rendezvényre valamennyi ítéletábra és törvényszék 3 fős küldöttsége meghívást kapott. Felkértük a törvényszékeket, hogy küldöttségükben legalább 1 fő elsőfokú ügyeket tárgyaló bíró is vegyen részt. Az eseményen a legfőbb ügyészt Dr. Seereiner Imre legfőbb ügyészségi főosztályvezető ügyész, míg az egyetemi szférát Dr. Németh János professzor úr, az ELTE nyugalmazott egyetemi tanára, professzor emeritus képviselte. Az ítéletábrák és törvényszékek részére, a konferenciára szóló meghívóval egyidejűleg „A bíróság tájékoztatási kötelezettségével összefüggő lényeges eljárási szabálysértések a polgári perben” címmel, részletes írásbeli előkészítő anyagot küldünk. A konferencia „A hatályon kívül helyezés kommunikációs kérdései” címet viselő nyitóelőadással kezdődött, amelyet követően mindkét anyagot érintő szakmai vita lefolytatására került sor. A rendezvény tapasztalatairól készült szakmai összefoglalót a jelen Összefoglaló Vélemény XIX. fejezete tartalmazza.

A Joggyakorlat-Elemző Csoport tevékenységének tartama alatt került sor a Kúria középtávú intézményi stratégiájának megalkotására és elfogadására, amely részletesen vizsgálta a joggyakorlat-elemző csoportok intézményének helyét és szerepét a joggyakorlat egységesítésében. Ennek során rögzítette, hogy a csoportok tevékenységének fő funkciója a döntés-elemzés. Egyidejűleg kiemelte, hogy a joggyakorlat-elemző csoportok nem az igazgatás és ellenőrzés eszközei [2.5.2.1 pont, 31. oldal] Ezzel összhangban Joggyakorlat-Elemző Csoportunk úgy határozott, hogy a vizsgálat eredményeként feltárt adatokat nem kívánja megszemélyesíteni, azokat sem bíróságokhoz, sem bírókhoz nem kívánja hozzákapcsolni, a problémákat kizárólag a megoldásaikhoz igyekszik közelebb vinni.

Az említett intézményi stratégia is utal arra, valamint a korábbi joggyakorlat-elemző csoportok tevékenysége alapján is megállapítható, hogy az „Összefoglaló Vélemény” műfaji

és tartalmi kereteivel kapcsolatban még folyik a szakmai elemzés és útkeresés, a határok alakulóban vannak. A mi Joggyakorlat-Elemző Csoportunk az Összefoglaló Vélemény tartalmának és tárgyi kereteinek a kialakítása során abból indult ki, hogy az összefoglaló vélemény egy rugalmas műfaj, amelynek tartalommal való feltöltését alapvetően a vizsgálat tárgyát képező jogi probléma, vagy jogterület dogmatikai sajátosságai határozzák meg. Ennek megfelelően, a perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának vizsgálatáról készített Összefoglaló Véleményünk kialakítása során arra törekedtünk, hogy abban a vizsgált anyaggal összefüggő tényfeltáró munkával azonos, vagy annál nagyobb súlyt képviseljen a tapasztaltaknak, valamint azok jogi hátterének a gyakorlati szempontú elemzése.

Munkánkban a tényfeltárás és az elemzés vertikálisan elkülönült egymástól. Az előbbit a perorvoslati kérelmek és hatályon kívül helyezési végzések közvetlen vizsgálata alapján összeállított mellékletek tartalmazzák, amelyek a táblázati formának köszönhetően, reményeink szerint jobban áttekinthetők és összehasonlíthatók. Meg kell jegyezni azonban, hogy „a perorvoslati kérelmek” és „a megismételt eljárásra vonatkozó utasítások” témakörei szorosabban kötődnek a konkrét ügyhöz, amely korlátozza mind a feldolgozásukat, mind pedig összehasonlításukat, ezért az e tárgyú megállapítások inkább a szöveges részben jelennek meg. Az elemző munkát pedig a jelen Összefoglaló Vélemény tartalmazza akként, hogy az magába foglalja mind a vizsgálat tárgyának, mind az arra irányadó jogszabályoknak az elemzését, amelynek során törekszik a problémáknak a bírói gyakorlat igényei szerint történő feldolgozására. Ugyanakkor mind a tényfeltáró, mind az elemző munka horizontálisan három fő témakörre: a.) a perorvoslati kérelemre, b.) a hatályon kívül helyezési okokra és c.) a megismételt eljárásra vonatkozó utasításokra irányult.

Az Összefoglaló Véleményben sajátosan alakul a felülvizsgálati eljárás során történt hatályon kívül helyezések vizsgálati tapasztalatainak és elemzésének rendszere. E perorvoslati eszköz általános elméleti kérdései a II/3. pontban, a felülvizsgálati kérelem, mint eljárást megindító beadvány kérdései pedig a III/4. pontban – a többi hasonló tárgyú elemzés részeként – kaptak helyet. A felülvizsgálati bíróság jogkörének és határozatainak elemzését a XVII. pont foglalja össze. A hatályon kívül helyezési okokat összefoglaló táblázatot a 10. számú melléklet tartalmazza, az okok ismertetése és leírása pedig a XVIII/1-11. pontokban található.

II. A perorvoslati rendszer kérdései

II/1. Elméleti kérdések

A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának, közelebbről a másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogkörének közelebbi vizsgálatát megelőzően indokoltnak mutatkozik röviden áttekinteni azt a jogszabályi környezetet, amelyben a jogalkotó a hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének levonására irányadó szabályokat rendszertanilag elhelyezte és dogmatikailag beépítette. Ezek ugyanis meghatározzák az említett jogintézmény alapvető rendeltetését és működésének főbb sajátosságait. Ennek során célszerű abból kell kiindulni, hogy a jogalkotó a hatályon kívül helyezés intézményét

a perorvoslati rendszerre irányadó szabályok között, a másodfokú bíróság döntési jogkörét meghatározó rendelkezések részeként helyezte el.

A perorvoslati rendszer lényegében azt a megoldási módot jelenti, amelyet a jogalkotó a perorvoslati kérelmek elintézésére kialakított. Ennek legfontosabb elemei:

- **A.)** a perorvoslati fórumrendszerre vonatkozó szabályok;
- **B.)** a perorvoslati kérelemre irányadó előírások;
- **C.)** a másodfokú bíróság jogkörét meghatározó rendelkezések.

A.) A fórumrendszer alapvető elvi kérdése, hogy az arra jogosult a sérelmes határozattal szemben, ugyanabban az ügyben hány alkalommal és hova terjeszthet elő perorvoslati kérelmet. A jelenleg hatályos jogi szabályozás szerint a polgári eljárásban az elsőfokú bíróság határozata ellen egy ízben fellebbezésnek és a jogerős ítélet, illetőleg az ügy érdemében hozott végzés ellen egy ízben felülvizsgálatnak van helye. Az előbbinek az elbírálása a törvényszékek és ítélőtáblák, az utóbbiaké pedig a Kúria hatáskörébe tartozik.

B.) A perorvoslati kérelemmel összefüggő alapvető elvi kérdések, hogy azok:

- **B/1.)** milyen tartalommal terjeszthetők elő – azaz mire kell irányulniuk, a jogosult milyen kérelmet terjeszthet elő arra vonatkozóan, hogy mit tegyen a másodfokú bíróság az elsőfokú határozattal.
- **B/2.)** milyen ok miatt terjeszthetők elő – azaz benyújtásukhoz mennyiben szolgálhat alapul az elsőfokú ítélet jogszabálysértő volta, illetőleg mennyiben annak ténybeli megalapozatlansága. Ezen belül a legfontosabb kérdés, hogy a perorvoslati jog gyakorlásával kapcsolatban milyen tartalmi korlátozások érvényesülnek, abban az arra jogosult mire hivatkozhat és mire nem.

C.) A másodfokú bíróság döntési jogkörét meghatározó szabályok alapvetően arról szólnak, hogy a másodfokú bíróság a jogszabálysértés és a megalapozatlanság különböző eseteiben mit vizsgálhat és ennek eredményétől függően mit tehet az elsőfokú ítélettel, illetőleg jogi lehetőségei mire nem terjednek ki.

Az A.) pontban írt fórumrendszer a perorvoslati rendszer statikus eleme, míg a B.) és C.) pontban jelölt perorvoslati kérelem és döntési jogkör a rendszernek minden ügyben új tartalommal feltöltődő dinamikus elemei. Az elemek egymással szoros összefüggésben és kölcsönhatásban állnak, ezért csak összehangolt szabályozásuk képes biztosítani a rendszer kiegyensúlyozott működését. A jogalkotó alapvetően két ponton – mint két biztonsági szelepen – keresztül befolyásolhatja az összehangolt működést. A perorvoslati kérelem korlátai arra a kérdésre adnak választ, hogy melyek azok az okok, amelyek miatt egy határozat perorvoslattal megtámadható, ehhez mennyiben szolgálhat alapul új tény, új bizonyíték, vagy éppen új védekezés bejelentése, az irányadó szabályok mennyiben teszik lehetővé, hogy ezeket a rendszer befogadhassa. A másodfokú bíróság döntési jogköre pedig

arra a kérdésre ad választ, hogy mit tehet a másodfokú bíróság a rendszerbe bejuttatott elsőfokú határozatokkal. Nyilvánvalóan minden olyan okot vizsgálhat, amely miatt az bekerülhetett a rendszerbe, de nem mindegy, hogy az okok egyes csoportjaiban milyen elintézési módot választhat, például mennyiben folytathat le bizonyítást és a hibás elsőfokú határozat helyett érdemben hozhat-e újat. A rendszer említett két meghatározó eleme közötti összhangnak a hiánya feszültségekhez vezethet. Ez állhat elő például, ha a jogalkotó a fellebbezésben felhívható új tények és bizonyítékok előtt megnyitja az utat, de nem teszi lehetővé, hogy azokra nézve a másodfokú bíróság bizonyítást vehessen fel, mely a hatályon kívül helyezéseknek és a pertartamnak a növekedéséhez vezethet.

A bevezetőben említett hatályon kívül helyező végzések a perorvoslati rendszer alapvető elemeinek a C.) pontban megjelölt csoportjába tartoznak és lényegük abban jelölhető meg, hogy ilyenkor a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság eljárásával, vagy annak határozatával kapcsolatban olyan hiányosságot észlel, mely a törvény előírása, vagy a másodfokú bíróság megítélése szerint az elsőfokú eljárás megismétlését teszi szükségessé. Minden polgári eljárásjogi kódexnek elméleti alapkérdése az első-és másodfokú bíróság közötti hatásköri és munkamegosztás kialakítása és annak meghatározása, hogy a másodfokú bíróság milyen körben és milyen módon jogosult az elsőfokú ítélet felülbírálatára. Erre a kontinentális jogrendszerek alapvetően háromféle lehetőséget kínálnak:

- **1.) A kasszációs rendszer** lényege, hogy a tényállás megállapítása kizárólag az elsőfokú bíróság feladata, a másodfokú bíróság pedig csak az elsőfokú ítélet jogszabálysértő voltának megállapítására szorítkozhat. Nem jogosult azonban annak helyesbítésére, jogi lehetőségei kizárólag a fogyatékosnak talált határozat megsemmisítésére korlátozódnak.
- **2.) A revíziós rendszerben** a tényállás megállapítása továbbra is kizárólag az elsőfokú bíróság hatáskörébe tartozik, melyet a másodfokú bíróság még a rendelkezésre álló peradatok alapján sem változtathat meg. Az előbbtől eltérően maga orvosolhatja azonban az elsőfokú ítélet anyagi vagy eljárásjogi jogszabálysértéseit. Emellett nincs akadálya az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésének sem.
- **3.) A reformatórius rendszerben** a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet mind tényállási, mind pedig jogkérdésekben érdemben felülbírálhatja, amelyhez új tényeket és új bizonyítékokat is figyelembe vehet, illetőleg maga is bizonyítást foganatosíthat.

A fenti alapvető felosztáson kívül a szakirodalom a perorvoslatokat számos további szempont szerint is osztályozza. Ezek közül a gyakorlatban talán annak lehet jelentősége, amely abból indul ki, hogy a perorvoslati kérelem alapján az elsőfokú bíróság jogköre mennyiben hárul át a másodfokú bíróságra, azaz a másodfokú bíróság az elsőfokú ítélet felülbírálata során mennyiben léphet az elsőfokú bíróság helyébe. Ennek alapul vételével tesz különbséget átszármaztató hatályú (devolutív) és nem átszármaztató hatályú (nem devolutív) perorvoslatok között. Az átszármaztató hatály lehet teljes és részleges attól függően, hogy a másodfokú bíróság csak az alkalmazott jogszabályok tekintetében, vagy tényállási és jogi kérdéseket illetően egyaránt felülbírálhatja-e az elsőfokú ítéletet.

A fenti 1-3) pontban ismertetett szabályozási szisztéma mindegyikének megvan a maga előnye és hátránya. Így a **kasszációs rendszerben** a másodfokú bíróság munkája csak a jogszabálysértés észlelésére szorítkozik, mely az érdemi jogi munka minőségének és szakszerűségének az irányába hat. Ugyanakkor részben sem jogosult a feltárt hiányosságok orvoslására, csupán a hatályon kívül helyezésre, mely az eljárás elhúzódását vonja maga után. A **revíziós rendszer** a másodfokú bíróság részére ennél szélesebb jogkört biztosít, lehetővé teszi számára a jogszabály téves alkalmazásának kiküszöbölését, de a tényállásnak a bizonyítási anyag alapján történő felülmérlegelésére illetőleg helyesbítésére nem jogosítja fel. A **reformatórius rendszerben** a másodfokú bíróságot mind a tényállás, mind az alkalmazott jogszabályok tekintetében széles mozgási szabadság illeti meg, amely kedvez az eljárások gyors befejezésének, viszont túlzott mértékben csökkenti az elsőfokú bíróság szerepét és az eljárás súlypontját a másodfokú bíróság irányába tolja el.

A jogalkotó a perorvoslati rendszer kialakítása során a fent írt alapvető szempontokon kívül még nagyon sok más körülményt is mérlegel. Jelentősége lehet az adott történelmi és társadalmi viszonyok által támasztott igényeknek, politikai prioritásoknak, valamint a perorvoslati rendszeren belüli további olyan tényezőknek is, mint hogy a fellebbezés mellett van-e más perorvoslati lehetőség, azaz a perorvoslati rendszer egyfokú, vagy kétfokú-e. Általánosságban elmondható, hogy a jogalkotó a fenti 1-3.) pontokban írt rendszerek egyikét sem alkalmazza tisztán, hanem rendszerint azok valamelyikének súlyponti szerepe mellett, a kombinált alkalmazás mellett dönt.

II/2. Az 1952. évi III. tv. perorvoslati rendszert érintő változásai

A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 1953. január 1. napján hatályba lépett szabályai tisztán reformatórius perorvoslati rendszert vezettek be. Rendelkezései nem korlátozták a másodfokú bíróság jogkörét pusztán az elsőfokú ítélet jogi revíziójára. Lehetőséget biztosítottak arra, hogy a felek fellebbezésükben akár új tényre, akár új bizonyítékra hivatkozhatnak és a másodfokú bíróság kötelezettségévé tették, hogy a helyes tényállás megállapítása, vagy kiegészítése érdekében akár terjedelmes bizonyítást is lefolytasson. Ennek teljesítése azonban a gyakorlatban a másodfokú bíróságok túlterheltségéhez és a fellebbezési eljárások elhúzódásához vezetett, amelyek rövid időn belül felvetették a módosítás szükségességét.

Ezért az 1954. évi VI. törvény (I. Ppn.) a rendszert a kasszáció-revízió alapelvének irányába módosította. Ez azt jelentette, hogy bár a felek fellebbezésükben új tényre és új bizonyítékra korlátozás nélkül hivatkozhattak, ugyanakkor a másodfokú bíróság korábbi reformatórius jogkörét és ehhez hozzárendelt korlátlan bizonyítási lehetőségét elvonta és elzárta a másodfokú bíróságot az újonnan bejelentett bizonyítás felvételétől. Ezzel a rendszerben egy olyan belső feszültség keletkezett, amely a hatályon kívül helyezések számának növekedéséhez és ezen keresztül a peres eljárások elhúzódásához vezetett. Ezek a kedvezőtlen jelenségek pedig ismét szükségessé tették a rendszer korrekcióját.

Ennek érdekében az 1957. évi VIII. törvény (II. Ppn.) az un. vegyes (reformatórius

elemekkel kiegészített kasszációs-revíziós) rendszert vezette be. Ennek lényeges eleme volt annak kimondása, hogy a bizonyítás lefolytatása és a tényállás megállapítása alapvetően az elsőfokú bíróság feladata. A korábbi tiltó rendelkezéssel szemben lehetővé tette azonban, hogy a másodfokú bíróság kiegészítő részbizonyítást fogantathasson és csak a bizonyítás nagy terjedelmű kiegészítése esetén kelljen az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezni. Ezzel a jogalkotó felismerte és a PpnII. indokolásban részletesen kifejtette, miszerint a polgári perben a ténybeli és jogi kérdések egymással olyan szoros összefüggésben állnak, hogy azok a tényállással, valamint a jogi minősítéssel összefüggő jogkörök merev szétválasztásával kezelhetetlenekké válhatnak és az említett feladatkörök ésszerű megosztásának hiányában az első- illetőleg másodfokú bíróságok egymás munkáját akadályozhatják. A másodfokú eljárásban felhozható új tényekkel és bizonyítékokkal kapcsolatban pedig arra mutatott rá, hogy nézete szerint ezek az új tények tekintetében azért nem teszik egyfokúvá az eljárást, mert nyilvánvalóan nem annak egészére, hanem csak egyes mozzanataira, részletére vonatkoznak. A most ismertetett elvi megfontolások mellett ez a módosítás vezette be a hatályon kívül helyezésnek a Pp. 252. § (1)–(3) bekezdéseiben meghatározott, ma is hatályos rendszerét.

A perorvoslati rendszert érintő további fontos változást hozott az 1995. évi LX. törvény (VI. Ppn.), mely a polgári peres eljárások elhúzódásának megakadályozása érdekében előírta, hogy a felek bizonyítási indítványukat a gondos és eljárást segítő pervitelnek megfelelő időben kötelesek bejelenteni. Az ezzel összefüggő mulasztás egyik jogkövetkezményeként pedig kimondta, hogy fellebbezésében a fél csak olyan új tényre és új bizonyítékra hivatkozhat, amely az elsőfokú határozat hozatalát követően jutott a tudomására. A jogalkotó tehát ekkor szakított azzal a tétellel, hogy a fellebbezésben a fél új tényre és új bizonyítékra korlátlanul hivatkozhat. A törvény indokolásában mindezt arra az elvi alapra vezette vissza, hogy a másodfokú eljárásban a parttalan bizonyítás olyan, az elsőfokú ítélettől lényegesen eltérő határozatot eredményezhetne, amellyel szemben már nem volna gyakorolható az Alkotmányban biztosított perorvoslati jogosultság.

A perorvoslati eljárás fórumrendszerét érintő jelentős módosítást hajtott végre a jogalkotó az 1997. évi LXXII. törvény, majd az 1999. évi CX. törvény megalkotásával, amelyek bevezették a négyszintű bírósági rendszert és megvalósították a perorvoslatok, valamint a perorvoslati fórumok elvi alapokon nyugvó szétválasztását. Emellett a fellebbezésben történő, új tényre vagy új bizonyítékra való hivatkozásnak az előző bekezdésben ismertetett lehetőségét finomította annak kimondásával, hogy annak az elsőfokú határozat meghozatalát követő tudomásszerzés mellett további feltétele, hogy az – elbírálása esetén – a fellebbező számára kedvezőbb határozatot eredményezhetett volna. Kimondta továbbá, hogy a fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték előadására, vagy az első fokú bíróság által mellőzött bizonyítás lefolytatásának indítványozására akkor is sor kerülhet, ha az az első fokú határozat jogszabálysértő voltának alátámasztására irányul. Ezzel létrejöttek a jelenleg hatályos perorvoslati rendszernek mind a fórumrendszerre, mind a fellebbezési kérelemre, mind a másodfokú bíróság döntési jogkörére vonatkozó szabályai.

II/3. A felülvizsgálati kérelem, mint perorvoslat elméleti kérdései

Az Alkotmánybíróság 9/1992. (I.30.) AB határozatában megállapította a törvényességi óvás jogintézményének alkotmányellenességét. Kifejtette, a jogállamiság lényeges eleme, hogy a jogerőssé vált határozat megtámadására milyen feltételek alapján van lehetőség, s hogy mikor következik be az az állapot, amikor a jogerős határozat már semmiféle perorvoslattal nem támadható. A perorvoslathoz való jog alkotmányos követelménye egyfokú perorvoslatot jelent, önmagában tehát még az sem vetne fel alkotmányos problémát, ha a polgári perrendtartás nem adna lehetőséget a fellebbezést követően további perorvoslatra. Az „anyagi igazságosság” és a „formális jogbiztonság” közül (a rendes perorvoslati lehetőség kimerítését követően), a jogbiztonságé az elsőbbség. Az Alkotmánybíróság döntését követően az 1992. évi LXVIII. törvény alkotta meg a felülvizsgálat jogintézményét, amely az idők folyamán számos változáson esett át.

Változatlan, hogy felülvizsgálati kérelem rendkívüli perorvoslat, amelyet a Kúria bírál el. A felülvizsgálati kérelem benyújtása alanyi jog, amellyel – a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetében – jogszabálysértésre hivatkozással a fél, a beavatkozó, valamint az élhet, akire a határozat rendelkezést tartalmaz. Mivel a felülvizsgálat már jogerőssé vált határozatok megtámadására ad lehetőséget, alkalmazhatósága mind a korábbi, mind a jelenlegi szabályozás alapján a törvényben meghatározott feltételek fennállásához kötött. Ezeknek a feltételeknek az ésszerű meghatározása az egyik legnehezebb feladat, ebben a körben volt szükség a legtöbb módosításra. Annak érdekében, hogy a Kúria elláthassa a jogalkalmazás egységét biztosító funkcióját, nem vitatható, hogy a bírói csúcsszervhez érkező ügyek számát korlátozni kell. Ugyanakkor a felülvizsgálat teljes kizárása – tekintettel az egységes jogalkalmazás kívánalmára, ami a jogbiztonság megvalósulása érdekében nélkülözhetetlen – nyilvánvalóan nem indokolt.

A jogalkotó a Legfelsőbb Bírósághoz fordulás lehetőségét a vagyoni jogi ügyekben értékhatár meghatározásával próbálta korlátozni. Az 1997. évi LXXII. törvény szerint az értékhatár alatti ügyekben a Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelem előterjesztését külön végzéssel engedélyezte. Ez az ügyek oly mértékű megvizsgálását kívánta meg, mintha a Legfelsőbb Bíróság az ügyet elbírálna volna. Ezért a 2001. évi CV. törvény a felülvizsgálati eljárás kérelmezhetőségét ahhoz kötötte, hogy az adott ügy igényli-e a Legfelsőbb Bíróság jogegységi irányítását. Az új szabályozás széleskörű vitát váltott ki, többek között amiatt, hogy rendkívüli mértékben leszűkítette azon ügyek körét, amelyekben a felülvizsgálat kérelmezhető volt. Az Alkotmánybíróság a 42/2004. (XI.9.) AB határozatában azt kifogásolta, hogy a felülvizsgálati eljárás perorvoslati funkciója ellenére a szabályozás az ügy érdemi elbírálására kiható jogszabálysértés mellett más konjunktív feltételt is előír ahhoz, hogy a kérelem a Legfelsőbb Bírósághoz benyújtható legyen.

Az Alkotmánybíróság határozatát követően a 2005. évi CXXX. törvény 14. §-a a Pp-nek a felülvizsgálatról rendelkező XIV. Fejezetét újraszabályozta és az értékhatártól független szempontú engedélyezési eljárást megszüntette. A vagyoni jogi ügyekben bevezette az 1.000.000 forint értékhatárra vonatkozó szabályozást, anélkül, hogy az értékhatár alatti ügyek Legfelsőbb Bíróság elé jutását biztosította volna. Az értékhatár 2012 szeptember 1-től 3.000.000 forintra emelkedett. A jogalkotó ezt az értékhatár alól kivett ügyek bővítésével

kívánta ellensúlyozni. A Kúria ugyanis az értékhatár alatti vagyoni jogi ügyekben csak akkor járhat el, ha ezek az ügyek kivételként vannak meghatározva a Pp. szabályozásában. A jogalkotó azonban a kivételek megállapítása során nem tudta azt elérni, hogy az értékhatár alatti ügyek valamilyen elvi szemponttal, pl. a jogegység biztosítása érdekében juthassanak el a Kúriához. Az egyes ügycsoportok kivételként való meghatározásával az ügycsoportba tartozó néhány tízezer forint pertárgy-értékű ügyeket is a Kúria kénytelen jelenleg elbírálni. A feleket a felülvizsgálati kérelem benyújtásától a minimális összegű eljárási illeték nyilvánvalóan nem tartja vissza. Olyan szabályozás kialakítására lenne szükség, amely az értékhatár alatti vagyoni jogi ügyekben elvi szempontok alapján biztosítja a felülvizsgálat lehetőségét a Kúriánál.

A Kúria a felülvizsgálati kérelem elbírálása során a peres felek jogviszonyára is kiterjedő hatályú határozatban a jogsérelmet kasszációs, – vagy a rendelkezésre álló adatok alapján – reformatórius jogkörében eljárva orvosolja. A Kúria a felülvizsgálati eljárás befejezésekor ítéletet vagy végzést hoz, ez függ a felülvizsgálat tárgyától, illetve a felülvizsgált határozat tartalmától. A perek ésszerű időn belüli befejezését elősegíti, ha a Kúriának nemcsak kasszációs, hanem reformációs jogköre is van.

A Kúria kasszációs jogköre kifejezésre juttatja, hogy a felülvizsgálati eljárás nem második fellebbezési eljárás. A Kúria kasszációs jogkörét gyakorolja és végzéssel határoz, ha a döntéshez szükséges tények nem állapíthatók meg, vagy ha olyan jogszabálysértés történt, amely miatt az eljárás megismétlése indokolt. Ilyenkor a Kúria a határozatot részben vagy egészben hatályon kívül helyezi és új eljárás lefolytatását rendeli el. A Kúria mind az első, mind a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasíthatja, ha ennek a törvényben meghatározott feltételei fennállnak. A Kúria hatályon kívül helyező végzésében az alsó fokú bíróságok számára a konkrét ügy megoldására olyan utasításokat ad, amelyeket azok az új eljárás lefolytatásakor és az új határozat meghozatalakor kötelesek figyelembe venni. Ez a szabály nem sérti a bírói függetlenség elvét, ugyanakkor kifejezi a Kúriának a jogegység megteremtésével kapcsolatos feladatát is.

III. A perorvoslati kérelem kérdései

A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának és a másodfokú, valamint felülvizsgálati bíróság kasszációs jogkörének problematikája, továbbá a perorvoslati kérelem kérdései egymással olyan összefüggésben állnak, miszerint a perorvoslati kérelem benyújtása a perorvoslati eljárást megindító azon perjogi aktus, amely általában meghatározza a perorvoslatot elbíráló bíróság döntési jogkörének a kereteit. A kasszációs jogkör gyakorlása és a perorvoslattal támadott határozat hatályon kívül helyezése során ugyanis – a legtöbb ilyen tartalmú határozat hozatalát megalapozó ún. relatív eljárási szabálysértések eseteiben – a másodfokú bíróság döntésének igazodnia kell a perorvoslati kérelem kereteihez, amelyen nem terjeszkedhet túl. Ezért a jelen vizsgálat lefolytatása szempontjából sem érdektelen a perorvoslati kérelem néhány elméleti és gyakorlati kérdésének a rövid áttekintése.

III/1. A perorvoslati kérelem törvényi kellékei

A Pp. 235. § (1) bekezdésének első mondata úgy rendelkezik, hogy a fellebbezésben meg kell jelölni azt a határozatot, amely ellen a fellebbezés irányul és elő kell adni, hogy a fél a határozat megváltoztatását mennyiben és milyen okból kívánja.

A Pp. 235. § (2) bekezdése értelmében ha a fellebbezés nem felel meg a törvény rendelkezéseinek, vagy más okból kiegészítésre vagy kijavításra szorul, a 95. §-ban az elnök hatáskörébe utalt intézkedéseket az első fokon eljáró tanács elnöke teszi meg.

A Pp. 237. § pedig előírja, hogy ha a fellebbezés elkésett, vagy olyan határozat ellen irányul, amely ellen a fellebbező nem élhet fellebbezéssel, továbbá ha a fél a fellebbezést felhívás [235. § (2) bekezdése] ellenére nem, vagy hiányosan adja be, az első fokú bíróság a fellebbezést hivatalból elutasítja.

A törvény idézett rendelkezései alapján tehát a fellebbezésnek mindenképpen tartalmaznia kell

- a fellebbezéssel támadott határozat megjelölését,
- az elsőfokú határozat megváltoztatására irányuló kérelmet,
- valamint annak indokait.

A fellebbezés indokolásával kapcsolatban a bírói gyakorlat általában nem támaszt szigorú elvárásokat, sőt annak teljes hiánya sem eredményezi automatikusan a perorvoslati kérelem elutasítását. A támadott határozatot pedig legalább olyan pontossággal kell megjelölni, hogy az a bírósági kezelőiroda számára azonosításra alkalmas legyen. A harmadik kellékhez, a megváltoztatásra irányuló kérelemhez azonban olyan fontos eljárásjogi következmények fűződnek, mint az esetleges részjogerő, valamint a másodfokú bíróság döntésének korlátai, ezért ezzel kapcsolatban indokolt lehet a pontos és szabatos fogalmazás megkövetelése. A Pp. 235. § (2) bekezdése, valamint a Pp. 237. §-a szerint az említett fellebbezési kellékekkel kapcsolatban a szükséges hiánypótlási eljárás lefolytatása, valamint az ezzel összefüggő mulasztás jogkövetkezményének levonása az elsőfokú bíróság hatáskörébe tartozik. Ezzel összefüggésben célszerűnek mutatkozik annak rövid áttekintése, hogy milyen általánosítható tételek alakultak ki az ítélkezési gyakorlatban a fellebbezési kérelem kellékeivel, a hiánypótlási eljárással, illetőleg a fellebbezés elutasításával kapcsolatban.

A hiánypótlási eljárással kapcsolatban, az első-és másodfokú bíróság közötti munkamegosztást illetően, a Pp. 235. §-ának (2) bekezdésének, illetőleg a Pp. 240. § (1) bekezdésének az egybevetése alapján az állapítható meg, hogy a fellebbezés hiányosságainak pótlására főszabályként az első fokú bíróságnak kell felhívnia a felet, amelyhez képest a másodfokú bíróság hiánypótlási kötelezettsége kivételes. Ezért a másodfokú bíróság a hiányosan felterjesztett fellebbezéseket – a hiány természetéhez, súlyához és pótlási lehetőségéhez igazodóan differenciáltan – az első fokú bíróságnak visszaküldi.

Az elsőfokú bíróságnak a fellebbezés hiányainak pótlására felhívó végzésével kapcsolatban

alapvető kötelezettsége a hiányosságok pontos és szabatos megjelölése, mert különben a fellebbező féllel szemben a mulasztás jogkövetkezményei nem alkalmazhatók.

Mivel a fellebbezési kérelem alapvetően meghatározza a másodfokú eljárás kereteit és az elsőfokú határozat felülbírálatának lehetőségeit, ezért egységes és következetes a bírói gyakorlat abban a kérdésben, hogy ha a fellebbező fél a hiánypótlásra felhívás ellenére sem jelenti be, hogy a támadott határozat megváltoztatását mennyiben és milyen okból kívánja, az kellő alapul szolgálhat a fellebbezés hivatalból történő elutasításához. Nem felel meg a megváltoztatásra irányuló kérelem követelményének és a fellebbezést érdemi elbírálásra alkalmatlanná teszi az a körülmény is, ha az csupán a marasztalás „mérséklésére” irányul.

A fellebbezés rendes perorvoslati jellege és a félnek az érdemi elbíráláshoz fűződő fokozott érdekeltsége, valamint az eljárásjogi nyilatkozatok tartalom szerinti elbírálásának követelménye fejeződik ki abban a bírói gyakorlatban kialakult elvi tételben, miszerint nincs helye a fellebbezés hivatalból történő elutasításának, ha az tartalmazza a támadott határozat megjelölését, valamint azt, hogy a fél mennyiben kéri annak megváltoztatását. Nem utasítható el a fellebbezés akkor sem, ha az tartalmazza a jogszabályban előírt formai kellékeket. A fellebbezés akkor is megfelel a törvényi előírásoknak, ha a fél abban tett előadásai egyértelműen alkalmasak a fellebbezési kérelem tartalmának megállapítására. Nem utasítható el a fellebbezés akkor sem, ha hiányos ugyan, de ettől az érdemi elbírálásra még nem alkalmatlan. Emellett nem vezethet a fellebbezés elutasításához a fellebbezés megfelelő példányszámának hiánya sem. Nem állnak fenn a fellebbezés hivatalból való elutasításának jogszabályban meghatározott feltételei akkor sem, ha a fél annak hiányosságait a számára engedélyezett határidő lejártá után, de az elutasító végzés meghozatala előtt teljesíti. A fellebbezés részletes indokolásának hiánya miatt a fellebbezés ugyancsak nem utasítható el. Ilyenkor a másodfokú bíróság az elsőfokú eljárásban már előadottak alapul vételével bírálja felül az elsőfokú ítéletet. Emellett az sem szolgálhat alapul a fellebbezés elutasításához, ha a fellebbezési kérelem és annak indokolása egymással nem áll összhangban. Ebben az esetben a másodfokú bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia, hogy a fellebbezés tartalma alapján mire irányul és szükség esetén fel kell hívnia a felet a fellebbezési kérelem pontos előterjesztésére. [BH2000. 494. számú eseti döntésének I. pontja]

A Pp. 235. § (2) bekezdésének fent már idézett rendelkezése lehetővé teszi, hogy a Pp. 95. § megfelelő alkalmazásával az első fokon eljáró tanács elnöke hiánypótlási eljárás keretében intézkedéseket tehessen egyebek között abban az esetben, ha a fellebbezés kiegészítésre, vagy kijavításra szorul. Tartalmilag a fellebbezési kérelem e kijavítási lehetőségét, valamint ennek korlátait illetően a bírói gyakorlatban kétféle megoldás figyelhető meg. A két döntés alapvetően abban tér el egymástól, hogy a polgári per más-más alapelvére épülnek. Megegyeznek azonban abban, hogy mindkettő elgondolkoztató. Az irányadó tényállás szerint az elsőfokú bíróság „keresetet elutasító” ítélete ellen, a jogi képviselővel eljáró felperes a fellebbezési határidő utolsó napján, fellebbezés elnevezésű beadványt terjesztett elő, melyben az elsőfokú ítélet megváltoztatását és a „kereset elutasítását”, valamint indokai előterjesztésére határidő engedélyezését kérte. Jóval a fellebbezési határidő lejártá után benyújtott indokolásában fellebbezési kérelmét megváltoztatva az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését kérte. Az egyik álláspont szerint a fellebbezést hivatalból el kellett

utasítani, mert a fél a számára nyitva álló határidőn belül az elsőfokú ítélet elutasító rendelkezését nem támadta, amelynek következtében az elsőfokú ítélet a Pp. 228. § (4) bekezdése folytán jogerőre emelkedett, a Pp. 247. § (2) bekezdése pedig nem teszi lehetővé a fellebbezésnek az indokolásban foglalt kiterjesztését. A másik álláspont szerint a fellebbezést érdemben el kell bírálni, mert az abban foglaltakat a Pp. 3. § (2) bekezdése alapján annak tartalma szerint kellett elbírálni, melynek alapul vételével az állapítható meg, hogy abban elírás történt, de az ítélkezési gyakorlat általában fellebbezésnek tekint minden olyan beadványt, mely határidőben érkezett és az elsőfokú határozat tartalmát kifogásolja. A két érv-rendszer egybevetése alapján az állapítható meg, hogy az ügy elbírálása során az egyik megoldás a fél perorvoslathoz való jogosultságának, a másik pedig a határozatok jogerejéhez fűződő érdekek tulajdonított nagyobb jelentőséget. A jogalkotó viszont az említett két alapelv ütközését azok időbeli elválasztásával akadályozza meg: a fellebbezési határidő lejártáig az előbbinek, azt követően pedig az utóbbinak az érvényesüléséről rendelkezik. Fennmarad továbbá a kérdés, hogy a fellebbezési határidő lejárta után – a formálisan mindenképpen beállt alaki jogerő ellenére – van-e mód arra, hogy a fellebbezés lényegét képező „petitum” tekintetében a fél az abban szereplő elírásra hivatkozással, annak tartalmát olyan mértékben kijavíthassa, amely kijavítás gyakorlatilag már keresetváltotatásnak minősül. Emellett nem volna érdektelen annak átgondolása sem, hogy a kötelező jogi képviselő eseteiben elfogadható-e a fellebbezési kérelem ilyen megfogalmazása, vagy a jogi képviselő kötelezővé tételétől a jogalkotó esetleg ennél többet várt el.

III/2. A hatályon kívül helyezésre irányuló fellebbezési kérelem problémája

Az ítélkezési gyakorlatban az idők során több alkalommal előtérbe került, hogy mennyiben egyeztethető össze a Pp. 235. § (1) bekezdésének első mondatában meghatározott követelménnyel, ha a fellebbezés nélkülözi a határozat megváltoztatására irányuló kérelmet és ehelyett kizárólag az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezésére irányul. A Legfelsőbb Bíróság az 1962/12/3383. és 3384. számú eseti döntéseiben az ügyész részéről előterjesztett fellebbezést illetően azért találta megengedhetőnek ilyen kérelem előterjesztését, mert az ügyész számára az akkor hatályban volt jogszabályok előírták az elsőfokú határozatok törvényességének vizsgálatát és lényeges eljárási szabálysértés esetén „fellebbezési óvás” előterjesztését. Helyzetéből adódóan azonban nem volt lehetősége arra, hogy a fellebbezési határidőn belül olyan mélységben megismerhesse az ügyet, hogy annak alapján meghatározhassa, hogy az elsőfokú határozat milyen irányú és pontosan milyen mértékű megváltoztatása indokolt. Ez az érvelés abban az időben méltányolható volt. Az azóta eltelt időben azonban lényegesen megváltozott az a jogszabályi háttér, amelyhez kapcsolódott, továbbá eltérő perjogi szemlélet alakult ki, amelyek következtében ez a megoldás napjainkra meghaladottnak tekinthető.

Ennek ellenére megállapítható, hogy az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére irányuló fellebbezési kérelmek száma fokozatosan növekszik. A Joggyakorlat-Elemző Csoport által megvizsgált ügyekben előterjesztett fellebbezési kérelmek 35 %-a irányult kizárólag a támadott határozat hatályon kívül helyezésére és az 50 %-ot meghaladta azon fellebbezések aránya, amelyek az elsőfokú ítélet részben, vagy egészben történő megváltoztatása mellett,

vagyilagosan kérték annak hatályon kívül helyezését is. Feltételezhető, hogy a felek többsége azért terjeszt elő ilyen tartalmú indítványt, mert nem ismeri, vagy nem érti a Pp. 235. § (1) bekezdése első mondatának helyes tartalmát. Kis részük pedig azzal érvel, hogy a Pp nem tartalmaz kifejezett tiltó rendelkezést arra nézve, hogy a fél a Pp. 252. §-ban foglaltak szerinti kérelmet terjesszen elő.

Ezzel a gyakorlattal és a hozzá kapcsolt okfejtéssel szemben a következő ellenérvek hozhatók fel:

1.) A Pp. valóban nem tartalmaz közvetlen és kifejezett tiltó rendelkezést az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése iránt előterjesztett fellebbezési kérelemmel kapcsolatban. Ugyanakkor a Pp. 235. § (1) bekezdése olyan kogens eljárási szabályt foglal magába, amely eltérést nem engedő módon rögzíti, miszerint „elő kell adni”, hogy a fél a határozat „megváltoztatását mennyiben” kívánja. A jelzett szavak egyszerű nyelvtani jelentése alapján megállapítható, hogy a perorvoslati kérelemnek a „kell” szóhasználattal előírt kelléke a törvényben meghatározott kötelező tartalmi elemnek minősül. A törvény nem csak kifejezett tiltó rendelkezéssel zárhat ki valamit, hanem azzal is, ha ugyanarra kötelező jelleggel és eltérést nem engedő módon, mást ír elő. Ebben az esetben pedig ez történt.

2.) Az elsőfokú határozat megváltoztatása és hatályon kívül helyezése egyébként sem azonos fogalmak és az említett kogens eljárási szabály semmilyen körülmények között sem értelmezhető oly mértékben kiterjesztő módon, hogy azok azonosnak legyenek tekinthetők.

3.) A Pp. 228. § (4) bekezdése előírja, hogy ha a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy valamely rendelkezése ellen él fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel), a határozatnak a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) nem érintett része (rendelkezése) jogerőre emelkedik. Ha a fellebbezési kérelem hatályon kívül helyezésre irányul, nem állapítható meg, hogy van-e az elsőfokú ítéletnek a törvény idézett rendelkezése alapján részjogerőre emelkedett rendelkezése.

4.) A Pp. 253. § (3) bekezdése értelmében a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet csak a fellebbezési és csatlakozó fellebbezési kérelem korlátai között változtathatja meg. Ez a Pp. 3. § (2) bekezdésében meghatározott kérelemhez kötöttség elvének megjelenése a másodfokú eljárásban. Hatályon kívül helyezést célzó fellebbezési kérelem esetén azonban a másodfokú bíróság nem tudja meghatározni saját döntésének eljárásjogi kereteit.

5.) A Pp. 252. § (2) bekezdése a másodfokú bíróság mérlegelési jogkörébe utalja annak meghatározását, hogy az adott ügyben mely eljárási szabálysértés teszi szükségessé az elsőfokú eljárás megismétlését és melyiknek az orvoslására lát lehetőséget a másodfokú eljárás során. A csak hatályon kívül helyezésre irányuló fellebbezési kérelem azonban megfosztja ettől a lehetőségtől.

Összességében az állapítható meg, hogy a csak hatályon kívül helyezésre irányuló kérelmet tartalmazó fellebbezés nem felel meg a fellebbezési kérelemmel szemben támasztott törvényi előírásoknak és nem áll összhangban sem a Pp. alapelveivel, sem pedig annak részletszabályaival.

A kérdésnek egy speciális és korlátozott megoldási lehetőségét veti fel a BDT2008. 1934. szám alatt közzétett eseti döntése. Ennek érvelése szerint amennyiben a fellebbező fél egyértelműen a Pp. 252. § (1) bekezdése alapján kéri az első fokú ítélet hatályon kívül helyezését és nem kéri annak megváltoztatását, a fellebbezést nem kell visszaadni hiánypótlásra. Ilyen esetben azonban a felülbírálat kizárólag az abszolút eljárási szabálysértések vizsgálatára szorítkozhat, amelynek során csak azt vizsgálhatja, hogy az elsőfokú bíróság megalakulása szabályszerű volt-e, valamint a döntésben kizárt bíró rész vett-e. Ez a megközelítés figyelmen kívül hagyja azonban, hogy a hatályon kívül helyezés és a megváltoztatás minőségileg más jogi fogalmak, amelyek egymással semmilyen módon nem helyettesíthetők. Mivel a kettő közül az utóbbi – de csak az utóbbi – a fellebbezés kötelező formai kelléke, annak hiánya perjogi értelemben megfosztja a fél beadványát annak perorvoslati jellegétől.

A vizsgált jogi problémának teljes értékű és mindenben a fent ismertetett jogszabályokkal összhangban álló megoldása olvasható a Legfelsőbb Bíróság 2002. november 28. napján meghozott, Pfv.III.20.406/2001/11. számú végzésében. E határozat okfejtése szerint a Pp. 235. §-a nem teszi lehetővé, hogy a fellebbezést előterjesztő fél az elsőfokú bíróság határozatának érdemi megváltoztatására irányuló kérelem helyett annak hatályon kívül helyezését kérje. A fél a megváltoztatásra irányuló perorvoslati kérelem mellett is érvelhet azzal, hogy olyan eljárási szabálysértést észlelt, amely álláspontja szerint az elsőfokú eljárás megismétlését indokolja. Ha azonban a fél ilyen kérelmet többszöri felhívás és a jogkövetkezményekre történt figyelmeztetés ellenére sem terjeszt elő, az kellő alapul szolgálhat a fellebbezés elutasításához. Ez a határozat BH-ban közzétételre nem került, azonban a hatályon kívül helyezést kérő fellebbezések indokolatlanul és kiemelkedően nagy száma miatt javasolható annak megfontolása.

Ezt erősíti meg az a körülmény is, hogy a polgári perekben a kötelező jogi képviselő köre egyre bővül és a nagyobb perértékű, illetőleg nehéz jogi megítélésű ügyekben a feleknek hamarosan már az elsőfokú eljárásban is jogi képviselővel kell eljárniuk. Közreműködésük azonban csak akkor segíti elő és gyorsítja meg a felek igényérvényesítését, ha munkájukkal szemben az ítélkezési gyakorlat a szakszerűség követelményét támasztja.

A teljesség érdekében meg kell jegyezni azonban, hogy vannak olyan kivételes esetek, amikor a fél saját eljárásjogi helyzetének speciális vonásai miatt nem kérhet egyebet, mint hatályon kívül helyezést. Ide tartozik a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasító végzés, a pert megszüntető végzés és a perújítási kérelmet mint érdemi tárgyalásra alkalmatlant elutasító végzés elleni fellebbezés. Ezekből azonban kis számuk és csekély súlyuk, valamint speciális jellegük miatt általánosítható következtetések nem vonhatók le.

III/3. A perorvoslati kérelem tartalmi keretei

A Pp. 235. § (1) bekezdésének második mondata kimondja, hogy a fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték előadására akkor kerülhet sor, ha az új tény vagy az új bizonyíték az első fokú határozat meghozatalát követően jutott a fellebbező fél tudomására,

feltéve, hogy az – elbírálása esetén – reá kedvezőbb határozatot eredményezett volna. A fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték előadására, vagy az első fokú bíróság által mellőzött bizonyítás lefolytatásának indítványozására akkor is sor kerülhet, ha az az első fokú határozat jogszabálysértő voltának alátámasztására irányul; a 141. § (6) bekezdésében foglaltakat azonban ebben az esetben is alkalmazni kell.

A törvény idézett rendelkezése elméleti megközelítésben és alapelvi szinten a Pp. 3. § (2) bekezdésének abból a rendelkezéséből vezethető le, amely szerint a bíróság – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. E szabály tartalmilag a kérelemhez kötöttség és a rendelkezési elv egymást kiegészítő alapelveinek a tételes jogi megjelenése, amely rögzíti azt a perjogi jogelvet, hogy a felek az eljárásbeli, valamint perbe vitt anyagi jogaikkal – az azokat megalapozó tényekre és bizonyítékokra is kiterjedően – szabadon rendelkeznek és e rendelkezésük megszabja a bíróság döntésének mind az alaki, mind pedig a tartalmi kereteit. A felek e joga azonban nem korlátlan. Annak határt szabnak ugyanis a Pp. 8. § (1)–(5) bekezdéseinek a jóhiszemű joggyakorlásra és a perbeli cselekményekkel való indokolatlan késlekedés tilalmára vonatkozó, ugyancsak alapelvi szintű rendelkezései, amelyeknek – az arra jellemző sajátosságok mellett – a per minden szakaszában érvényesülniük kell. Ezek közül a Pp. 141. § (2) és (6) bekezdései azt határozzák meg, hogy milyen követelményt támaszt ez az alapelv a bizonyítékoknak a per állásához igazodó, továbbá a gondos és eljárást segítő pervitelnek megfelelő időn belül történő bejelentésével kapcsolatban az elsőfokú eljárásban. A lényeges tartalom tekintetében ugyanerről a kérdéstről – tehát a rendelkezési elv és a jóhiszemű pervitel követelményeinek a fellebbezési eljárás sajátosságaihoz igazodó egyeztetéséről – szól a Pp. 235. § (1) bekezdésének második mondata. Ehhez az egyeztetéshez pedig azt a megoldást választotta, hogy főszabályként továbbra is a rendelkezési elvet helyezte előtérbe és a fellebbezésben az új tényre, vagy új bizonyítékokra történő hivatkozást általánosságban nem tilalmazza. Ezt azonban – a jóhiszemű joggyakorlás és a perbeli cselekményekkel való indokolatlan késedelem szempontjainak érvényre juttatása céljából – kiegészíti egy kivételes szabállyal, amely a fellebbezés tartalmára és ezen keresztül a másodfokú bíróság döntésének tartalmi kereteire nézve jelentős szűkítő rendelkezést tartalmaz. Eszerint

- a fellebbezésben új tény állítására, ill. új bizonyíték előadására csak akkor kerülhet sor, ha
- az új tény, vagy az új bizonyíték az elsőfokú határozat meghozatalát követően jutott a fellebbező fél tudomására, feltéve, hogy az,
- az elbírálása esetén reá kedvezőbb határozatot eredményezhetett volna, ill. ha
- az új tény vagy bizonyíték az elsőfokú határozat jogszabálysértő voltának az alátámasztására irányul, de a Pp. 141. § (6) bekezdésében foglaltakat ebben az esetben is alkalmazni kell.

A másodfokú bíróság döntési jogkörének további vizsgálata szempontjából kiemelésre kívánkozik, miszerint a fél kérelmének teljesítési lehetőségeiről – az általa tett nyilatkozatok és a rendelkezésre bocsátott bizonyítási anyag alapul vételével, továbbá az arra irányadó jogszabályok alapján – a bíróság dönt. A rendelkezési elv egy sajátos aspektusaként jelentkezik azonban, hogy ennek során a bíróság szigorúan és szoros értelemben, kizárólag a félnek – a törvényben meghatározott eljárási keretek között előterjesztett – kérelméhez

van kötve, nincs kötve azonban a fél által előadott jogcímhez, és jogi érveléshez. A bíróság szabadon állapíthatja meg, hogy a jogvita elbírálása szempontjából mely tényeket tekint jogilag relevánsnak, a lefolytatott bizonyítási eljárás során feltárt adatok alapján ezek közül melyeket fogad el bizonyítottnak és mindezt jogilag hogyan minősíti, abból milyen jogkövetkezmények levonására lát lehetőséget. Ennek során a bíróság a kereset teljesítési lehetőségei szempontjából számba jöhető bármilyen jogilag adekvát jogcímet vizsgálhat, kivéve azon jogcímekeket, amelyekben történő igényérvényesítéshez a fél kifejezett ezirányú nyilatkozata szükséges. (Az utóbbi körbe tartoznak például a szerződés megtámadásán alapuló érvénytelenségi okok, melyeket a bíróság kizárólag akkor vehet figyelembe, ha a fél az érintett szerződést perjogilag figyelembe vehető módon valóban megtámadta.) A jogcímhez kötöttség most vizsgált keretei sem érvényesülnek azonban korlátlanul a bírói gyakorlatban. A fél által tévesen megjelölt jogcímtől való eltérés lehetősége ugyanis nem terjedhet addig, hogy a bíróság olyan jogi következtetésekre jusson, melyek a fél által előadott tényekkel nem állnak összhangban, esetleg azokkal kifejezetten ellentétesek. Ilyennek minősült például az eredetileg elbirtoklás és ráépítés címén előterjesztett tulajdoni igénynek a közös gazdálkodásra irányadó szabályok alapján történő megítélése olyan esetben, amikor a felperes személyes meghallgatása során a közös gazdálkodás tényét kifejezetten tagadta.

A jogcímhez kötöttséggel kapcsolatban, az előbbieken vizsgált elvek a fellebbezési eljárásban is megfelelően érvényesülnek. Ennek lényege abban jelölhető meg, hogy a Pp. 235. § (1) bekezdésében meghatározott és fent ismertetett korlátozó rendelkezések szorosan és kizárólag csak a fél kérelmeire és új tényállításaira, illetőleg új bizonyítékaira vonatkoznak. Nem állhatják azonban útját annak, hogy a fél jogi álláspontját, vagy jogi érvelését – a másodfokú keresetváltogatás tilalmába nem ütköző módon – akár módosíthassa, akár kiegészíthesse. Nincs eljárásjogi akadálya annak, hogy az elsőfokon lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján a fél kérelmét, vagy védekezését további jogi érvekkel egészíthesse ki és jogi okfejtését szükség szerint módosíthassa. A Pp. 239. §-ának utaló szabálya alapján alkalmazandó Pp. 145. § (2) bekezdése alapján ez a lehetőség a felek számára a másodfokú tárgyalás berekesztéséig nyitva áll. A gyakorlatban sokszor nehézséget okoz annak elbírálása, hogy a fellebbezésben mikor megengedett és mikor tiltott az új tény állítása, vagy az új bizonyíték megjelölése, illetőleg a fél nyilatkozata mikor tekinthető – az előbbieket nem érintő – jogi érvelése módosításának, vagy kiegészítésének. Ennek megválaszolására a bírói gyakorlatban több elvi tartalmú, iránymutató döntés is született.

Az említett kérdésre vonatkozó legfontosabb elvi tételeket a Legfelsőbb Bíróság az EBH2004. 1143. szám alatt közzétett eseti döntésében foglalta össze. Iránymutatása szerint a bíróságnak a felek jognyilatkozataihoz való kötöttsége nem jelenti azt, hogy ha valamelyik fél a perbeli jogviszony jogi minősítését illetően tévesen rossz jogcímet jelöl meg, azt a bíróság a határozata meghozatalánál ne minősíthesse a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően. Kiemeli azonban, hogy erre csak akkor van lehetőség, ha a helyes minősítéshez szükséges valamennyi tény, bizonyíték, adat rendelkezésre áll. Ezek per tárgyává tétele során pedig az elsőfokú eljárásban a Pp. 3. § (3) valamint a Pp. 141. § (2) és (6) bekezdéseiben írt szabályok szerint kell eljárni, míg a másodfokú eljárásban a Pp. 235. § (1) bekezdésének korlátozó rendelkezéseire kell figyelemmel lenni. Ebből okszerűen az

következik, hogy a fellebbezési eljárásban, jogszabály tiltó rendelkezésének a hiányában, a felek a kérelmük, vagy védekezésük jogi alapjait általában akadály nélkül bővíthetik, míg az ezt megalapozó tényeket a Pp. 235. § (1) bekezdésének szűrőjén keresztül tehetik a másodfokú eljárás tárgyává.

Ugyanannak a bizonyítási indítványnak a per különböző szakaszaiban történő előterjesztésével és erre visszavezethető eltérő jogi megítélésével foglalkozott a Legfelsőbb Bíróság a BH2002. 79. számú eseti döntésében. Úgy foglalt állást, hogy az elsőfokú eljárásban előterjesztett, majd ugyanott visszavont bizonyítási indítvány a csatlakozó fellebbezésben ismételten már nem hozható fel, mert arra a fél az elsőfokú eljárásban akadály nélkül hivatkozhatott és hivatkozott is. Iránymutatása szerint a perben a bizonyítékokat olyan időben kell megjelölni, amely a per állása szerint a gondos és eljárást elősegítő pervitelnek megfelel. Hangsúlyozta, hogy a Pp. nem korlátlanul teszi lehetővé az új bizonyítékokra hivatkozást a fellebbezési eljárásban.

A BH2003. 204. számú eseti döntésben foglalt iránymutatás szerint a fél a másodfokú eljárásban nem hozhatja fel azokat a tényállításait és azokat a bizonyítékait, amelyeket az elsőfokú eljárásban meg sem kísérelt előadni. Az adott esetben azt értékelte így a Legfelsőbb Bíróság, hogy az alperes az elsőfokú eljárásban védekezését nem terjesztett elő és a keresetre egyáltalán nem nyilatkozott, mindezt csupán az őt marasztaló elsőfokú ítélet elleni fellebbezésében kísérelte meg. A pernek ebben a szakaszában azonban ezekről már nem volt megállapítható, hogy az elsőfokú határozat meghozatala után jutottak a tudomására, emiatt pedig a fellebbezési eljárásban már nem voltak figyelembe vehetők. Hasonló állásfoglalások rögzítették a bírói gyakorlatban, hogy az elsőfokú bíróság felhívása ellenére érdemi védekezést elő nem terjesztő alperes fellebbezésének ténybeli alapja nem vehető figyelembe, mert az az elsőfokú eljárásban akadálytalanul előadható lett volna, továbbá az elsőfokú eljárásban rendelkezésre álló, de be nem jelentett bizonyítékok a fellebbezési eljárásban már nem vehetők figyelembe, ha megállapítható, hogy a fél azok bejelentésével indokolatlanul mulasztott. Kimondták azt is, hogy a fél a Pp. 141. § (6) bekezdésében meghatározott jogkövetkezmény jogszerű levonását követően a másodfokú eljárásban sem adhat elő olyan új tény, mely a gondos és jóhiszemű pervitel mellett elsőfokon is előterjeszthető lett volna. Rámutattak, hogy a szakértői véleményt az elsőfokú eljárásban elfogadó és annak kiegészítését kifejezetten ellenző fél a másodfokú eljárásban ugyanezt a szakvéleményt már nem teheti vitássá és annak kiegészítését, illetőleg új szakértő kirendelését nem indítványozhatja. Ugyanakkor a fellebbezésben megjelölt esetleges új tény, vagy új bizonyíték érdemi vizsgálatához a félnek elegendő valószínűsítenie, hogy arról az elsőfokú ítélet meghozatala után szerzett tudomást, illetőleg hogy annak figyelembe vétele számára elvileg kedvezőbb határozat meghozatalát teszi lehetővé. A valószínűsítés sikertelensége esetén azokat figyelmen kívül kell hagyni.

A Pp. 235. § (1) bekezdésében írt tiltó rendelkezésnek egy különösen fontos jogi jellemzőjére mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság az EBH2009. 1967. (BH2010. 125.) számú eseti döntésében. Iránymutatása szerint a fellebbezésben megjelölt új tény, vagy új bizonyíték figyelmen kívül hagyásának jogkövetkezményét a másodfokú bíróság csak és kizárólag abban az esetben alkalmazhatja, ha az újonnan felhívott tény, illetőleg bizonyíték tekintetében az elsőfokú a bíróság a Pp. 3. § (3) bekezdésében meghatározott tájékoztatási

kötelezettségének eleget tett. Ennek elmulasztása esetén azonban a fél fellebbezésében alappal hivatkozhat olyan bizonyítékra, mely már az elsőfokú eljárásban is rendelkezésére állt, feltéve, hogy annak figyelembe vétele az eljárás befejezését nem késlelteti.

A Legfelsőbb Bíróság BH1999. 372. számú eseti döntésében foglalt okfejtés szerint a Pp. 141. § (6) bekezdésében, illetőleg a Pp. 235. § (1) bekezdésében meghatározott súlyos perjogi szankciókat az 1995. évi LX. törvény 15. és 19. § iktatta a Pp. szabályai közé az eljárási fegyelem növelése, a felek hanyag vagy perelhúzó magatartása lehetőségének kizárása érdekében. Olyan esetben azonban, amikor a kereset szerint marasztalt késedelmeskedő alperes fellebbezésében előadott tényállításaiból és megjelölt bizonyítékaiból arra vonható következtetés, hogy a követelés részben vagy egészben jogszabályba ütközik, a másodfokú bíróság ítéletével a további bizonyítást a Pp. 235. § (1) bekezdésére utalással nem zárhatja ki. Semmis szerződés alapján ugyanis a kötelezett fél teljesítése nem kényszeríthető ki, hanem az ilyen kereset elutasítandó. Egyébként magára a szerződés semmisségére az arra jogosult a fellebbezési eljárásban is hivatkozhat, azonban annak elbírálására csak a Pp. 235. § (1) bekezdésében írt keretek között van lehetőség. Eszerint az érvénytelenség megállapításához csak olyan tények és bizonyítékok szolgálhatnak alapul, amelyek már az elsőfokú eljárás során is rendelkezésre álltak, új tényre és új bizonyítékra azonban a fellebbezési eljárásban már nem lehet hivatkozni.

A fellebbezési eljárásban előterjeszthető új jogi érveléssel foglalkozott a Legfelsőbb Bíróság az EBH2008. 1875. számú határozata. Ez az elévülési kifogással, valamint a beszámítási kifogással kapcsolatban mondta ki, miszerint nincs eljárásjogi akadálya annak, hogy azokat a fél a fellebbezési eljárásban terjeszthesse elő. Indokolása annak a logikának a mentén haladt, hogy az elévülést megalapozó időmúlás, illetőleg a beszámítási kifogás alapjául szolgáló ellen-követelés ténybeli alapjai már a per megindítása előtt megvalósultak és az elsőfokú eljárásban is ismertek voltak. A fellebbező azonban ezek felhívásával tartalmilag nem az új tényre, hanem a tényből származó jogkövetkezményként az időmúlásnak az igény érvényesíthetőségét elenyészítő joghatására, illetőleg a korábban már létrejött követelésnek a beszámítással történő megszüntetésére, mint jogkövetkezményre hivatkozott.

Aggályosnak tűnik azonban az az eseti döntés, amelynek meghozatala során a perorvoslati bíróság abból indult ki, hogy a kártérítésben marasztalt alperes perorvoslati kérelmét a fellebbezési tárgyaláson egészítette ki azzal, miszerint a kártérítési felelősséget megalapozó mulasztás nem az ő magatartása, ezért álláspontja szerint nem áll jogviszonyban a károsulttal. Ezt úgy értékelte, hogy e védekezés a Pp. 235. § (1) bekezdésének tiltó rendelkezése miatt nem csak a fellebbezési tárgyaláson, de még a határidőben érkezett fellebbezésben sem lett volna felhozható. Érvelése szerint ugyanis a perbeli legitimáció hiányára való hivatkozás és a jogviszony fennállásának vitatása nem tekinthető a fellebbezési indokolás módosításának, hanem olyan új tényre hivatkozásnak minősül, amelyet a törvény említett rendelkezése nem tesz lehetővé. Ez az okfejtés alapjaiban tér el a fenti határozatok logikájától azáltal, hogy nem tesz különbséget a károkozó magatartás tanúsításának ténybeli és a kártérítési jogviszony létrejöttének jogi kérdése között. A kártérítési jogviszony keletkezése ugyanis közvetlenül nem ténybeli, hanem alapvetően jogkérdés.

III/4. A felülvizsgálati kérelem, mint eljárást megindító beadvány sajátosságai

A jogerős ítélet, az ügy érdemében hozott jogerős végzés, illetőleg a Pp. 270. § (3) bekezdésében említett egyéb végzések felülvizsgálatára a Pp. 270. § (2) bekezdése értelmében jogszabálysértés miatt kerülhet sor. Ennek megfelelően a felülvizsgálati kérelemben a Pp. 272. § (2) bekezdése szerint meg kell jelölni azt a határozatot, amely ellen a felülvizsgálati kérelem irányul, továbbá azt, hogy a fél milyen tartalmú határozat meghozatalát kívánja, valamint elő kell adni – a jogszabálysértés és a megsértett jogszabályhely megjelölése mellett – hogy a fél a határozat megváltoztatását milyen okból kívánja. A Kúria a jogi képviselő által előterjesztett felülvizsgálati kérelmet a Pp. 273. § (1) bekezdése alapján hivatalból elutasítja, ha az nem felel meg a Pp. 272. § (2) bekezdésében előírtaknak, vagy ha ennek megfelelő kiegészítése a kérelem benyújtására biztosított törvényes határidőn belül nem történt meg.

A felülvizsgálati kérelem kötelező tartalmi kellékei tehát a következők:

- a felülvizsgálati kérelemmel támadott határozat megjelölése,
- a Kúria döntésére irányuló határozott kérelem,
- a jogszabálysértés és a megsértett jogszabályhely megjelölése,
- a kérelem indokainak előadása.

A felülvizsgálattal támadható határozatok körébe egyrészt a jogerős ítélet, mégpedig – a Pp. 271. § (1) bekezdésének a) pontjára figyelemmel – főszabály szerint, törvény eltérő rendelkezésének hiányában a másodfokú bíróság határozatával jogerőre emelkedett ítélet tartozik. Ha ugyanis a fél a fellebbezési jogát nem merítette ki, felülvizsgálati kérelem előterjesztésére nem kerülhet sor. A jogerős ítélet fogalmába a jogerős részítélet és a jogerős közbenső ítélet, valamint a kiegészítő ítélet is beletartozik, tehát e határozatok ellen is van helye felülvizsgálati kérelemnek. A jogerős ítéletnek nemcsak az egésze, hanem valamely része is támadható felülvizsgálattal azzal, hogy csupán a kamatfizetésre, illetve a perköltségre, a teljesítési határidőre vagy a részletfizetésre vonatkozó rendelkezések ellen, illetve a jogerős határozatnak csupán az indokolása ellen felülvizsgálatnak nincs helye [Pp. 271. § (1) bekezdés c) és d) pontok]. A jogerős ítéleten kívül felülvizsgálattal támadható az ügy érdemében hozott jogerős végzés is. Az ilyen végzések körébe a bírói gyakorlat az eljárást befejező érdemi jogerős végzéseket sorolja. Ennek megfelelően - mivel az egyezséget jóváhagyó végzés ellen a Pp. 271. § (1) bekezdés h) pontja szerint nincs helye felülvizsgálatnak - az ügy érdemében hozott jogerős végzésnek a nemperes eljárásokban született, a kérelmet érdemben elbíráló azon jogerős végzések minősülnek, amelyek ellen nem kizárt a felülvizsgálati kérelem előterjesztése. Végül a Pp. 270. § (3) bekezdése alapján felülvizsgálattal támadható a keresetlevelet a Pp. 130. § (1) bekezdésének a)-h) pontjai alapján idézés kibocsátása nélkül elutasító és a pert a 157. § a) és g) pontja szerint megszüntető jogerős végzés is.

A felülvizsgálattal támadott határozat megjelölésének kézenfekvő és a gyakorlatban szokásos módja a határozatot hozó bíróság megnevezésének és a határozat számának közlése. Ha esetlegesen nem kellően szabatosan vagy pontatlanul adják elő a bíróság nevét

vagy az ügyszámot, de a közölt adatok alapján így is egyértelműen azonosítható az a határozat, amely ellen a felülvizsgálati kérelmet előterjesztették, a kérelem elbírálásának a közölt adatok esetleges pontatlansága nem képezheti akadályát. A III/1. alfejezetben a fellebbezéssel támadott határozat megjelölésével kapcsolatban kifejtettek e vonatkozásban is megfelelően irányadónak tekinthetők.

A Kúria döntésére irányuló határozott kérelemben – a fellebbezési kérelem megfogalmazásához hasonlóan – elő kell adni, hogy a Kúria a jogerős határozat helyett milyen döntést hozzon. Így például a jogerős marasztaló ítélet elleni felülvizsgálati kérelemben az alperes a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését, az elsőfokú ítélet részben vagy egészben történő megváltoztatását, és a kereset teljes vagy pontosan megjelölendő részében történő elutasítását kérheti. A gyakorlati tapasztalatok szerint annak ellenére, hogy a felülvizsgálati eljárásban a jogi képviselő a felülvizsgálati kérelmet előterjesztő fél számára kötelező [Pp. 73/A. § (1) bekezdés a) pont], viszonylag gyakran terjesztenek elő szakszerűtlenül, nem jogászai szabattossággal megfogalmazott határozott felülvizsgálati kérelmet. Ennek feltehetően az az oka, hogy tévesen értelmezik a Pp. 275. §-át, vagy végig sem gondolják, hogy a Kúria a felülvizsgálati eljárásban milyen döntéseket hozhat. Az ilyen kérelmeket, ha egyébként a kérelem alapján egyértelműen megállapítható, hogy a jogerős határozat mely rendelkezését, részét támadják, tehát a kérelemből a megfogalmazás szakszerűtlensége ellenére is kitűnik, hogy mire irányul, a Kúria a kialakult gyakorlat szerint tartalmuknak megfelelően bírálja el. A Kúria döntésére irányuló határozott kérelem nem jogászai szabattossággal történő, szakszerűtlen megfogalmazása tehát a felülvizsgálati kérelem érdemi elbírálását önmagában nem zárja ki, ha a kérelem tartalma egyébként egyértelműen megállapítható.

A felülvizsgálat alapjául szolgáló jogszabálysértés anyagi és eljárási jogszabálysértés egyaránt lehet, az eljárási szabályok megsértése azonban a Pp. 275. § (3) és (4) bekezdése értelmében csak akkor adhat alapot a felülvizsgálati kérelemmel támadott jogerős ítélet hatályon kívül helyezésére, ha lényegesen kihatott az ügy érdemi elbírálására. Ennek megfelelően a felülvizsgálati kérelem előterjesztője kérelmében a jogszabálysértés megjelölése körében arra hivatkozhat, hogy valamely, az ügy érdemi elbírálására lényegesen kiható eljárási szabály megsértésére került sor, illetőleg a döntés meghozatala során nem a megfelelő anyagi jogszabályt alkalmazták vagy az egyébként irányadó jogszabályt tévesen értelmezték. Jogszabálysértést jelent a megalapozatlanság is, ha az eljárási bíróságok a tényállást kellően nem tárták fel, noha a felek a szükséges bizonyítást felajánlották, illetőleg a bizonyítási indítványok előterjesztése azért maradt el, mert a felek előzőleg a bizonyítandó tények és a bizonyítási teher körében nem kaptak a Pp. 3. § (3) bekezdésének megfelelő tájékoztatást, vagy e vonatkozásban téves tájékoztatást kaptak. A felülvizsgálat alapjául szolgálhat, tehát jogszabálysértést eredményez a megalapozatlanság abban az esetben is, ha a jogerős ítéletben megállapított tényállás a lefolytatott bizonyítás anyagától eltér, iratellenes, illetőleg ha a bíróság a bizonyítékok egybevetése és értékelése során kirívóan okszerűtlen, logikai ellentmondást tartalmazó következtetésre jutott. A bizonyítékok okszerű mérlegelése azonban felülvizsgálattal nem támadható. A Kúria következetes gyakorlata szerint a felülvizsgálati eljárásban a bizonyítékok ismételt, eltérő értékelésére (ún. felülmérlegelésére) nem kerülhet sor (BH 2012.179.). Nem hivatkozhat a jogszabálysértés megjelölése körében a felülvizsgálati kérelem előterjesztője új tényekre, illetve olyan

kérdésekre sem, amelyekkel az ügyben eljáró bíróságok erre irányuló kérelem hiányában a perben nem foglalkozhattak. A felülvizsgálati eljárás ugyanis nem a per folytatása; a tárgya a felülvizsgálati kérelem által meghatározott keretek között a már meghozott jogerős döntés jogszerűségének felülvizsgálata. Ennek megfelelően a jogerős ítélet csak olyan kérdésben támadható felülvizsgálattal, amely az első- és másodfokú eljárásban is felmerült (EBH 2000.371.). A felülvizsgálati kérelemben sem új jogcímre, sem korábban nem érvényesített kifogásokra nem lehet hivatkozni (BH 1996.372.).

A felülvizsgálat alapját képező jogszabálysértést a felülvizsgálati kérelemben egyrészt megfelelően szövegesen elő kell adni, másrészt konkrétan meg kell jelölni a megsértett jogszabályhelyet. A jogszabálysértés megjelölése a per során korábban előterjesztett beadványokra történő utalással nem teljesíthető; az ilyen hivatkozások érdemben nem vizsgálhatók (BH 1995.99.). Ha a felülvizsgálati kérelemben a jogszabálysértés tényére történő szöveges hivatkozás és a megsértett jogszabályhely megjelölése nem állnak összhangban egymással, mivel a jogszabályhely megjelölése téves, ez a körülmény a kérelem érdemi elbírálását a Pp. 272. § (3) bekezdése értelmében nem zárja ki; ilyenkor a jogerős ítélet felülvizsgálata során a jogszabálysértés szöveges megjelölését kell alapul venni. Ha viszont akár a konkrét jogszabályhely megjelölése, akár a jogszabálysértés szöveges előadása hiányzik, a felülvizsgálati kérelem érdemben nem bírálható el.

A felülvizsgálati kérelemben elő kell adni a kérelem, a jogszabálysértésre történő hivatkozás alapvető indokait is. Új tényekre ebben a körben – a korábban kifejtetteknek megfelelően – nem lehet hivatkozni, és a kérelem indokainak előadását nem pótolhatja a per során előterjesztett különféle beadványokra történő hivatkozás sem.

A felülvizsgálati kérelmet a Pp. 272. § (1) bekezdése szerint az elsőfokú határozatot hozó bíróságnál a határozat közlésétől számított 60 napon belül kell benyújtani vagy ajánlott küldeményként postára adni kettővel több példányban, mint ahány fél a perben érdekelve van. A felülvizsgálati kérelemhez – ha arra korábban nem került sor – a Pp. 272. § (4) bekezdéséből kitűnően csatolni kell a jogi képviselő meghatalmazását is. Ha a felülvizsgálati kérelem benyújtására nyitva álló határidő valamennyi féllel szemben lejárt, illetve ha a felülvizsgálati kérelmet valamennyi fél benyújtotta, az elsőfokú határozatot hozó bíróság azt az ügy irataival együtt haladéktalanul felterjeszti a Kúriához, a jogerős határozatot hozó bíróságot pedig a felülvizsgálati kérelem másolatának megküldésével értesíti az eljárás megindításáról. Ha a végrehajtás elrendelése már megtörtént, illetve ha végrehajtás felfüggesztése iránti kérelmet terjesztettek elő, a felülvizsgálati kérelmet a beérkezését követően haladéktalanul fel kell terjeszteni.

A felülvizsgálati kérelem előterjesztésének helye az elsőfokú határozatot hozó bíróság. Ennek nyilvánvalóan az az oka, hogy az iratok a per jogerős befejezését követően az elsőfokú bíróságon találhatók. A felülvizsgálati kérelemmel kapcsolatban az elsőfokú bíróság csupán szűk körben tehet intézkedéseket; feladatköre a felülvizsgálati kérelem egy példányának a másodfokú bírósághoz történő megküldésére, valamint a kérelem további példányainak és az első- és másodfokú eljárás során keletkezett iratoknak a Kúriához történő felterjesztésére korlátozódik. A felülvizsgálati kérelemben foglaltakat az elsőfokú bíróság nem vizsgálhatja meg, ezzel kapcsolatban hiánypótlási eljárást nem folytathat le.

A felülvizsgálati kérelmet a felterjesztést követően a Kúriának kell megvizsgálnia. Ha ennek során megállapítja, hogy az adott esetben felülvizsgálati kérelemnek egyáltalán nincs helye [Pp. 273. § (2) bekezdés a) pont], vagy a kérelmet nem az arra jogosult nyújtotta be [Pp. 273. § (2) bekezdés b) pont], illetőleg a kérelem nem tartalmazza a Pp. 272. § (2) bekezdésében meghatározott kötelező tartalmi elemek valamelyikét, és ebben a tekintetben a kérelem megfelelő kiegészítése a kérelem benyújtására nyitva álló törvényes határidőben pótlólag sem történt meg [Pp. 273. § (1) bekezdés], a felülvizsgálati kérelmet hivatalból elutasítja. A felülvizsgálati kérelem hivatalbóli elutasítására kerül sor akkor is, ha a Kúria azt állapítja meg, hogy a kérelem elkésett, és a mulasztást igazolással sikerrel nem mentették ki [Pp. 270. § (1) bekezdés, 237. §].

Ha a kérelem alaki szempontból hiányos, például mert azt a fél jogi képviselő közreműködése nélkül terjesztette elő, vagy az eljáró jogi képviselő meghatalmazását sem korábban, sem a kérelem benyújtásával egyidejűleg nem csatolták, illetve ha a felülvizsgálati kérelem előterjesztője nem róta le a szükséges illeket, a Kúria végzéssel a hiányok pótlására hívja fel a kérelem előterjesztőjét. A felhívás eredménytelensége esetén a felülvizsgálati kérelmet hivatalból el kell utasítani.

A felülvizsgálati kérelmet a Pp. 273. § (5) bekezdése szerint nem lehet megváltoztatni. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a felülvizsgálati kérelem előterjesztője - a kérelem benyújtására nyitva álló határidő elteltét követően - a Kúria döntésére irányuló határozott kérelmét nem módosíthatja úgy, hogy többet kér annál, mint amire az eredetileg előterjesztett kérelem irányult. Ha tehát az eredeti felülvizsgálati kérelem a jogerős ítéletnek csak valamely rendelkezését, illetve részét támadta, a kérelem nem terjeszthető ki a felülvizsgálni kért határozat további rendelkezéseire, részeire. Másrészt a felülvizsgálati kérelem megváltoztatásának tilalmára tekintettel a kérelem előterjesztője a törvényes határidőn túl nem hivatkozhat olyan újabb jogszabálysértésre sem, amely az eredeti felülvizsgálati kérelemben nem szerepelt. Annak azonban nincs akadálya, hogy a kérelmet előterjesztő fél a kérelmét - mindaddig, amíg a Kúria a határozatát meg nem hozta, illetve tárgyalás tartása esetén a határozathozatal céljából vissza nem vonult - visszavonja. Nem kizárt a felülvizsgálati kérelem részbeni visszavonása sem. A felülvizsgálati kérelem előterjesztője tehát a módosított kérelmében az eredeti kérelemben foglaltaknál kérhet kevesebbet, és hogy valamely jogszabálysértésre történő hivatkozását is visszavonhatja.

IV. A hatályon kívül helyezési okok kérdései

IV/1. Hatályon kívül helyezési okok a Polgári perrendtartás rendszerében

A.) — A Pp. 251. § (1) bekezdése kimondja, hogy ha a másodfokú bíróság a **pert** a tárgyalás alapján a 157. § értelmében **megszünteti**, az elsőfokú bíróság ítéletét végzéssel teljes egészében vagy abban a részében, amelyre a megszüntetés oka fennáll, hatályon kívül helyezi.

B.) — A Pp. 252. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú

bíróság ítéletét – a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem, illetőleg a fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül – végzéssel hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasítja, ha az elsőfokú bíróság **nem volt szabályszerűen megalakítva**, vagy az ítélet meghozatalában olyan **bíró** vett részt, akivel szemben a törvény értelmében **kizáró ok** áll fenn. (**Abszolút** hatályon kívül helyezési okok)

C.) — A Pp. 252. § (2) bekezdése értelmében a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét – a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem, illetőleg a fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül – végzéssel hatályon kívül helyezheti, és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasíthatja, ha az **elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértése** miatt szükséges a tárgyalás megismétlése, illetőleg kiegészítése. (**Relatív** hatályon kívül helyezési okok)

D.) — A Pp. 252. § (3) bekezdése alapján ha a **bizonyítási eljárásnak nagyterjedelmű** vagy teljes megismétlése, illetőleg kiegészítése szükséges, anélkül azonban, hogy az (1) és (2) bekezdésben foglalt feltételek fennállnának, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét – mindenkor a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között – hatályon kívül helyezheti, és az elsőfokú bíróságot ebben a keretben a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasíthatja.

E.) — A Pp. 254 (2) bekezdése előírja, hogy a másodfokú bíróság az **egyezséget jóváhagyó** végzésében megállapítja, hogy az elsőfokú bíróság fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) megtámadott ítéleti rendelkezése abban a részében, amelyre az egyezés vonatkozik, hatályát veszti.

F.) — A Pp. 255 (2) bekezdése szerint ha a per **szünetelés folytán megszűnik** (137. §), a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) megtámadott első fokú határozatok, illetőleg az első fokú határozatoknak a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) megtámadott részei (rendelkezései) hatályukat veszítik.

A fenti felsorolás lényegében hat pontban foglalja össze a hatályon kívül helyezésnek a Pp. fellebbezésről szóló XII. fejezetében meghatározott eseteit. Ezek közül az A.) és B.) pontban foglalt – tehát a Pp. 251. § (2) és a Pp. 252. § (1) bekezdésében írt – esetekben a jogalkotó kogens szabályban és taxatív módon felsorolja azokat a tényállásokat, amelyek az ott meghatározott hatályon kívül helyezéshez alapul szolgálhatnak. Ezek a gyakorlatban igen ritkán előforduló esetek, továbbá a kogens szabályozás és a taxatív felsorolás következtében alkalmazásukkal kapcsolatban általában kevesebb probléma merül fel.

Az E.) és F.) pontban felsorolt esetek nem valódi hatályon kívül helyezések, hanem azzal rokon tényállások. A másodfokú tárgyaláson történő egyezségkötés, valamint a másodfokú eljárás szünetelés folytán történő megszűnése esetén ugyanis az elsőfokú ítélet a törvény erejénél fogva, ipso iure hatályát veszti és a másodfokú bíróság feladata nem a jogkövetkezmény levonása, hanem a törvény előírása alapján már beállt jogkövetkezmény bekövetkezésének megállapítása. Ezek talán az előző bekezdésben írtól is ritkábban fordulnak elő, mert ha az egyezségkötés feltételei fennállnak, ahhoz a felek általában már az

elsőfokú eljárásban eljutnak. Emellett a szünetelési ok bekövetkezése is inkább az elsőfokú eljárásra jellemző, míg a másodfokú eljárásban arra csak szűkebb körben és ritkábban van jogi lehetőség.

Ugyanakkor a hatályon kívül helyezésnek a C.) és D.) pontokban felsorolt eseteiben a jogalkotó egy olyan sajátos technikai megoldás választott, hogy keret-jellegű szabályt alkotott, amelynek következtében szükségképpen előtérbe került a bírói gyakorlatnak a kereteket kitöltő funkciója. Ez pedig szükségessé teszi annak rövid áttekintését, hogy milyen elvi tételek és jogi megoldások alakultak ki ennek a feladatnak a megoldása során a bírói gyakorlatban.

IV/2. A hatályon kívül helyezést megalapozó lényeges eljárási szabálysértések

A Pp. 252. § (2) bekezdése tehát nem határozza meg a lényeges eljárási szabálysértésként értékelhető esetek körét, hanem a hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének ezen a jogi alapon történő levonását a bíróság mérlegelésére bízta. E jogi norma belső szerkezetének vizsgálata alapján az állapítható meg, hogy a jogalkotó az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése jogkövetkezményének levonásához – annak keretjellegű szabályozása során – három jelentős támpontot fogalmazott meg, melyek tartalmilag annak konjunktív feltételeként fejtik ki hatásukat:

- az elsőfokú eljárásra irányadó, eljárásjogi szabályok megsértésének tulajdonít relevanciát,
- amennyiben azok olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősülnek,
- hogy szükségessé teszik az elsőfokú tárgyalás megismétlését, illetőleg kiegészítését.

Ebből okszerűen következik tehát, hogy e jogkövetkezmény csak az elsőfokú eljárásra vonatkozó és csak az eljárásjogi szabályok megsértéséhez fűződhet. Önmagában az elsőfokú ítéletben kimutatható anyagi jogi jogszabálysértés fennállása a fellebbezési eljárásban más jogkövetkezményhez vezet. Amennyiben viszont az anyagi és eljárási szabályok megsértése együttesen valósult meg, akkor az esetleges hatályon kívül helyezést az eljárásjogi elemek váltják ki.

A Pp. 252. § (2) bekezdésére figyelemmel, az említett eljárásjogi szabálysértés csak akkor vezethet el az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez, ha arra visszavezethető ok miatt szükséges az elsőfokú tárgyalás megismétlése, vagy kiegészítése. Ez pedig két feltétel együttes fennállása esetén állapítható meg:

- amennyiben az adott eljárási szabálysértés a per érdemi eldöntésére kihatott, továbbá
- az említett eljárási szabálysértés orvoslása a másodfokú eljárásban nem lehetséges, a hátrányok elhárítására a pernek ebben a szakaszában nincs lehetőség, vagy az ott nem célszerű. (Nem célszerű például valamely kérdésnek a fellebbezési szakban

történő végleges eldöntése, ha azzal részben, vagy egészben egyfokúvá válna az eljárás és lényeges kérdésben megfosztaná a feleket a perorvoslathoz való joguk gyakorlásától.)

A fent ismertetett törvényi szabályozásból, valamint a most említett szempontok természetéből egyaránt az következik, hogy a Pp. 252. § (2) bekezdésének az alkalmazása során a másodfokú bíróságot széles körű mérlegelési jog illeti meg. Ennek keretében vizsgálnia kell azt, hogy a megsértett eljárási szabály általánosságban, a Pp. rendszerében mennyiben tekintendő lényegesnek. Különösen ide tartoznak az alapelvekkel szoros összefüggésben álló, azok érvényesülését közvetlenül szolgáló, garanciális jellegű előírások. A gyakorlatban ezeknek a következő főbb csoportjai alakultak ki:

- a felek és más perbeli személyek jelenlétére vonatkozó,
- perbehívás, beavatkozás, kötelező perben állás kérdéseit szabályozó,
- a bíróság tájékoztatási kötelezettségével összefüggő,
- a fél eljárásjogi nyilatkozatainak, különösen a kereseti kérelem módosításának a másik féllel való közléséről szóló,
- a bizonyítási eljárásra vonatkozó, különösen a bizonyítékok ismertetésének elmaradásához, vagy valamely bizonyítéknak a per keretein kívül rekedéséhez vezető
- a másodfokú bíróság korábbi hatályon kívül helyező végzésében foglalt utasításainak kötelező jellegét előíró,
- a kereseti kérelem kimerítése, vagy az azon való túlterjeszkedés tilalmát rögzítő,
- az ítélet kihirdetésére vagy az indokolási kötelezettségre vonatkozó, szabályok megsértése.

Emellett fel kell tárni, hogy a másodfokú bíróság által kimutatott lényeges eljárási szabálysértés a konkrét ügyben milyen súlyú és jelentőségű volt, hogyan és milyen mértékben hatott ki az érdemi döntés meghozatalára. Ez az egyedi mérlegelés akár olyan eredménnyel is járhat, hogy tartalmilag ugyanaz az eljárási szabálysértés – az esetek között mutatkozó egyedi különbségek miatt – az egyik ügyben elvezethet, míg a másikban nem váltja ki a hatályon kívül helyezés jogkövetkezményét. A hatályon kívül helyezésre általában akkor kerülhet sor, ha a másodfokú bíróság az összes körülmény mérlegelésének eredményeként arra a következtetésre jut, hogy az eljárási szabálysértés súlyának, jellegének, valamint az érdemi döntésre gyakorolt hatásának, továbbá a másodfokú eljárásban való orvoslás lehetőségének alapul vételével, perjogi értelemben figyelembe vehető elsőfokú eljárás nem volt, emiatt elengedhetetlen annak megismétlése.

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a bizonyítás terhére viselő fél a hiányzó tényállási elemekkel összefüggésben tett-e nyilatkozatot, milyen nyilatkozatot tett és hogyan nyilatkozik erről a másodfokú eljárásban. Hatályon kívül helyezésnek csak olyan bizonyítás lefolytatása érdekében van helye, amelyet a felek legalább egyike indítványoz, illetőleg amely a felek nyilatkozataitól függetlenül is foganatosítható. (Utóbbi körben adatok, iratok, okiratok beszerzéséről lehet szó.) Szakértői bizonyításra – az egyéb feltételek fennállása esetén – csak akkor célszerű hatályon kívül helyezni, ha a bizonyításra kötelezett legkésőbb a fellebbezési tárgyaláson vállalja a díjelőleget. Ennek hiányában ugyanis az könnyen megíúsulhat.

Mindezek alapján célszerűnek az mutatkozik, ha a másodfokú bíróság a kis terjedelmű, egyszerűen és rövid idő alatt felvehető bizonyítást lehetőleg maga folytatja le, míg a terjedelmes, vagy a per érdemi elbírálását merőben új jogi alapokra helyező bizonyítás végett a hatályon kívül helyezést választja. Emellett nem hagyható ki egy közbenső megoldás lehetősége sem, mert ha a rendelkezésre álló adatok a jogalap elbírálásához elegendőnek bizonyulnak, akkor indokolt lehet közbenső ítélet meghozatala, míg a követelés összegének (mennyiségének) meghatározása végett az elsőfokú bíróság további eljárásra utasítása.

A másodfokú bíróságnak a hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének levonásával összefüggő mérlegelése keretében, a fent leírtak mellett, indokolt figyelemmel lennie a célszerűség, a pergazdaságosság és az időszerűség, valamint a fórumrendszer indokolatlan igénybe vételének szempontjaira is. A csekély, valamint közepes munkateherrel járó bizonyítás felvállalása és a hatályon kívül helyezések számának csökkentése javítja az ítékezés időszerűségét, míg a szükségtelen hatályon kívül helyezések indokolatlanul növelik a pertartamot és fölöslegesen terhelik az elsőfokú bíróságokat.

IV/3. Lényeges eljárási szabálysértések a Joggyakorlat-Elemző Csoport által megvizsgált anyagban

A Joggyakorlat-elemző Csoport tevékenysége során kiemelt jelentőséget tulajdonított a Pp. 252. § (2) bekezdése által meghatározott lényeges eljárási szabálysértés – más kifejezéssel relatív eljárási szabálysértés – problematikájának. Ennek indoka, hogy a hatályon kívül helyezési okok e típusának alkalmazásával kapcsolatban a jogalkotó igen széles mérlegelési jogot biztosított a perorvoslati kérelmeket elbíráló bíróságoknak. Ezek ugyanis az ügyek egyedi sajátosságai alapján, maguk határozhatják meg, hogy az adott esetben, a perorvoslással támadott határozatot meghozó bíróság mely intézkedését, vagy mulasztását értékeli olyan mértékben lényegesnek, hogy az az eljárás megismétlését teszi szükségessé. Ebben a perjogi helyzetben, a jogalkalmazás egységességének megteremtése során, két szempont gondos egyeztetésével kell eljárnia: egyrészt nem érintheti a perorvoslati kérelmet elbíráló bíróság most említett mérlegelési jogkörét, másrészt ennek sérelme nélkül, a relatív hatályon kívül helyezési okok körében is biztosítani kell a jogegység érvényesülését. Ehhez pedig az szükséges, hogy a perorvoslati kérelmeket elbíráló bíróságok rendelkezzenek azokkal az információkkal, amelyek olyan helyzetbe hozzák őket, hogy mérlegelési joguk gyakorlása során, a lényeges tartalmat illetően, közelítőleg azonos eljárási szabálysértéseket minősítsenek a hatályon kívül helyezést eredményező, lényeges eljárási szabálysértésnek. Ennek egyik eleme a törvényszékek és ítélőtáblák hatályon kívül helyezési gyakorlatának a jelen Joggyakorlat-elemző Csoport által történő vizsgálata és elemzése, a tapasztalatoknak a 2013. október 28-i országos konferencián történt kicserélése, valamint az ezekre alapított megállapításoknak a jelen Összefoglaló Véleményben történő közzététele.

A lényeges eljárási szabálysértésekkel kapcsolatban, a vizsgálat során feltárt adatokat

országos szinten a 2. számú melléklet, ítéletáblai szinten a 3. számú melléklet, míg törvényszéki szinten a 4. számú melléklet foglalja össze.

Ezek rövid és egyszerű áttekintése alapján megállapítható, hogy a vizsgált hatályon kívül helyezési okok döntő és túlnyomó többsége az 1 %-ot el nem érő türes-határon belül helyezkedik el, ezért átfogó vizsgálatra nem szorul. Ugyanakkor a Joggyakorlat-Elemző Csoport kiemelt feladatként kezelte a megvizsgált hatályon kívül helyezések 55 %-át kitevő, a tájékoztatási kötelezettség megsértésében jelentkező lényeges eljárási szabálysértésnek a részletekbe menő, valamint a jogszabályi háttérre, továbbá a helyes és követendő eljárás bemutatására is kiterjedő feldolgozását. Ennek során kitért a tájékoztatási kötelezettségnek a 2. számú melléklet szerint leggyakrabban érintett mind a négy rész-területére: a.) a szakértői bizonyítással összefüggő, b.) a bizonyításra szoruló tényekre és a bizonyítási teherre vonatkozó, valamint c.) az első-és másodfokú bíróság eltérő jogi álláspontjára visszavezethető és d.) a tényállás felderítetlensége miatt szükségessé váló tájékoztatásnak a kérdéseire. Számarányukból következően, emellett indokoltnak mutatkozott a kereseti kérelem kimerítésének elmaradásában, valamint a kereseti kérelmen való túlterjeszkedésben megnyilvánuló (5,7+4,6 % arányt képviselő), továbbá a Pp. 3. § (6) bekezdésében előírt kötelezettség teljesítésének elmulasztásában megjelenő (3,5 % arányt képviselő) lényeges eljárási szabálysértéseknek a közelebbi vizsgálata, az adatoknak az irányadó jogszabályokkal történő egybevetése, továbbá a feltárt problémáknak az elemzése és azok megoldási lehetőségeinek áttekintése.

V. A perbeli esélyegyenlőség elve megsértésének kérdései [Pp. 3. § (6) bekezdése]

Felp. nyilatkozattal kapcsolatos	Alp. nyilatkozattal kapcsolatos	Bizonyítási eljárással kapcsolatos	Egyéb	Darab
Keresetváltoztatást nem kézbesítette				6
	Védekezést tartalmazó ellenkér. nem kézsb.			1
	Elévülési kifogást nem kézbesítette			1
		Jelentős okirati biz. nem kézbesítette		2
		Beszerezett iratokat nem ismertette		1
		Szakov.észrevét. nem biztosított lehetőséget		1
		Szakov. tett észrevét. nem adta ki a félnek		1
			Szünetelő per folyt kérelmet nem kézsb	1
			Perbehívási kérelmet nem kézsb	
			Összesen:	16

A fenti táblázat adatainak az értelmezése során a jelen Összefoglaló Vélemény 2. számú mellékletének 13. sorában szereplő adatokból kell kiindulni. Abból ugyanis kiolvasható, hogy a Joggyakorlat-Elemző Csoport által közvetlen vizsgálat alá vont 455 db hatályon kívül helyező végzés között 16 db (a vizsgált határozatok 3,5 %-a) volt olyan, amelyekben a másodfokú bíróság a Pp. 3. § (6) bekezdésében előírt kötelezettségek megsértését értékelte a hatályon kívül helyezést megalapozó lényeges eljárási szabálysértésként. A fenti táblázat e 16 db lényeges eljárási szabálysértés belső, tartalmi megoszlását kívánja bemutatni. Ennek alapul vételével a jogsértések három csoportba sorolhatók: a.) a felperes kérelmének vagy nyilatkozatának, b.) az alperes kérelmének vagy nyilatkozatának, valamint c.) a bizonyítási eljárás valamely adatának az ellenérdekű fél részére történő továbbításával összefüggő mulasztások. A táblázat „Egyéb” oszlopa pedig a perbeli pozícióhoz nem feltétlenül köthető jognyilatkozatok kézbesítésének hiányosságait foglalja magába. A táblázat egyes oszlopaiban feltüntetett konkrét jogsértések lényeges tartalma és jogi természete alapján megállapítható, hogy valamennyi ott felsorolt mulasztás jelentős hatással volt a per lefolyására, vagy kimenetelére. Ebből okszerűen az következik, hogy az érintett jognyilatkozat vagy peradat megismerésének a hiánya, valamint az arra vonatkozó válaszlehetőség elmaradása, az ellenérdekű fél számára komoly érdeksérelemmel járt, amely nagymértékben kihatott az érdemi döntésre. Ebből okszerűen az következik, hogy a másodfokú bíróságok helyesen és a jogszabályoknak megfelelően jártak el, amikor szükségesnek látták a fellebbezéssel támadott ítéletek hatályon kívül helyezését és elsőfokú eljárás megismétlésének elrendelését. A táblázatba foglalt adatok alapján megállapítható, hogy a legtöbb (6 db) mulasztás a keresetváltoztatást tartalmazó beadvány ellenérdekű fél részére történő kézbesítésének elmaradásában jelentkezett. Hasonlóan magas (5 db) a száma a bizonyítási eljárás során beszerzett adatok – különösen a szakértői vélemény, vagy az arra tett észrevételek – másik féllel történő közlése és a másik fél nyilatkozattételre történő felhívása elmaradásának. (Az utóbbival kapcsolatban további megállapítások olvashatók a szakértői bizonyítással összefüggő kérdések vizsgálatával foglalkozó, a jelen Összefoglaló Vélemény IX/4. pontjában.) Belátható, hogy a lényeges eljárási szabálysértések most vizsgált típusa valóban súlyos és komoly mulasztásként értékelhető, amely indokoltá teszi a csökkentésükhöz szükséges feladatok átgondolását és ezen belül magának a megsértett szabálynak a rövid, de közelebbi vizsgálatát.

A Pp. 3. § (6) bekezdése úgy rendelkezik, miszerint a bíróság köteles gondoskodni arról, hogy a felek minden, az eljárás során előterjesztett kérelmet, jognyilatkozatot, valamint a bírósághoz benyújtott okiratot megismerhessenek és azokra – törvényben előírt időn belül – nyilatkozthassanak.

A törvény idézett szabályát az 1999. évi CX. törvény (VIII. Ppn.) 2. §-a vezette be 2000. január 1. napjától kezdődő hatállyal. A polgári perrendtartás ezen alapvető rendelkezése közvetlen összefüggésben áll a törvény és a bíróság előtti egyenlőség alkotmányos elvével, [Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése] valamint a tisztességes eljáráshoz való jognak az alkotmányos, továbbá a Pp. 2. § (1) bekezdésében megfogalmazott követelményével. [Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikk (1) bekezdése] A most vizsgált törvényi előírás lényeges tartalma szerint a perben a bíróságokra olyan kötelezettség hárul, miszerint aktívan

tegyenek meg mindent a felek perbeli esélyegyenlőségének és fegyveregyenlőségének megvalósulása érdekében, különösen hozzák mindkét peres felet abba a helyzetbe, hogy a perbeli jogvita elbírálása szempontjából releváns jognyilatkozatokat és bizonyítékokat megismerhessék, valamint azokkal összefüggő észrevételeiket megtehessék, jogi álláspontjukat pedig kifejthessék. A peres feleknek e bírósággal szemben fennálló jogosultsága – a titkosított iratokat is magába foglalóan – kiterjed a peranyag megismerésére, arról másolat készítésére, az ellenérdekű fél és más perbeli személyek beadványainak, valamint a bizonyítási eljárás során keletkezett iratok és jegyzőkönyvek megküldésének igénylésére. E követelmények érvényesülését a Polgári perrendtartás több részletszabálya is szolgálja. [Keresetlevél kézbesítése (Pp. 125. §); felek tárgyaláson jelenléte (Pp. 135. §); felek kérelem előterjesztésére, nyilatkozat tételére és bizonyítási indítvány előterjesztésére, ill. megküldésére vonatkozó jogai (Pp. 138-141. §); feleknek a bizonyítékokra vonatkozó észrevételezési joga (Pp. 205. §)] A perbeli esélyegyenlőség biztosításának lényeges eleme az eljárás kondtradiktórius jellege és a felek kétoldalú meghallgatásának kötelezettsége.

A Pp. 3. § (6) bekezdésében foglalt követelményeknek e rövid áttekintése alapján megállapítható, hogy a törvény e rendelkezése alapján a kötelezettségeknek egy olyan komplex rendszere hárul a bíróságokra, amelyeknek csak rendkívül körültekintő eljárással és nagy odafigyeléssel lehet eleget tenni. Kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a perben előterjesztett kérelmek és nyilatkozatok, valamint a bizonyítási cselekményekről készült írásbeli dokumentumok valamennyi peres félnek olyan időben álljanak rendelkezésére, hogy azok az arra vonatkozó észrevételeiket és indítványaikat kellő időben megtehessék. Alapvetően ez a bíróság feladata annak érdekében, hogy a Pp. 3. § (6) bekezdésének a megsértése miatt a jövőben hatályon kívül helyezésre lehetőleg egyáltalán ne kerülhessen sor.

VI. A kereseti kérelem kimerítése elmulasztásának és a kereseti kérelmen való túlterjeszkedésnek a kérdései

A kereseti kérelem kimerítésének elmulasztása				
Kereset	Viszontkereset	Ellenkérelem	Beszámítási kifogás	DB
figyelmen kívül hagyásával				
21	0	2	3	26
			Összesen:	26 db

Kereseti kérelmen való túlterjeszkedés			
Nem létező kérelem alapján döntött	Kérelemnél nagyobb összeget ítélt meg	Kérelemtől eltérő típusú szolgáltatást ítélt meg	DB
4	12	5	21
		Összesen	21

A kereseti kérelem kimerítésének az elmaradásában, valamint a kereseti kérelmen való túlterjeszkedésben jelentkező lényeges eljárási szabálysértéseket a jelen Összefoglaló Vélemény 2. számú mellékletének 21. és 22. sorai tartalmazzák. Ebből megállapítható, hogy a Joggyakorlat-Elemző Csoport által megvizsgált 455 db konkrét hatályon kívül helyező végzésből 26 alkalommal (5,7 %) a kereseti kérelem kimerítésének elmaradása, míg 21 esetben (4,6 %) a kereseti kérelmen való túlterjeszkedés szolgált a hatályon kívül helyezés alapjául. A fenti két táblázat pedig az említett két lényeges eljárási szabálysértés belső, tartalmi megoszlását kívánja bemutatni. A kereseti kérelem kimerítésének hiányával kapcsolatban az a körülmény szolgált a belső felosztás alapjául, hogy melyik félnek és milyen beadványa, illetőleg jognyilatkozata tartalmazta azt az el nem bírált részt, amely a hatályon kívül helyezéshez vezető lényeges eljárásjogi szabálysértést megvalósította. A kereseti kérelmen való túlterjeszkedés eseteiben pedig a kérelem és a határozat tartalmának egymáshoz való viszonya, a túlterjeszkedés megvalósulási módja alapján lehetett az eseteket csoportosítani.

A Pp. 3. § (2) bekezdése kimondja, hogy a bíróság – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van.

A Pp. 213. § (1) bekezdése előírja, hogy az ítéletben foglalt döntésnek ki kell terjednie a perben, illetőleg a 149. § alapján egyesített perekben érvényesített valamennyi kereseti kérelemre.

A Pp. 215. § (1) bekezdése értelmében pedig a bíróság döntése nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen.

A törvény idézett rendelkezései egymással olyan összefüggésben állnak, miszerint a Pp. 3. § (2) bekezdése a törvény bevezető rendelkezései között, alapelvi szinten rögzíti a kérelemhez kötöttség elvét (rendelkezési elvet). Ebből indulnak ki és ehhez kapcsolódnak a Pp. 213. § (1) és 215. § (1) bekezdései, amelyek az említett alapelv érvényesülését biztosítják, a bírói ítéletek tartalmi kereteinek kialakítása terén.

A kereseti kérelem kimerítésének kötelezettsége (az ítélet teljességének elve) azt a követelményt támasztja a bírói ítélettel szemben, hogy rendelkezzen valamennyi kereseti és viszontkereseti kérelemről, valamint hozzon döntést az ellenkérelemben és beszámítási, vagy egyéb kifogásban foglaltakról. Az előbbi kettőnek kötelezően az ítélet rendelkező részében kell megjelennie, tehát a bíróságnak az ítélet rendelkező részében kell pontosan megjelölnie, hogy a keresetnek és viszontkeresetnek mennyiben ad helyt és azoknak mely részét utasítja el. Az ellenkérelemre, vagy beszámítási és egyéb kifogásra elegendő az ítélet

indokolásában kitérni és ismertetni, hogy az milyen okok miatt és milyen mértékben hatott, vagy nem hatott ki a rendelkező rész tartalmára. A jogszabály előírásainak nem felel meg az a határozat, amelynek az indokolásából kell feltételezni azt a döntést, amelyet pontos és félreérthetetlen megfogalmazásban a rendelkező résznek kellene tartalmaznia. [EBH2005. 1318.] A rendelkező rész esetleges hiányosságait ugyanis nem pótolja az ítélet indokolásában rögzített okfejtés. [BH1986. 21.]

A kereseti kérelmen való túlterjeszkedés tilalma magába foglalja, hogy a bíróság a kereseti kérelemben foglaltakhoz képest nem ítélt többet sem összegszerűségében, sem időtartamában, sem a szolgáltatás minőségében, vagy tartalmában. E szabály a jogalakítást tartalmazó döntésekre, valamint az ítélet indokolására is megfelelően irányadó. A bíróság az alperesi jogszabálysértést illetően sem hivatkozhat olyan tényre, vagy körülményre, amelyre a felperes keresete nem terjed ki. Nem érvényesül azonban a kérelemhez kötöttség elve a kereset jogalapját és a felek jogviszonyának minősítését illetően. [BH2003. 279. és 2004. 471.]

A kereseti kérelem kimerítése hiányának, valamint az azon való túlterjeszkedésnek az orvoslása körében, a másodfokú bíróság számára – az eset körülményeitől és a rendelkezésre álló, valamint esetlegesen hiányzó peradatoktól függően – felmerülhet a szabálysértésnek a másodfokú eljárásban való kiküszöbölése, valamint a hatályon kívül helyezésnek a lehetősége is. Amikor a másodfokú eljárásban a Pp. 247. §-ra figyelemmel a felperes a keresetét felemelheti, a kérelmen való túlterjeszkedés keresetfelemeléssel történő orvoslásának minősül, ha a felperes az ilyen tartalmú ítélet helyben hagyását kéri. Perújítási kérelem azonban ilyen ok miatt nem terjeszthető elő.

A kereseti kérelem kimerítésének hiánya, valamint az azon való túlterjeszkedés általában jelentős kihatással van az érdemi döntés terjedelmének alakulására, amelynek következtében az esetek többségében a hatályon kívül helyezést megalapozó lényeges eljárási szabálysértésnek minősül. A gyakorlati tapasztalatok szerint az elkerülésére legalkalmasabb módszerként az ajánlható, ha a bíró a tárgyalás berekesztése és a felek vagy képviselőik érdemi felszólalása előtt felhívja őket a végső soron fenntartott, virulens és elbírálásra váró kereseti kérelme és ellenkérelmek ismertetésére.

VII. A tájékoztatási kötelezettség kérdései

VII/1. Alapelvei változások a tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban

Az alapelvek változása szoros összefüggést mutat a társadalmi viszonyok és a jogpolitika alakulásával. Ennek megfelelően az elmúlt két évtizedben a fejlődésüket meghatározó legfontosabb tényezők a rendszerváltás és az Európai Unióhoz való csatlakozás voltak. A folyamat lényege abban foglalható össze, hogy a korábbi, gondoskodó, ennek érdekében az életviszonyokba mélyen beavatkozó, paternalista államról szóló felfogást felváltották az állampolgárok autonómiáját előtérbe helyező, ún. szolgáltató államra vonatkozó nézetek. Ez jelentősen kihatott az állami szerveknek – köztük a bíróságoknak – mind a működésére, mind a feladataira, mind pedig az ezekről alkotott nézetekre.

helyzetbe, hogy körvonalazhatja magában a felek jogviszonyának számba jöhető minősítéseit, az ennek alapján alkalmazható anyagi jogi szabályokat és az azokban meghatározott jogkövetkezmények levonásának törvényi feltételeit. Ekkor válik esedékessé, hogy tájékoztassa a feleket a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás sikertelenségének következményeiről [Pp. 3. § (3) bekezdése]. Az eljárásnak ebben a szakaszában a bíróságnak a feladata az, hogy felépítse a kapcsolatot a fél által előadott tények, valamint az anyagi jogi normában megfogalmazott tényállási elemek között. Egyik peres fél sem tartható bizonytalanságban abban a kérdésben, hogy a bíróság a per eldöntése szempontjából milyen tényeket tart fontosnak. Ennek hiányában nem lehet tisztában azzal, hogy bizonyítási kötelezettségének milyen irányban és milyen körben köteles eleget tenni.

VII/2. A tájékoztatás fő területei általában

A tájékoztatási kötelezettség tartalmi kereteinek meghatározása során abból kell kiindulni, hogy bíróságnak a keresetben megjelölt jogcímtől függetlenül, magából a kereseti kérelemből és ellenkérelemből kell kiindulnia és a teljesítési lehetőségeik szempontjából releváns anyagi jogi szabályok tényállási elemeihez kell igazodnia. A tájékoztatásnak ugyanúgy ki kell mérítenie a keresetet, mint az érdemi döntésnek, tehát több kérelem esetén valamennyire ki kell terjednie és követnie kell az esetleges keresetváltoztatásokat, keresetkiterjesztéseket is. Annak a fél jogérvényesítését elősegítő módon, kellőképpen részletesnek és konkrétan kell lennie. A bizonyításra szoruló tények mellett tartalmaznia kell az arra vonatkozó bizonyítás terhét viselő fél megjelölését, valamint a bizonyítás sikertelenségének következményét is. Ugyanakkor nem kell kiterjednie magának az anyagi jogi szabálynak az ismertetésére.

A jelen vizsgálat alá vont hatályon kívül helyező végzéseknek az a része, amely a Pp. 3. §-ának (3) bekezdésében előírt tájékoztatási kötelezettség teljesítésének valamely hiányosságát értékelte lényeges eljárási szabálysértésként, a hiányolt tájékoztatás tartalmát illetően alapvetően négy csoportba volt besorolható. Ezek: — a bizonyításra szoruló tényekről és a bizonyítási teherről szóló tájékoztatás hiányosságai [ld. IV. pont]; — a szakértői bizonyítással összefüggő tájékoztatás hiányosságai [ld. V. pont]; — az első-és másodfokú bíróság eltérő jogi álláspontja miatt a tájékoztatás iránya nem megfelelő [ld. VI. pont]; valamint — a tájékoztatás hiányosságai miatt a tényállás felderítetlen maradt [ld. VII. pont).

VIII. Tájékoztatás a bizonyításra szoruló tényekről és a bizonyítási teherről

VIII/1/ A vizsgált határozatok közvetlen tapasztalatai

A bíróságot terhelő tájékoztatási kötelezettség különböző fogyatékoságai, a megvizsgált hatályon kívül helyező végzések között a leggyakrabban előforduló lényeges eljárási szabálysértésként, egyben a leggyakoribb hatályon kívül helyezési okként jelentkeztek. Ennek egyik fő területét alkotják a bizonyításra szoruló tényekre, valamint a bizonyítási

teherre vonatkozó tájékoztatás hiányosságai. E jogi probléma részletes elemzése előtt indokolt annak rövid áttekintése, hogy a másodfokú bíróságok megvizsgált hatályon kívül helyező végzései milyen konkrét hiányosságok köré tömörültek, azok milyen fő esetcsoportokba sorolhatók. [IV/A/1–5.]

VIII/1/A. A tájékoztatás konkrét ügyre lebontásának hiánya

A törvényszékek és megyei bíróságok megvizsgált határozatai viszonylag nagy számban rögzítették, miszerint a bíróságok részéről a bizonyítandó tényekre és a bizonyítási teherre vonatkozó tájékoztatásnak a konkrét jogvitára egyediesítve kell elhangoznia. Nem fogadható el az olyan tájékoztatás, amely csak általánosságban utal mindezekre és a jogkövetkezményeket tartalmazó jogszabályokra is csupán általánosságban hivatkozik. A tájékoztatásnak figyelemmel kell lennie a felek közötti konkrét anyagi jogi jogviszonyra és az arra irányadó anyagi jogi szabályokra.

VIII/1/B. A felek személyes meghallgatásának jelentősége

A vizsgált ügyekben eljáró törvényszékek és megyei bíróságok több alkalommal hangsúlyozták, hogy a megfelelő tájékoztatás előkérdése a felek kellő részletességgel történő szakszerű személyes meghallgatása. Amíg a kereseti kérelem és ellenkérelem egyértelműen nem tisztázott, addig az elsőfokú bíróság nem ismerheti fel azokat a tényeket, amelyekre nézve a tájékoztatást meg kell adnia és amelyekre nézve kellő bizonyítási indítvány esetén a bizonyítási eljárást le kell folytatnia. Ez pedig elvezethet oda, hogy a perben a tájékoztatás hiányosságai miatt a jogvita elbírálása szempontjából releváns tényekre nem folyik bizonyítás.

A felek személyes meghallgatásának lényeges eleme annak tisztázása, hogy az alperes a keresetet milyen ok miatt és mennyiben vitatja, illetőleg a keresetnek van-e olyan része, amelyet elismer. A kereset vitatott része erejéig a bizonyítás kötelezettsége mindenképp a felperest terheli. Gyakran az alperest tételes nyilatkozattételre kell felhívni arról, hogy a keresetet mennyiben és milyen ok miatt támadja, majd ehhez képest kell tájékoztatni a feleket a bizonyítandó tényekről és a bizonyítási teherről.

Több határozat rögzítette, hogy a felek fenti nyilatkozatait és a bíróság tájékoztatását a jegyzőkönyvnek részletesen és pontosan tartalmaznia kell.

VIII/1/C. A bizonyítási teherre vonatkozó téves tájékoztatás

A vizsgálatra kiemelt határozatok között több olyan volt található, amely a bizonyítási teher téves telepítése miatt látta szükségesnek az elsőfokú eljárás megismétlését. A bíróságnak a bizonyítási teher kérdésében elfoglalt téves jogi álláspontja szükségképpen maga után vonja, hogy a bizonyítási teherről tévesen tájékoztat, melynek következtében a felek nem kerülnek abba a helyzetbe, hogy perbeli kötelezettségeiket teljesíthessék.

Ilyen tévedésnek minősült például, amikor a bíróság a felperes által követelt használati díj összegének bizonyítását az azt vitató alperes kötelezettségévé tette, vagy úgy foglalt állást, miszerint az ügyvédi munkadíj összegét az azt vitató alperesnek kell bizonyítani. Tévesnek bizonyult az a tájékoztatás is, amely szerint a vállalkozó késedelmét nem saját magának, hanem a megrendelőnek kell kimentenie.

VIII/1/D. A téves tájékoztatás hatása a tényállás megállapítására

A bizonyításra szoruló tényekre, valamint a bizonyítási teherre vonatkozó tájékoztatás hiányosságai általában olyan helyzetet teremtenek, amelyben releváns tények vagy bizonyítékok szorulnak a per keretein kívülre és hiányoznak a bíróság által megállapított tényállásból. A vizsgált konkrét esetek között előfordult, hogy az elégtelen tájékoztatás miatt okiratok, büntető iratok beszerzésére, illetőleg tanúk kihallgatására nem került sor, míg a releváns tények köréből a vételi jog gyakorlásáról szóló jognyilatkozat közlését alátámasztó, vagy a jogviszony minősítését meghatározó körülmények maradtak felderítetlenek. Előfordult az is, hogy juharfák átnyúló ágaival okozott birtokháborítás megszüntetése iránti perben hiányzott a bizonyítandó tényekre és a bizonyítási teherre vonatkozó tájékoztatás, amelynek következtében releváns tényekre nem folyt bizonyítás.

VIII/1/E. A tájékoztatás fogyatékoságából származó jogkövetkezmény alkalmazása

A megvizsgált határozatok több értékes gondolatot tartalmaztak a hiányos tájékoztatásból származó jogkövetkezmények levonásával kapcsolatban. Ezek közül külön kiemelésre kívánkozik annak az elvi tételnek a kimondása, miszerint bizonyítatlanság miatt a kereset csak abban az esetben utasítható el, ha a felek a bizonyítandó tényekre és a bizonyítási teherre vonatkozó megfelelő tájékoztatásban részesültek. Szintén elvi tartalom húzódik annak rögzítésében, hogy a Pp. 3. § (3) bekezdésében előírt tájékoztatási kötelezettség elmulasztása feloldja a Pp. 235. § (1) bekezdésének azt a rendelkezését, amely szerint a fél fellebbezésében új tényre és bizonyítékra általában nem hivatkozhat. Nincs eljárásjogi akadálya ugyanis annak, hogy fellebbezését olyan tényre vagy bizonyítékra alapítsa, amelyre nézve az elsőfokú bíróságtól nem kapott megfelelő tájékoztatást. Ezt a másodfokú bíróság a Pp. 235. § (1) bekezdésének tiltó rendelkezése ellenére köteles befogadni, amelyet követően dönt arról, hogy a hiányzó bizonyítást maga folytatja le, vagy amiatt az elsőfokú eljárás megismétlését tartja szükségesnek.

A probléma sajátos megközelítését tartalmazza az a parkolási díj megfizetésére irányuló perben hozott másodfokú határozat, amely azt hiányolta, hogy az elsőfokú bíróság a megállás, várakozás és áruakodás fogalmak közötti különbségről nem adott megfelelő tájékoztatást a felperesnek. Elgondolkoztató, hogy mennyiben terjed ki a bíróság tájékoztatási kötelezettsége a bizonyításra szoruló tények alapjául szolgáló fogalmak meghatározására és azoknak más rokon fogalmaktól való elhatárolására. Valószínűnek mutatkozik, hogy a jogszabályok értelmezésére a bíróság tájékoztatási kötelezettsége csak kivételes esetekben terjedhet ki.

VIII/2. A tájékoztatási kötelezettség rendszertani kérdései

A vizsgált határozatok között fellelt és részben az előző IV/A/1–5. pontokban ismertetett, részben a *6. számú mellékletben* összefoglalt hiányosságok kiküszöböléséhez vezető útkeresés során valószínűleg nem érdektelen a tájékoztatási kötelezettséggel összefüggő eljárásjogi szabályok rövid áttekintése és dogmatikai elemzése. Ehhez abból kell kiindulni, miszerint a Polgári perrendtartásnak a bevezető rendelkezései között elhelyezett és a polgári eljárás egyik alapelveként megfogalmazott rendelkezése mind a bíróság, mind pedig a peres felek számára meghatározza a bizonyítási eljárással összefüggő legalapvetőbb kötelezettségüket: tájékoztatni a bizonyításra szoruló tényekről és a bizonyítási teherről, majd ennek alapján szolgáltatni a tények alátámasztására szolgáló bizonyítékokat. [Pp. 3. § (3) bekezdés] Az említett kötelezettségek tartalmát kitevő feladatokat pedig a jogalkotó a tárgyalás menetére vonatkozó szabályok között sorolta föl, nem taxatív módon, hanem keret-jelleggel rögzítette a bíróság és a fél perbeli tevékenységének fő irányait. [Pp. 141. § (2) bekezdése] Ezt követően meghatározta a most vizsgált kötelezettségek megsértésének jogkövetkezményét. [Pp. 141. § (6) bekezdése]

A törvény most felhívott rendelkezései úgy működnek, hogy a bíróság – értelemszerűen a Pp. 3. § (3) bekezdésében írt tájékoztatás után – felhívja a feleket nyilatkozataik megtételére. A felhívásnak – a Pp. 141. § (2) bekezdésének második mondatára figyelemmel – tartalmaznia kell a nyilatkozat megtételére megállapított, és a gondos, valamint eljárást segítő pervitelnek megfelelő határidőt. A felhívásnak ki kell terjednie továbbá – a Pp. 141. § (6) bekezdésére figyelemmel – a határidő eredménytelen elteltének következményére is. Ezek hiányában ugyanis az említett jogkövetkezmény levonására nincs jogi lehetőség

A peres felek – a Pp. 3. § (3) bekezdésében előírt peranyag szolgáltatási kötelezettségüknek – a Pp. 141. § (2) bekezdése szerint, tényállításaik, nyilatkozataik és bizonyítékaik megjelölésével kötelesek eleget tenni. A törvény körülírja ennek időbeli kereteit akként, hogy ennek során figyelemmel kell lenni a per állására, valamint meg kell felelni a gondos és eljárást segítő pervitel követelményének.

A bizonyítékoknak a per állásához igazodó szolgáltatási kötelezettsége tartalmilag azt a követelményt támasztja a felekkel szemben, miszerint a bizonyítási eljárás minden szakaszában terjesszék elő mindazokat a bizonyítékaikat, amelyekről az adott időben egyrészt tudomásuk lehet, másrészt amelyekkel kapcsolatban elvárható tőlük, hogy azok szükségességét az akkor rendelkezésre álló peradatok alapul vételével felismerhessék.

A gondos pervitel követelményének előírásával a jogalkotó azt az igényét juttatta kifejezésre, miszerint a polgári ügyekben, az eljárási kötelezettségek teljesítése során, az általános gondossági mérték alapul vételével, a fél úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Az eljárást segítő pervitel kötelezettségének törvénybe foglalásával a jogalkotó egy olyan követelményt támasztott a bizonyítás terhét viselő féllel szemben, miszerint a követelése

alátámasztására szolgáló bizonyítékok megjelölése során, aktívan tegyen meg minden tőle elvárhatót a per előbbre vitele érdekében.

A törvény most vizsgált rendelkezéseire fűzött miniszteri indoklás szerint a jogalkotó a Pp. 141. § (2) bekezdésének teljesítése keretében azt várja, hogy a felperes a bizonyítékai egy részét már a keresetlevélben adja elő, majd az első tárgyaláson az alperes nyilatkozatához képest hozhat fel további bizonyítékokat. (További nyilatkozatoknak és bizonyítékoknak lehet helye a törvény által megengedett keresetváltoztatás, illetve viszontkereset esetén, továbbá szükség szerint a szakértői vélemény megismerésekor.) Az alperes alapvetően az első tárgyaláson, illetve a felperesi nyilatkozatokra reflektálva tehet nyilatkozatot. Ha a felek az előbbieken foglalt általános kötelezettségük teljesítését elmulasztják, a bíróság egy ízben felhívhatja őket a hiány pótlására, ennek eredménytelensége esetében azonban a Pp. 141. §-ának (6) bekezdése alapján a bíróság a fél előterjesztésének bevétele nélkül határoz. A bíróságoknak lényegében ezekhez a keretekhez kell igazodniuk, amikor egyrészt a Pp. 141. § (2) bekezdésével kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségüknek eleget tesznek, másrészt pedig amikor a késedelemnek a Pp. 141. § (6) bekezdésében írt jogkövetkezményét levonják.

VIII/3. A tájékoztatási kötelezettség módszertani kérdései

A tájékoztatás ideje, a peres eljárás éppen folyamatban lévő szakasza döntően meghatározza, hogy annak a bíróság milyen módon tehet eleget. Az első tárgyalás előtt a bíróság a felekkel csak írásban érintkezik, ezért a szükséges tájékoztatásnak is ebben a formában kell megtörténnie. Az ügyek sokfélesége és a bírók találékonysága folytán ennek igen változatos formái alakultak ki. Van, aki már a hiánypótlásra (illeték-kiegészítésre) felhívó végzésben is tájékoztat. Tipikusnak azonban az idéző végzésben való tájékoztatás mondható. Ez történhet az e célra központosított rendszeresített nyomtatvány felhasználásával, vagy e blanketta toldat részének kitöltésével. Emellett a bírók jelentős része az idézés mellékletét képező, saját kiegészítő nyomtatványt is használ, melyet a fél részére azzal egyidejűleg kézbesített.

Az említett lehetőségek közös vonása, hogy formai szempontból mindegyik jogszerűnek és célravezetőnek tekinthető. Hangsúlyozni kell azonban, hogy bár ezek mindegyike időben megelőzi az első tárgyalást, ennek ellenére egyik sem alkalmas az ott esedékes tájékoztatás helyettesítésére. Ennek oka, hogy a bíró a felek személyes meghallgatása alkalmával, a nekik feltett kérdések megválaszolására eredményeként ismeri meg az adatokat és információkat, amelyek meghatározzák az őt terhelő tájékoztatási kötelezettség tartalmát.

Előfordul olyan gyakorlat is, amely különbséget tesz egy általános és egy speciális tájékoztatás között. Előbbit a fél az első tárgyalásra szóló idézéssel egyidejűleg kapja meg és az a bizonyítás általános szabályairól, a bizonyítási teher absztrakt alakulásáról és a sikertelenség általános jogkövetkezményéről szól. Az utóbbira pedig az első tárgyaláson, a felek személyes meghallgatását követően kerül sor és az a konkrét ügyben bizonyítandó konkrét tényekről, valamint az ezekkel kapcsolatos bizonyítási teher konkrét alakulásáról nyújt tájékoztatást. Bár a Polgári perrendtartás ezt a megkülönböztetést nem ismeri,

alkalmazása nem ütközik jogszabályba. Ugyanakkor, különösen a jogkövetkezmények terén fokozott figyelmet igényel, hogy azok közül melyikről kapott a fél már korábban tájékoztatást és melyikről nem. Kellő körültekintés hiányában ugyanis fennáll a veszélye annak, miszerint valamely jogkövetkezmény levonásának éppen az állhatja útját, hogy arról a fél sem az idézéskor, sem az első tárgyaláson nem kapott tájékoztatást.

A tájékoztatási kötelezettség teljesítése szempontjából az első tárgyalás a per kiemelkedően fontos szakasza. A Pp. 5. § (1) bekezdésére figyelemmel a bíróság ekkor szóban érintkezik a felekkel, így tájékoztatási kötelezettségének is szóban tesz eleget. Emiatt nagy jelentősége van a tárgyalási jegyzőkönyvnek. Ezzel kapcsolatban a Pp. 117. § (1) bekezdése előírja, hogy a polgári per tárgyalásáról jegyzőkönyvet kell készíteni. Abban pedig a Pp. 117. § (1) bekezdése, valamint (2) bekezdés e) pontja szerint fel kell tüntetni azokat az adatokat melyekből megállapítható, hogy a per lefolyása és a pervezetés a törvényben meghatározott követelményeknek megfelelt. Amennyiben a tárgyalási jegyzőkönyv tartalmazza ezeket az adatokat, akkor olyan közokiratnak minősül, melynek tartalmához törvényi garanciák fűződnek (Pp. 195. § (1) bekezdése). Ennek lényege, hogy a törvényben meghatározott bizonyító erővel igazolja a tárgyaláson elhangzott tájékoztatás megtörténtét és annak tartalmát. Amennyiben azt a per későbbi szakaszában, különösen a perorvoslati eljárásban rekonstruálni kell, a jegyzőkönyvben rögzített tartalom válik mérvadóvá. Ezért a tájékoztatási kötelezettség teljesítése szempontjából elengedhetetlen, hogy a jegyzőkönyv tükrözze a bizonyításra vonatkozó tájékoztatás pontos (konkrét) tartalmát, továbbá a bizonyítás bejelentésére való – határidőhöz kötött – felhívást, illetőleg annak elmulasztása jogkövetkezményeként a Pp. 141. § (6) bekezdésében foglalt szankció kilátásba helyezését. Amennyiben ezek bármelyike hiányozna, az megakadályozza a Pp. 141. § (6) bekezdésében írt jogkövetkezmény jogszerű alkalmazását.

A tájékoztatási kötelezettség teljesítésének sűrűn előfordulnak szélsőséges esetei is. Gyakran tapasztalható, hogy a bíró 2-3 oldalas blanketta-szerű tájékoztatást mellékel az idézéshez, vagy ilyet foglal a tárgyalási jegyzőkönyvbe. E tájékoztatások a Pp. egyes nagyobb terjedelmű részleteinek a kimásolt rendelkezéseit tartalmazzák. Ezek az általánosságok olyan szintjén mozognak, hogy egyes részei egyáltalán nem, más részei pedig csak közvetett módon függenek össze a konkrét perrel. Ez a tájékoztatási kötelezettség eltúlzott, félresiklott értelmezését jelenti, amely ténylegesen nem viszi előre az ügyet, mert nem tartalmaz a fél számára hasznos és konkrét információt az igénye érvényesítésével kapcsolatban. Ez egyrészt a mindenre kiterjedő és emiatt a konkrét ügyben túl keveset mondó tájékoztatás automatizálására, másrészt a másodfokú bíróságoknak a tájékoztatási kötelezettséggel összefüggő és a XII. pontban tárgyalt hatályon kívül helyezési gyakorlatára vezethető vissza. Az utóbbinak a lényege egy olyan jogi konstrukció létrehozatala, amelyben a másodfokú bíróság a Pp. 3. § (3) bekezdésében előírt tájékoztatási kötelezettség megsértését olyan lényeges eljárási szabálysértésként értékeli, amely kellő alapul szolgál a Pp. 252. § (2) bekezdése alkalmazásával történő hatályon kívül helyezéséhez. Ennek megelőzését szolgálja az elsőfokú bíróságok által blanketta-szerűen alkalmazott és válogatás nélkül mindenre kiterjedő tájékoztatása. A most vizsgált másodfokú megoldásnak pedig lényeges fogyatéka, hogy a Pp. 3. § (3) bekezdésében írt alapvető rendelkezések nem közvetlenül, hanem a Pp. részletszabályain keresztül érvényesülnek, amelyből az következik, hogy közvetlenül nem, hanem csak a részletszabályokon keresztül sérthetők

meg. Ebben az esetben viszont a jogkövetkezményeket sem az alapelvek, hanem a részletszabályok megsértése váltja ki.

VIII/4. A tájékoztatási kötelezettség tárgya, terjedelme

A bíróságoknak a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján fennálló tájékoztatási kötelezettsége teljesítésének a módjával és feltételeivel foglalkozott a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 1/2009.(VI.24.) PK. véleménye. Eszerint a tájékoztatás középpontjában a jogvita eldöntése érdekében bizonyításra szoruló tények állnak. Ezeket a kérelmek elbírálására irányadó anyagi jogi szabályok határozzák meg. A félnek ugyanis a perben azokat a tényállási elemeket kell bizonyítania, amelyeket az általa érvényesített alanyi jogok gyakorlásához az anyagi jogi szabályok megkívánnak. A polgári eljárás szabályozásának jelenlegi rendszerében azonban ennek meghatározása során nem a fél által megjelölt jogból (jogcímből) hanem az általa előterjesztett kérelmekből, valamint általa előadott tényekből kell kiindulni. A Pp. 3. § (2) bekezdéséből következően ugyanis a bíróság a fél jognyilatkozatához van kötve, de ez a kötöttség nem annak alakszerű, formális megjelenéséhez, hanem tartalmához – közelebbről a kérelem elbírálására irányadó anyagi jogi szabály szerinti tartalomhoz – igazodik. Hangsúlyozni kell továbbá, hogy a Pp. 3. § (3) bekezdés utolsó mondata nem a jogszabályokról, hanem a bizonyítandó tényekről szóló tájékoztatást ír elő, amelyből az következik, hogy a feleket elegendő az utóbbiakról tájékoztatni, azok jogszabályi hátterét azonban csak az ítélet indokolásában kell ismertetni.

Az előző bekezdésben írt, jogcímhez való kötöttség hiányából az következik, hogy a bíróság az előterjesztett kérelmek teljesítési lehetőségei kapcsán felmerülő jogcímek mindegyikét vizsgálni köteles mindaddig, amíg azok valamelyikén a keresetet teljesíthetőnek találja. A bíróságnak ugyanis mindaddig nincs jogszerű lehetősége a kereset elutasítására, amíg egyrészt van olyan keresetben megjelölt jogcím, másrészt – az előadott tények alapul vételével – felmerülhet olyan kérelemben meg nem jelölt anyagi jogi szabály, amelynek alkalmazásával a kérelem teljesítésére lehetőség nyílhat. A bíróság tájékoztatási kötelezettsége pedig mindazokra a tényekre kiterjed, melyek ebben a jogszabályi körben relevánsak lehetnek.

A tájékoztatási kötelezettségnek fontos jogi jellegzetessége a tájékoztatásnak a per fordulataihoz igazodó dinamikus jellege. A bizonyítási eljárás folyamatában, vagy amikor a fél keresetváltoztatása folytán akár új anyagi jogi jogcím, akár új tényállási elem merül fel, a bíróságnak újból, a per során akár többször is beáll a tájékoztatási kötelezettsége.

A bíróságot terhelő és a kereseti kérelemből, valamint ellenkérelemből kiinduló és a teljesíthetőségük szempontjából releváns anyagi jogi szabályok által meghatározott tényállási elemekhez igazodó tájékoztatással szemben további követelmény, hogy az ne csupán formálisan utaljon a jogszabályra, hanem a bizonyítandó tényeket a fél számára konkrét módon jelölje meg.

VIII/5. Tájékoztatás a bizonyítás eszközeiről

A Pp. 3. § (5) bekezdéséből és a Pp. 166. § (1) bekezdéséből következően a polgári perben a bíróság alakszerű bizonyításhoz, vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve, szabadon felhasználhat minden olyan bizonyítékot, mely a tényállás megállapítására alkalmas. Ugyanakkor a Pp. 3. § (3) bekezdése értelmében a peranyag szolgáltatása, a szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása a felek kötelezettsége. Jelentkezik azonban ez alól egy szűk körű kivétel: a szakértői bizonyítás szükségességéről ugyanis a bíróság dönt. [Pp. 177. § (1) bekezdése] Nincs akadálya annak sem, hogy figyelembe vegyen köztudomású, valamint olyan tényeket, amelyekről hivatalos tudomása van [Pp. 163. § (3) bekezdése]. E keretekhez illeszkedve dönthet a bíróság a bizonyítás elrendelése [Pp. 163. § (1) bekezdése], a tárgyalás berekesztése [Pp. 145. § (1) bekezdése], valamint a bizonyítékok mérlegelése [Pp. 206. § (1) bekezdése] felől.

A bizonyítási eljárással összefüggő feladatok megosztásának az előző bekezdésben írt rendszeréből következően nyilvánvalóan tájékoztatnia kell a bíróságnak a feleket a szakértői bizonyítás szükségességéről, mert erről kizárólag a bíróság jogosult döntenie és e döntést valamilyen módon a felek tudomására kell hoznia. Ezt meghaladóan a bíróságnak a bizonyítás egyéb eszközeire általában csak a fél kérelmére kell kitérnie. Azokra a bíróságoknak csak abban az esetben célszerű utalnia, amelyekben megállapítható, hogy az adott bizonyítási eszköz (pl. okirat, tanú) igénybe vétele nélkül a fél nem tud eleget tenni az őt terhelő bizonyítási kötelezettségének. A jogi képviselő nélkül eljáró felet azonban tájékoztatni kell az adott esetben igénybe vehető bizonyítási eszközökről is. [1/2009. (VI.24.) PK vélemény 7. pontja]

A szakértői bizonyítás szükségességén túlmenően, a bizonyítás egyéb eszközeivel kapcsolatban, a bíróságot tehát nem terheli jogszabály által előírt tájékoztatási kötelezettség. Ugyanakkor a törvény rendelkezéseire képest többletként nyújtott tájékoztatást a jogszabály nem tiltja, az legfeljebb az ellenérdekű fél elfogultsági kifogását válthatja ki. Előfordulhat azonban, hogy a felek személyes meghallgatása alapján a konkrét ügynek olyan egyedi sajátosságai kerülnek felszínre, amelyek alapján felmerül a további tájékoztatás szükségessége. Ilyen helyzet állhat elő különösen akkor, ha a fél az adott bizonyítási eszköz nélkül nem képes eleget tenni bizonyítási kötelezettségének. Célszerű továbbá azoknak az okirati bizonyítékoknak a megjelölése is, amelyek döntő jelentőségűek a jogvita elbírálása szempontjából. Különösen vonatkozik ez a szerződés teljesítése, vagy megtámadása iránti perekre, melyekben általában nem mellőzhető az ügyletről kiállított okirat beszerzése. Előfordulhat, hogy az okirati tanúk kihallgatása válik elengedhetlenné egy olyan perben, melynek tárgya annak létrejötte, vagy aláírása. Ezek a kérdések végső soron és kellő határozottsággal csak a konkrét ügyben válaszolhatók meg. A per szempontjából jelentős egyéb tényekre vonatkozó bizonyítási eszközök megjelölése pedig általában a félnek a kötelezettsége. Célszerű figyelemmel lenni azonban arra is, hogy a félnek van-e jogi képviselője, mennyire tájékozott, mennyire érti a bíróság tájékoztatását. Emellett a személyes meghallgatása alkalmával mindkét felet indokolt megkérdezni arról, hogy mely tényállításait mivel kívánja alátámasztani. Erre adott válaszaikból az esetek döntő többségében aggálytalanul megállapítható, hogy kell-e őket a bizonyítás szükséges és lehetséges eszközeiről is tájékoztatni, vagy anélkül is tisztában vannak azzal. Végül további

támpontként szolgálhat a kérdés eldöntéséhez, hogy a többletként adott tájékoztatásból mindig kevesebb hátrány keletkezik, mint egy valóban szükséges tájékoztatás elmaradásából, ezért kétség esetén célszerű az előbbi mellett dönteni.

VIII/6. Tájékoztatás a bizonyítás eredményéről

A Pp. 3. § (3) bekezdése értelmében a bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről a feleket tájékoztatni, és a bizonyítás sikertelenségének következményei csak akkor háríthatók a félre, ha az előzetes tájékoztatás megtörtént. A bírói gyakorlat egységes abban, miszerint e jogszabályi rendelkezés nem értelmezhető úgy, hogy a bíróságnak a mérlegelési körébe tartozó bizonyítékok várható értékeléséről a feleknek előzetesen számot kellene adnia. A bíróság ugyanis a Pp. 206. § (1) bekezdésében biztosított jogkörében eljárva, a bizonyítékokat a tárgyalás berekesztését követően értékeli és annak eredményét a felekkel az ítélet indokolásában ismerteti. A Pp. 3. § (5) bekezdésében és a Pp. 206. § (1) bekezdésében meghatározott mérlegelési jogkör a bíróság jogalkalmazó tevékenységének szabad mozgástere, a bírói függetlenség garanciája. Ennek kizárólag az eredménye, a per érdemi eldöntése tartozik a peres felekre. Helyesnek mutatkozik azonban, ha a bíróság a tárgyalás berekesztése előtt, a bizonyítandó tény megjelölése mellett felhívja a bizonyítás terhét viselő felet annak bejelentésére, hogy arra vonatkozóan további bizonyítási indítványa van-e. Nemleges válasz esetén nincs akadálya annak, hogy döntését a rendelkezésre álló adatok alapján meghozhassa. Összetett és bonyolult, vagy a per során többször módosított kereseti kérelem és ellenkérelem esetén célszerűnek mutatkozhat a félnek, vagy jogi képviselőjének a felhívása a végső soron fenntartott és elbírálásra váró kérelmek ismertetésére.

VIII/7. Az ellenérdekű fél tájékoztatása

A vizsgálati anyag tapasztalatai szerint a bíróságok az ellenérdekű félnek a védekezésével összefüggő, megfelelő tájékoztatására kevesebb figyelmet fordítanak, amely aránytalanul sok téves, vagy hibás döntéshez vezet.

A bizonyítékoknak a Pp. 141. § (2) bekezdésében előírt, a per állásához igazodó megjelölési kötelezettségéből és az ehhez kapcsolódó tájékoztatási kötelezettségéből következik, hogy a bíróságnak a felperessel és az alperessel szemben fennálló tájékoztatási kötelezettsége nem feltétlenül egyidejűleg válik esedékessé. Helyesen a bíróságnak az alperest már az idézésben és az első tárgyaláson is el kell látni a védekezéséhez képest szükséges tájékoztatással. A per folyamán azonban – a felperes által felajánlott bizonyítás alakulásától függően – az alperes helyzetében is jelentős változások következhetnek be, amelyet a bíróság tájékoztatási kötelezettségének is követnie kell. Gyakori, hogy a felperesnek a jogalapra vonatkozó bizonyítása alapján válik szükségessé az alperes oldalán valamilyen jogalapot közömbösítő vagy kizáró körülmény (pl. kimentés, mentesülés, stb.) bizonyítása. Előfordul, hogy valamely felperes által igénybe vett bizonyítási eszköz váltja ki az alperes részéről az ellenbizonyítás szükségességét. (pl. okirattal szembeni ellenbizonyítás, kárenyhítési kötelezettség, károsulti közrehatás, tartozáselismerés bizonyítási terhet megfordító hatása)

Ezekben az esetekben, időről-időre feléled és szükségessé válik a bíróság ezzel összefüggő tájékoztatása.

VIII/8. Tájékoztatás a bizonyítással való késedelem és mulasztás jogkövetkezményeiről

A Polgári perrendtartásban mind a Pp. 3. § (4) bekezdése, mind pedig a Pp. 141. § (6) bekezdése tartalmaz jogkövetkezményt a bizonyítási indítványokkal való késlekedés esetére, amelyek egymással az általános-különös viszonyában állnak. A Pp. 3. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezések alapvető jellegűek és a bizonyításra kötelezett fél mulasztása alapján alkalmazható szankciók általános, elvi kereteit jelölik ki. Az ott írtak azonban csupán közvetett módon érvényesülnek, a bíróság döntését közvetlenül nem alapozhatják meg, önmagában a Pp. 3. § (4) bekezdése alkalmazásával egyetlen elkésett bizonyítás mellőzése sem indokolható. Ahhoz ugyanis szükséges a félnek a Pp. 141. § (2) bekezdése szerinti felhívása, majd annak megsértése esetén a Pp. 141. § (6) bekezdésében foglalt tényállási elemek megvalósulása.

A Pp. 141. § (6) bekezdésében írt mellőzés jogkövetkezménye levonásának törvényi feltétele a nyilatkozattétellel, vagy a bizonyítással összefüggő kötelezettségnek a megsértése akként, hogy azzal a fél (1) alapos ok nélkül, (2) a bíróság felhívása ellenére, (3) késlekedik, vagy azt elmulasztja és ezzel (4) a per befejezését késlelteti. A jogkövetkezmény kiváltásához a felsorolt négy feltételnek együttesen kell fennállnia.

A Pp. 3. § (4) bekezdésében írt bizonyítás elrendelésének mellőzése, valamint a Pp. 141. § (6) bekezdésében meghatározott, a fél nyilatkozatának bevárása nélkül történő döntés igen súlyos szankció, mely azzal a következménnyel jár, hogy az azzal érintett tényelőadás, nyilatkozat, vagy bizonyítási indítvány a per során többé már nem terjeszthető elő, megtétele, vagy elhangzása esetén pedig nem vehető figyelembe. Ezért a bírói gyakorlat igen szigorú az alkalmazásához szükséges feltételek fennállásának megállapítását illetően. Általánosságban erre akkor lát lehetőséget, ha a bíróság a felet kellő részletességgel és pontossággal – szükség esetén az eszközökre is kiterjedően – tájékoztatta a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, valamint a bizonyítás sikertelenségének következményeiről, valamint felhívta őt tényállításainak, nyilatkozatainak, bizonyítási indítványainak a megtételére. A felhívásnak lényeges tartalmi eleme a megfelelő határidő tűzése, mert csak ez teheti határozottá, hogy a fél az érintett perbeli kötelezettségének mikor köteles eleget tenni és mely időtől kezdve alkalmazhatók vele szemben az esetleges mulasztás jogkövetkezményei. Ugyanilyen elengedhetetlen az is, hogy mulasztás esetén a bíróság csak a féllel előzetesen már közölt jogkövetkezményt alkalmazhat, attól az alkalmazott szankció nem térhet el.

Kérdésként merülhet fel, hogy ha a bíróság ugyanabban az eljárásban több alkalommal, több különböző ténynek a bizonyítására hívja fel valamelyik felet, akkor szükséges-e minden esetben a jogkövetkezményre való figyelmeztetés, lehet-e azt a korábbi figyelmeztetés alapján már ismertnek tekinteni, vagy elegendő annak korábbi tartalmára utalni. Elvi megfontolások alapján nem értékelhető jogszabályba ütközőnek, ha a fél többszöri felhívása

esetén a jogkövetkezmények tekintetében a bíróság annak pontos megjelölése helyett a korábban már közöltekre utal. Ez az utalás azonban csak akkor felel meg a konkrétság követelményének, ha tartalmazza, hogy a korábbi figyelmeztetés mikor hangzott el és hol található. Ennek fellapozása azonban általában nagyobb munka, leírása pedig terjedelmesebb, mint ha magát a figyelmeztetést ismételné meg a bíróság.

A Pp. 141. § (6) bekezdése megfogalmaz két olyan kivételt, amelyek fennállása esetén – bár a többi feltétel formálisan fennáll – az ott írt jogkövetkezmény levonására mégsem nyílnak lehetőségek. Az egyik: ha a fél alapos okkal késlekedik, a másik: ha a fél nyilatkozatának bevétele a per befejezését nem késlelteti.

Alapos okról akkor beszélhetünk, ha a fél önhibáján kívül és rajta kívül álló ok miatt nincs abban a helyzetben, hogy a bíróság felhívásának eleget tegyen. Ennek oka lehet, hogy az adott tényre vonatkozó bizonyítékot akkor még nem ismeri, vagy nincs a birtokában, vagy a megismeréséhez szükséges adatok nem állnak a rendelkezésére. E körbe sorolhatók továbbá azok az esetek, amikor bár ismeri a bejelentésre váró bizonyítékot, de nincs abban a helyzetben, hogy bejelenthesse. Ennek általában egészségügyi, családi, vagy más hasonló oka lehet. Felmerülhet, hogy megkövetelhető-e ilyenkor a féltől a Pp. 106. § (1) bekezdésében írt igazolási kérelem előterjesztése és az ahhoz szükséges feltételek igazolása. Mind elvi, mind pedig gyakorlati megfontolások alapján szerencsésebbnek tűnik az a megközelítés, miszerint a Pp. 106. § (1) bekezdéséhez képest a Pp. 141. § (6) bekezdése olyan speciális szabályként értékelhető, melynek alkalmazása sorrendben megelőzi az általános szabályt. Ezt erősíti meg annak szövegezése is. A Pp. 141. § (6) bekezdésében ugyanis a fél alapos ok nélküli késedelme a jogkövetkezmény levonásának csupán az egyik feltétele, ezért az annak hiányából származó jogkövetkezmény levonásához az igazolási kérelemre irányadó szabályok nem alkalmazhatók.

Az előbbinél lényegesen összetettebb kérdés annak vizsgálata, hogy a fél előterjesztésének bevétele a per befejezését késlelteti-e, vagy sem. A gyakorlatban nagyon ritkán fordul elő, hogy a bíróság – az egyéb feltételek fennállása ellenére – azért dönt a fél nyilatkozatának bevétele mellett, mert e várakozás a per befejezését nem késleltette. Nem zárható azonban ki, hogy a ritka előfordulás az ezzel összefüggő körülményeknek – különösen a késedelem okának, valamint a per befejezésével fennálló összefüggéseinek – hiányos vizsgálatára vezethető vissza.

Mindenképpen rögzíthető, hogy jelentéktelen, néhány napos mulasztás még nem késlelteti olyan mértékben a per befejezését, hogy indokoltá válna a késedelem következményeinek levonása. Nem szenved késedelmet a per befejezése akkor sem, ha egy folyamatban lévő másik eljárási cselekménnyel (például szakértői bizonyítással) párhuzamosan, a késve előterjesztett bizonyítás is lefolytatható. Általában azt lehet mondani, hogy a Pp. 141. § (6) bekezdését a bíróságnak kellő önmérséklettel, a bizonyításra kötelezett félnek és a per gyors befejezésének érdekeit összefüggésben, azzal a féllel szemben kell alkalmazni, aki valóban a per elhúzásra törekszik és e magatartása más módon nem befolyásolható.

IX. A szakértői bizonyítással összefüggő tájékoztatás hiányosságai

A lényeges eljárási szabálysértések országos gyakoriságát összefoglaló *2. számú mellékletből* megállapítható, hogy a szakértői bizonyítással összefüggő tájékoztatás hiányosságai a vizsgált időszak összes hatályon kívül helyezéseinek 7,9 %-át teszik ki. Ez az arány önmagában is magas, de súlyosbítja a helyzetet, hogy amely perekben a bíróság szakértői bizonyítást rendel el, azokban a szakértői vélemény általában a legfontosabb bizonyítási eszköz, mely döntő mértékben meghatározza a kereseti kérelem teljesítésének lehetőségeit. Ugyanakkor a szakértői bizonyításra vonatkozó szabályok tiszták, világosak és jól áttekinthetők, betartásukkal a hatályon kívül helyezések száma jelentős mértékben csökkenthető volna. Ez pedig kellő indokul szolgál az erre irányadó elméleti és gyakorlati kérdések rövid áttekintéséhez. A szakértői bizonyítással összefüggő hiányosságok a *6. számú melléklet II. pontjából* megállapíthatóan a következő kérdések köré csoportosíthatók: — a szakértői bizonyítás célszerű időpontja [V/A.pont]; — a szakértői bizonyítás szükségességére vonatkozó tájékoztatás [V/B.pont]; — a szakvélemény ellentmondásaival és hiányosságaival kapcsolatos tájékoztatás [V/C.pont] valamint — a szakértői bizonyítás egyéb kérdéseiben jelentkező hiányosságok [V/D.pont]. Ezért a felmerülő problémákat ebben a sorrendben célszerű megvizsgálni.

IX/1. A szakértői bizonyítás célszerű időpontja a polgári perben

A szakértői bizonyításra vonatkozó tájékoztatás időpontjának a kérdése szorosan összefügg a Pp. 3. § (3) bekezdésében előírt tájékoztatási kötelezettség esedékességével, ezért a választ célszerű ebből az irányból megközelíteni. A Polgári perrendtartás a Pp. 3. § (3) bekezdés utolsó mondatában meghatározott tájékoztatási kötelezettség esedékességére nézve csupán azt tartalmazza, hogy a tájékoztatásnak „előzetes”-nek kell lennie, de nem tartalmaz további útmutatást arra, hogy e kötelezettségnek a bíróság közelebről mikor köteles eleget tenni. Ezért ennek meghatározása során abból kell kiindulni, hogy az előzetes tájékoztatásnak azokra a bizonyításra szoruló tényekre, bizonyítási teherre és a bizonyítás sikertelenségnek következményeire kell irányulnia, amelyekkel kapcsolatban a bizonyítás kötelezettsége a feleket terheli. Ebből okszerűen az következik, hogy a most vizsgált „előzetes” időhatározó arra utal, miszerint a bíróság bizonyítással összefüggő tájékoztatási kötelezettségének értelemszerűen meg kell előznie a fél bizonyítási kötelezettsége teljesítését. Fordított sorrendben ugyanis a bíróság tájékoztatása már értelmetlen és szükségtelen volna. Következik továbbá az is, hogy – amennyiben a bíróság tájékoztatási kötelezettségének meg kell előznie a fél bizonyítási kötelezettségét – akkor a fél bizonyítási kötelezettségének idejére, esedékességére vonatkozó szabályok közvetett módon meghatározzák a bíróság tájékoztatási kötelezettségének esedékességét is.

Erre az összefüggésre figyelemmel a helyes kiindulópont abban jelölhető meg, hogy a felek e bírói tájékoztatás alapján tesznek eleget a peranyag-szolgáltatási kötelezettségüknek. Ez utóbbi esedékességét pedig a törvény akként határozza meg, hogy a Pp. 141. § (2) bekezdése értelmében a fél köteles tényállításait és azok bizonyítékait a per állásához igazodóan, a gondos és eljárást segítő pervitelnek megfelelő időben előterjeszteni. Ha a fél e nyilatkozatát a bíróság tájékoztatásának meg kell előznie, akkor a továbbiakban azt kell

vizsgálni, hogy a fél a törvény idézett rendelkezése által előírt kötelezettségének mikor köteles eleget tenni.

A fél számára először a Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontja írja elő, hogy a keresetlevélben fel kell tüntetni az érvényesíteni kívánt jog alapjául szolgáló tényeket és bizonyítékokat. Tekintettel arra, hogy ez még a per megindítása előtt történik, fogalmilag kizárható, hogy ebben a bíróság tájékoztatásával közreműködhetne.

A Pp. 96. § (2) bekezdése szerint a bíróságnak már az idézésben el kell látnia a felet a perbeli állásához képest a megfelelő tájékoztatással. A per ekkori állására figyelemmel nyilvánvaló azonban, hogy e tájékoztatásnak elsődlegesen a megjelenésre és elmulasztásának következményeire kell vonatkoznia, míg a bizonyítással összefüggő kérdéseket illetően csak a keresetlevélben meghatározott körben, illetőleg az általánosság szintjén mozoghat.

A Pp. 138-139. §-ai alapján a bíróság először az első tárgyaláson hallgatja meg részletesen a feleket, akik ott kötelesek teljes részletességgel előadni a követelésüket, illetőleg az azzal szembeni védekezésüket megalapozó tényeket és azok bizonyítékait. A Pp. 3. § (3) bekezdésére, valamint a Pp. 141. § (2) bekezdésére figyelemmel a feleknek a per tárgyára vonatkozó részletes és célirányos meghallgatása után, de még a bizonyítási eljárás megkezdése előtt válik esedékessé tehát a feleknek a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás esetleges sikertelenségéről szóló részletes tájékoztatása. A bíróság ugyanis legkésőbb eddig az ideig köteles a feleket abba a helyzetbe hozni, hogy azok a tájékoztatás birtokában, a Pp. 3. § (3) és a Pp. 141. § (2) bekezdésében előírt bizonyítási kötelezettségüknek megfelelően eleget tehessenek.

Ennek megtételével azonban a bíróság a per egészére kiterjedően még nem tett eleget a tájékoztatási kötelezettségének. A Pp. 141. § (2) bekezdésének a „per állása szerint” szóhasználatából ugyanis az következik, hogy a bizonyítási eljárás folyamán, annak fordulataihoz képest beáll ez a kötelezettség minden olyan esetben, amikor olyan új tény bizonyítása, vagy olyan új bizonyíték megjelölése válik szükségessé, amelyre a korábbi tájékoztatás még nem terjedt ki.

Ahogy a fél számára a bizonyításra elvileg nyitva álló idő, úgy a bíróság számára a fent vizsgált tájékoztatással kapcsolatos ún. „készenléti” idő elvileg a tárgyalás berekesztéséig tart. A bíróság ugyanis a Pp. 145. § (1) bekezdésére történő figyelmeztetéssel juttatja kifejezésre, hogy a per, vagy annak valamely kérdése határozathozatalra megérett, arra nézve a bizonyítási eljárás befejeződött, így azzal kapcsolatban a tájékoztatási kötelezettség megszűnt.

A tájékoztatási kötelezettség teljesítésének idejével összefüggő fenti megállapítások a szakértői bizonyítás esedékességére is megfelelően irányadók azzal, hogy annak során figyelemmel kell lenni a szakvélemény beszerzésének, mint speciális bizonyítási eszköznek a sajátosságaira. A szakértő ugyanis az elé tárt adatok és tények vizsgálata alapján vonja le következtetését további tények fennállására, vagy az elé tárt adatok szakmai értékelésére. Ebből okszerűen következik, hogy szakértői vélemény beszerzésére a bizonyítási eljárásnak

olyan szakaszában kerülhet sor, amelyet megelőzően feltárássra kerültek mindazok, amelyekkel kapcsolatban a szakértőnek véleményt kell nyilvánítania. Ezért szakértői bizonyításra a keresetlevél alapján egyáltalán nem, míg a felek meghallgatása után is csupán ritka esetben kerülhet sor. A szakértő kirendelése általában és célszerűen a bizonyítási eljárás utolsó cselekménye, amikor a perben már feltárássra kerültek mindazok az adatok, amelyek alapján a bíróságnak a későbbiekben döntését meg kell hoznia. Amennyiben a szakértő az ügyben releváns tényeket nem ismerhet meg és emiatt azokat a véleménye kialakításánál nem veheti figyelembe, az a szakvélemény teljes megalapozatlanságát eredményezheti. Ez pedig több vizsgált esetben is az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez és az eljárás megismétléséhez vezetett.

A szakértő a szakvélemény elkészítését megelőzően csak kivételes esetekben vesz részt a perben. Ide tartozik amikor feladatáról és annak költségeiről a bíróság felhívására előzetes munkatervet készít. [Pp. 177. § (5) bekezdése] A szakértő kirendelésének az előbbinél ritkábban előforduló, sajátos módszere a szakértőnek a perbe történő „bevezetése”, amelyre a bonyolultabb és szakmai elemeket meghatározó módon magukban hordozó tényállások mellett kerülhet sor. Ennek az a lényege, hogy a bíróság a szakértőt már a felek személyes meghallgatására, valamint a bizonyítási cselekményekre is megidézi, ahol a szakértő megtekintheti a per iratait, a felekhez, tanukhoz és más szakértőkhöz kérdéseket intézhet, továbbá amennyiben az a feladata ellátásához szükséges, további bizonyítást indítványozhat. [Pp. 181. § (1) bekezdése] Ezek a jogok és lehetőségek azt biztosítják, hogy már a bizonyítási eljárás során, a releváns peradatok összegyűjtésével kapcsolatban is érvényesüljenek azok a szakmai szempontok, amelyek a véleményadáshoz szükségesek.

IX/2. A szakértői bizonyítás szükségességére vonatkozó tájékoztatás

A 2. számú melléklet és a 6. számú melléklet II. pontjának adatai alapján megállapítható, hogy a vizsgált ügyekben viszonylag nagy számban fordultak elő olyan esetek, amikor a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet azért helyezte hatályon kívül, mert elmaradt a felek tájékoztatása a szakértői bizonyítás szükségességéről és emiatt a perben szakértői vélemény beszerzésére nem került sor. A másodfokú bíróságok leggyakrabban orvosszakértői, műszaki és építész szakértői, gépjármű-és közlekedési szakértői vélemény, valamint írásszakértői vélemény beszerzését hiányolták, de előfordult, hogy mezőgazdasági, vadászati, vízügyi, akusztikai, vagy méhésztudományi szakértő kirendelését írták elő a megismételt eljárásban az elsőfokú bíróság számára.

A Pp. 177. § (1) bekezdése értelmében a szakértői bizonyítás feltétele valamely perben jelentős tény, vagy körülmény megállapításához különleges szakértelem szükségessége. Ennek megítélése a bíróság szuverén mozgásterét, mert csak a bíró döntheti el, hogy meddig terjednek a saját ismeretei és miben szükséges annak valamilyen különleges szakértelemmel történő kiegészítése. Ezt azonban köteles a felek tudomására hozni akként, hogy a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján tájékoztatja őket a szakértői bizonyítás szükségességéről, a szakvélemény beszerzése útján tisztázandó kérdésekről, a felek kérdés-feltevési lehetőségéről, a kirendelésre kerülő szakértő szakterületéről, továbbá a szakértői díj előlegezésének, valamint viselésének szabályairól. Emellett ismertetni kell, hogy a szakértő

által megvizsgálendő tények tekintetében melyiküket terheli a bizonyítás kötelezettsége és milyen jogkövetkezéssel jár, ha a bizonyítás terhét viselő fél a szakértő kirendelését nem indítványozza, vagy annak költségeit nem előlegezi. Ezek megismerése alapján kerül a bizonyító fél abba a helyzetbe, hogy a szakértő kirendelésére irányuló bizonyítási indítványa megtételéhez szükséges összes adat és ismeret a rendelkezésére áll. A másodfokú bíróságok általános gyakorlata szerint, amennyiben a szakértői bizonyítás a tájékoztatás hiányára visszavezethető ok miatt maradt el, azt minden esetben olyan lényeges eljárási szabálysértésként értékelik, mely az első fokú eljárás megismétlését teszi szükségessé.

A törvény idézett rendelkezése értelmében a bíróság akkor rendel el szakértői bizonyítást, ha valamely perben jelentős tény megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. A bírónak vagy a bíróságnak a polgári perben az a feladata, hogy a felek közötti jogvitát – pártatlanul, tisztességes eljárás keretében, valamint ésszerű határidőn belül – elbírálja. Ennek során a bíró, vagy a bíróság az ügyben jogi „szakértőként” jár el, aki szakértelmével a perben felmerült jogi szakkérdéseket hivatott eldönteni. Ehhez képest a polgári perben a különleges szakértelem szükségességét kell megállapítani minden olyan kérdésben, amelyhez nem jogi, hanem azon kívüli, más szakmához tartozó ismeretekre van szükség. Általánosságban nem szerencsés, ha a bíró a jogvita elbírálása során felmerülő eljárási és anyagi jogi kérdéseken túlmenően, egyéb más szakmához tartozó kérdésekben is állást foglal. Ezt kell megállapítani abban az esetben is, amikor a bíró magánéletében, szabadidős és hobby tevékenysége során, bizonyos jogon kívüli szakismeretekre is szert tesz, például kertészkedik, gépjárművet vezet, hobby-állatot tart, stb. Ezek az ismeretei a jogviták elbírálása során legfeljebb annyiban hasznosíthatók, hogy a perben kirendelésre kerülő szakértő feladatait különösen szakszerűen határozza meg és könnyebben felismeri azt, hogy a jogvita elbírálása szempontjából mely kérdések tekintendők relevánsnak. Ennek alapján, a megvizsgált esetekben eljáró bíróságok több alkalommal is helyesen mutattak rá, hogy a bíró sem a gépjármű forgalmi értékét, sem ingatlan forgalmi értékét általában nem határozhatja meg. Ezért az ilyen ügyekben, eljárásjogi értelemben, igazságügyi szakértői vélemény nem állt rendelkezésre, mely a felmerült szakkérdésre figyelemmel olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősült, mely szükségessé tette az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését és a megismételt eljárásban szakértői vélemény beszerzését.

Ugyanígy kell értékelni azt is, ha a bíró intézkedik a szakértői vélemény beszerzése iránt, de az abban felmerülő alternatívák közül, illetőleg több, azonos kérdésben egymásnak ellentmondó szakértői vélemény közül mérlegeléssel határozza meg, hogy melyiket fogadja el az érdemi döntés alapjául. Ilyen esetben a fél kérelmére rendelheti el a szakértők megidézését a per tárgyalására, vagy a szakvélemények kiegészítését. Ilyen kérelem hiányában a bizonyítási tehernek a Pp. 3. (3) bekezdésében, valamint a Pp. 164. § (1) bekezdésében írt szabályai szerint határozza meg, hogy a döntése alapjául mit fogad el.

IX/3. A szakvélemény ellentmondásaival és tartalmi hiányosságaival összefüggő tájékoztatás

A megvizsgált hatályon kívül helyező végzések között a legnagyobb számban előforduló hatályon kívül helyezési ok egyértelműen a tényállás felderítetlensége és emiatt a

bizonyítási eljárás nagy terjedelmű kiegészítésének szükségessége volt. E felderíthetlenség többféle hiányosságra volt visszavezethető, amelyek között legnagyobb számban az fordult elő, hogy az elsőfokú döntést megalapozó szakértői vélemény aggályos, ellentmondó, vagy hiányos és emiatt kiegészítésre szoruló volt. Ezek kiküszöbölésére a törvény egy speciális eljárási rend megtartását írja elő, amelyet a fokozatosság jellemez.

Amennyiben a kirendelő bíróság azt állapítja meg, hogy a szakvélemény homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér, először a szakértőt meg kell hallgatni, aki a bíróság felhívására köteles a szükséges felvilágosítást megadni. [Pp. 182. § (3) bekezdése] Ennek érdekében a bíróság a szakértőt írásbeli véleményének kiegészítése vagy részletesebb kifejtése végett személyes megjelenésre is kötelezheti. [Pp. 182. § (2) bekezdése] Ennek során a felek a szakértőhöz kérdéseket intézhetnek. [Pp. 182. § (2) bekezdése] Amennyiben a szakvélemény aggályosságát az okozza, hogy az adott perben két ellentétes szakvélemény áll rendelkezésre, a szakértők együttes meghallgatása indokolt. A másik szakvélemény ebben az esetben lehet magánszakértői vélemény is.

Amennyiben az előbbi intézkedések nem vezettek eredményre, sorrendben ezt követően, a bíróság a fél erre irányuló indítványa alapján más szakértőt rendelhet ki. Fontos kiemelni, hogy erre csak a felek indítványa alapján kerülhet sor. Ezért a bíróságnak fel kell hívnia a bizonyító fél figyelmét arra, hogy a bíróság a szakvéleményt alkalmatlannak találja az érdemi döntés megalapozására. A jogi képviselő nélkül eljáró felet a bíróságnak arról is kell tájékoztatnia, hogy új szakértő kirendelését kérheti, ellenkező esetben a bíróság a szakértői bizonyítást eredménytelennek tekinti.

Amennyiben az újonnan kirendelt szakértő véleménye a korábbi szakértői véleménytől lényegesen eltér, a bíróságnak az ellentmondás feloldása érdekében el kell rendelnie a szakértők együttes meghallgatását. A perben kirendelt és eltérő véleményt adó szakértők együttes meghallgatásának a hiányában nem kerülhet sor szakértői testület megkeresésére.

A bíróság szakértői testületet akkor rendelhet ki, ha a perben felmerülő szakkérdés a két egymástól független szakvélemény előterjesztése után, a szakértők nyilatkoztatásával sem tisztázható [Pp. 183. § (2) bekezdés]. A szakértői testület azonban nem kötelezhető a korábbi szakvélemények felülvéleményezésére, szakvéleménye a perbeli szakvéleményekkel nem áll hierarchikus kapcsolatban, hanem azokkal azonos bizonyító erejű.

Amennyiben az elsőfokú bíróság elmulasztja a szakvélemény fogyatékságainak az előzőekben írt fokozatosság megtartásával történő kiküszöbölését és annak alapján ítéletet hoz, e mulasztás általában olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, mely az ítélet hatályon kívül helyezését vonja maga után.

IX/4. Hiányosságok a szakértői bizonyítással összefüggő egyéb kérdésekben

A szakértői vélemény a bíróság ítéletét megalapozó, objektív és egzakt bizonyítási eszköz, amely általában közvetlenül és nagymértékben kihat a bíróság érdemi döntésére. Ezért a

feleknek komoly érdekük fűződik ahhoz, hogy a szakértő személyének kiválasztásában, a hozzá feltett kérdések meghatározásában, valamint a szakvélemény kialakításában megfelelő részvételi jogosultságokkal rendelkezzenek, amelyeket érdemben gyakorolhassanak. Emiatt a feleket a szakértői bizonyítással kapcsolatban a törvényben meghatározott, garanciális jelentőségű perbeli jogosultságok illetik meg, amelyek gyakorlását a bíróság köteles biztosítani. Ezek sérelme pedig lényeges eljárási szabálysértésnek minősül.

A peres feleknek az előző bekezdésben említett érdekei és a bíróságnak a bizonyítási eljárással kapcsolatos jogosultságai között az összhangot a bíróság indokolási kötelezettsége teremti meg. Ennek az a lényege, hogy a bíróságot a bizonyítási eljárással kapcsolatban igen széles körű jogosultságok illetik meg, így sem a felek bizonyítási indítványához, sem saját bizonyítást elrendelő határozatához nincs kötve és e kérdésekről olyan pervezető végzéssel dönthet, amely ellen külön fellebbezésnek nincs helye. Ezért nagyon fontos, hogy a bíróság a szakértői bizonyításra vonatkozó indítvány mellőzésének, vagy a szakértő személyes meghallgatásra történő idézése mellőzésének okát legalább az ítéletének indokolásában jelölje meg. A vizsgált határozatok között több olyan található, ahol ennek elmulasztása adott okot a hatályon kívül helyezésre.

A feleknek az említett jogosultságai közé tartozik, hogy a szakértő személyében megállapodhatnak, ha pedig ilyen megállapodás nem jön létre, a szakértő kirendelése tárgyában nyilatkozatokat tehetnek, amellyel kapcsolatban őket meg kell hallgatni. [Pp. 177.§ (4) bekezdés] A felek a szakértőhöz meghatározott kérdések feltevését indítványozhatják. [Pp. 180. § (3) bekezdés] Az írásban betérjesztett szakvélemény megérkezéséről a feleket értesíteni kell, akik kérhetik a szakértő személyes megjelenésre kötelezését, majd a szakértőhöz a véleménnyel kapcsolatban kérdéseket tehetnek fel. [Pp. 182. § (1)–(2) bekezdései] Ezek a félnek kogens szabály által meghatározott lényeges perbeli jogai, amelyek biztosítására a bíróságnak fokozott figyelmet kell fordítania. Ha a fél e jogosultságait nem gyakorolhatja, az olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, mely elvezethet az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez és az eljárás megismétlésének elrendeléséhez. A vizsgált hatályon kívül helyező végzések között több olyan található, amely a törvény e rendelkezéseinek a megsértésén alapul.

X. Hatályon kívül helyezés az elsőfokú bíróság téves jogi álláspontja miatt

A fellebbezési eljárásnak alapvetően az a rendeltetése, hogy a fél kérelmétől függően, bizonyos esetekben pedig arra tekintet nélkül, kiszűrje azokat az eljárásjogi és anyagi jogi hiányosságokat, amelyek az elsőfokú eljárás felülvizsgálatának eredményeként kimutathatók. Az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértése esetén a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot újabb eljárásra és újabb határozat hozatalára utasítja, míg a csekélyebb súlyú, a per érdemére ki nem ható eljárási szabálysértéseket maga orvosolja. Az anyagi jogi szabályok téves alkalmazása esetén, amennyiben az ahhoz szükséges adatok rendelkezésre állnak, a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatja akként, hogy az a jogszabályoknak megfeleljen. Amennyiben a kérelmek elbírálásához szükséges adatok hiányoznak, a másodfokú bíróság

dönthet arról, hogy azt kiegészítő részbizonyítás keretében maga szerzi be, vagy az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezi és utasítja az elsőfokú bíróságot a szükséges bizonyítás lefolytatására.

A jelen VI. pontban az utóbbi esetekről lesz szó, amikor az elsőfokú bíróság valamely anyagi jogi kérdésben elfoglalt téves jogi álláspontja miatt nem vizsgálta azon tényeket és körülményeket, amelyek a helyes jogi álláspont alapján alkalmazandó jogkövetkezmények levonásához elengedhetetlenek. Ez a kérdés a tájékoztatási kötelezettség problematikájával olyan összefüggésben áll, hogy a jogalkotó a Pp. 3. § (3) bekezdésében előírt tájékoztatási kötelezettség keretében azt várja a jogalkalmazótól, hogy ne a téves, hanem a helyes anyagi jogi szabályok alkalmazásához szükséges bizonyítandó tényekről és az ezekhez kapcsolódó bizonyítási teherről tájékoztassa a felet. Ezzel egy olyan speciális jogi helyzet keletkezik, amelyre az jellemző, hogy az anyagi jogi szabályok körében kimutatható jogalkalmazási tévedés az eljárásjogi természetű tájékoztatási kötelezettség teljesítésének fogyatékoságaként jelenik meg, és orvoslása is eljárásjogi eszközökkel, az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése útján történik.

Az ehhez alapul szolgáló jogalkalmazási tévedések köre éppen olyan széles és sokrétű, mint maga a polgári anyagi jog. A vizsgálat alá vont határozatok között viszonylag nagy számban fordult elő, hogy valamilyen perakadály kérdésében tért el az első-és másodfokú bíróság jogi álláspontja. Ide tartozott például a szavatossági jogok gyakorlására nyitva álló határidőnek vagy más jogvesztő határidőnek, az elévülési időnek, a követelést érintő ítélt dolognak, vagy a szerződés semmisségének téves jogi megítélése. Előfordult az is, hogy a másodfokú bíróság az anyagi jogi szabályból eredő célszerűségi szempontokat érvényesített a hatályon kívül helyező végzésében, például annak kimondásával, hogy a házastársi vagyontöredéket minden vagyontárgyra nézve egy perben célszerű megszüntetni, illetőleg a ráépítés kérdésében – az általa létrejövő közös tulajdon megszüntetésének érdekeire figyelemmel – részítélet hozatala nem célszerű.

A bíróság anyagi jogi kérdésben történő tévedése mind a vizsgált anyag alapján, mind pedig a szélesebb körben szerzett tapasztalatok alapján, általában két körülményre vezethető vissza. Az egyik ok az első-vagy másodfokú bíróság részéről a jogvita alapjául szolgáló jogviszony téves jogi minősítésében jelölhető meg.

A másik ok az igazságszolgáltatás emberi tényezőinek a sajátosságaiban rejlik. A polgári anyagi jogi szabályokat ugyanis nem mechanikusan működő gépek, hanem erre a célra speciálisan kiképzett szakemberek alkalmazzák, akik nem egyformák sem az élettapasztalataikban, sem a szakmai gyakorlottságban, hanem mind szemléletmódjukban, mind pedig jogi gondolkodásukban szuverén személyiségek, akik ebből kiindulva keresik a megoldást a jogvita alapjául szolgáló életbeli problémára. Ez pedig magában hordozza a döntések bizonyos szóródásának a lehetőségét mind a bizonyítékok mérlegelése, mind pedig a jogi álláspont kialakítása terén. Erre egyrészt az igazságszolgáltatás fórumrendszerének, az első-és másodfokú bíróságok szervezetének az elkülönülése, másrészt a társasbíráskodás elvének érvényesítése biztosít megoldást. Az elsőfokú ítélet ellen bejelentett fellebbezéseket ugyanis mindig másik bíróság és mindig három tagú tanácsban eljárva bírálja el. Ez arra a tapasztalati tényre épül, hogy amennyiben egy ügyet egy másik bíróság három másik jogi

szakembere is megvizsgálja és a korábbival azonos eredményre jut, az nagymértékben megnöveli a bizonyosságot a döntés helyességében. Eltérő vélemények esetén pedig a tanácsban hozott és több szakember álláspontját reprezentáló döntéshez célszerű a jogerőhatást hozzákötni.

Általános szinten a Kúriának a jogegység biztosítását szolgáló tevékenysége hivatott és egyben alkalmas arra, hogy annak különböző eszközeivel biztosítsa a polgári anyagi és eljárásjog különböző kérdéseiben a szakmai álláspontoknak egy-egy iránymutatás köré történő tömörülését.

XI. Hatályon kívül helyezés a tényállás felderítetlensége miatt

A tényállás felderítetlenségének kérdése úgy kerül a tájékoztatási kötelezettség problematikájának körébe, hogy ezekben az esetekben a bíróság a Pp. 3. § (3) bekezdésében meghatározott tájékoztatási kötelezettségének, a tényállás felderítetlen – emiatt hatályon kívül helyezésre okot adó – része tekintetében nem tett eleget. Felderítetlenségről van szó akkor, ha a jogvita elbírálása szempontjából releváns tényállási elemek részben, vagy egészben hiányoznak.

A vizsgált anyagból ide tartozó esetnek minősültek különösen, amikor a bíróság az egyetemleges felelősség alapjául szolgáló jogviszonyt nem tárta fel, nem vizsgálta az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonásához, vagy a birtokháborítás megszüntetésének módjához szükséges tényeket, nem tisztázta a boka-és lábszár sérülést szenvedett felperes baleseti végállapotát, a károsult felperesnek a baleset bekövetkezésében való közrehatását, nem tárta fel, hogy a per alapjául szolgáló vállalkozási szerződés ténylegesen kik között jött létre, illetőleg a felperes legitimációját megalapozó engedményezési szerződés milyen követelésekre terjedt ki. Előfordult azonban olyan alkalom is, amikor a másodfokú bíróság a gépjármű adófizetési kötelezettség megállapításához szükséges közlekedési hatósági iratok, vagy a földhivatal által záradékolt megosztási vázrajzok hiányára alapította a tényállás felderítetlenségét és ezek beszerzése érdekében látta szükségesnek az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését.

Ezekben az esetekben a hiány nem az elsőfokú bíróságnak az anyagi jogi kérdésben elfoglalt téves álláspontjára, hanem egyéb okra vezethető vissza. Jellemző a jogszabály kellő ismeretének hiánya, a bizonyítási cselekmények figyelmetlen megválasztása, vagy azok hanyagul történő foganatosítása, mely hiányosságok olyan helyzetet teremtenek, amelyben a jogvita megnyugtató eldöntéséhez szükséges tények hiánytalanul nem állnak rendelkezésre.

Ezekben az esetekben a másodfokú bíróságnak azt kell vizsgálnia és abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy mennyiben vállalható a hiányzó peradatoknak a másodfokú eljárásban, kiegészítő rész-bizonyítás keretében történő beszerzése, illetőleg az ehhez szükséges bizonyítási cselekmények mennyiben haladják meg a másodfokú eljárás kereteit. A hatályon kívül helyezés jogkövetkezménye ugyanis csak az utóbbi esetekben alkalmazható. A döntés során nyilvánvalóan a célszerűségi és pergazdaságossági szempontok dominálnak.

XII. A tájékoztatási kötelezettség és a hatályon kívül helyezés összefüggései

A Polgári perrendtartás módosításáról szóló 1995. évi LX. törvény az alapelveket is érintő, továbbá a perorvoslati rendszerre is kiható változásokat hozott a polgári peres eljárás jogi szabályozásában. Ennek lényeges eleme a bíróság hivatalból való eljárásának korlátozása, valamint ezzel egyidejűleg a bíróság tájékoztatási kötelezettségének bővítése. E célok érdekében a Pp. 3. § (1) – (3) bekezdései kimondták, hogy a bíróság a polgári ügyekben felmerült jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérelmet csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő és a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása is az ő kötelezettsége. A bíróság pedig a fél kérelmeihez és jognyilatkozataihoz kötve van. Köteles azonban tájékoztatni a felet a jogvita eldöntéséhez szükséges, bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről. A Pp. 235. § (1) bekezdésének előírása szerint pedig a fél fellebbezésében új tényre, új bizonyítékra csak akkor hivatkozhat, ha az az első fokú határozat meghozatalát követően jutott a fellebbező fél tudomására, feltéve ha annak figyelembe vétele számára kedvezőbb határozatot eredményezett volna.

A jogi szabályozás e konstrukciójában a másodfokú bíróság a hiányzó peradatok beszerzése érdekében semmit nem tehet önmagában annak a körülménynek az alapján, hogy észleli a bizonyítás nagy terjedelmű kiegészítésének – akár lényeges eljárási szabálysértés, akár a tényállás felderítetlensége alapján fennálló – szükségességét. Az aktív kezdeményezés eljárásjogi lehetősége ugyanis az elsőfokú bíróságnak és a bizonyítás terhét viselő félnek a kezében van. Ha a fél a hiányzó tényállási elemek tekintetében az elsőfokú eljárásban nem terjesztett elő bizonyítási indítványt, azt a Pp. 235. § (1) bekezdésének tiltó rendelkezése miatt már a másodfokú eljárásban sem teheti meg. Ha a szükséges bizonyítási indítványt azért nem tette meg, mert azzal kapcsolatban nem kapott megfelelő tájékoztatást, akkor az elsőfokú bíróság ítélete a tájékoztatási kötelezettség megsértése, mint eljárási szabálysértés miatt lesz jogszabálysértő. Ha a fél a hiányzó tényekre vonatkozó bizonyítási indítványát megtette, de a bíróság azt nem folytatta le, azt ugyancsak eljárási szabálysértésként kell elbírálni. Ezért az ilyen esetekben alkalmazott hatályon kívül helyezés közvetlen jogi alapja nem a Pp. 252. § (3) bekezdése, hanem a Pp. 252. § (2) bekezdése, mint a tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó lényeges eljárási szabály megsértése lesz. Ha a fél az elsőfokú eljárásban, megfelelő tájékoztatás ellenére nem terjesztett elő bizonyítási indítványt, azt a Pp. 141. § (6) bekezdésére figyelemmel a per későbbi szakaszában már nem pótolhatja. Ennek hiányában pedig a másodfokú bíróság a hiányzó nagy terjedelmű bizonyítás érdekében már szintén nem tehet semmit.

A kifejtettek eredményeként megállapítható, hogy a jelenleg hatályos eljárásjogi szabályozás mellett a másodfokú bíróság elvileg semmit nem tehet önmagában és pusztán azon az alapon, hogy az első fokon lefolytatott bizonyítást valamilyen irányban és mértékben kiegészítendőnek tartja. Ennek következtében a bírói gyakorlat a hiányzó jogi eszköz pótlására, a jogszabály kiterjesztő értelmezésével egy új jogi konstrukciót hozott létre. Ennek lényege a Pp. 3. § (3) bekezdésében, illetőleg a Pp. 141. §(2) bekezdésében előírt tájékoztatási kötelezettség megsértésének, valamint a Pp. 221. § (1) bekezdésében

foglalt indokolási kötelezettség megsértésének a lényeges eljárási szabálysértéssé minősítése és a hiányzó bizonyítás végett az első fokú ítélet ezen keresztül, a Pp. 252. § (2) bekezdése alapján történő hatályon kívül helyezése.

Vannak olyan álláspontok, amelyek szerint mindezek kiüresítik a Pp. 252. § (3) bekezdését, amely közvetlenül kizárólag abban az esetben alkalmazható, ha a nagy terjedelmű bizonyítást igénylő peradatok hiánya az első-és másodfokú bíróság jogi álláspontjainak az eltérésére vezethető vissza. Amennyiben az elsőfokú bíróság eltérő jogi álláspontja miatt olyan tény, vagy körülmény nem vizsgált, amelynek vizsgálata a másodfokú bíróság jogi álláspontja szerint az érdemi és teljes körű felülbírálatoz nem mellőzhető, akkor a másodfokú bíróság a Pp. 253. § (3) bekezdése alkalmazásával utasíthatja az elsőfokú bíróságot a bizonyítási eljárás kiegészítésére. Az elsőfokú bíróság terhére ugyanis nem állapítható meg a tájékoztatási kötelezettség megsértése olyan tényállási elemek tekintetében, amelyeket eltérő jogi álláspontja miatt nem tartott relevánsnak. Ilyen esetben a téves jogi álláspont korrekciója és a tényállás szükség szerinti kiegészítése vezet a megoldáshoz. (Ettől eltérő álláspont olvasható a VI. pontban.)

A Pp. 252. § (2) és (3) bekezdései alkalmazási lehetőségeinek az elhatárolása során abból kell kiindulni, hogy a törvény e két rendelkezése eltérő feltételek mellett és eltérő terjedelemben váltja ki a hatályon kívül helyezés eljárásjogi jogkövetkezményét. Előbbi az elsőfokú eljárás lényeges szabályai megsértésének tulajdonít jelentőséget abban az esetben, ha emiatt a tárgyalás megismétlése, vagy kiegészítése válik szükségessé. Lényeges különbség továbbá, hogy ebben az esetben az elsőfokú ítéletnek – a fellebbezési és csatlakozó fellebbezési kérelem, valamint ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül – teljes terjedelmében történő hatályon kívül helyezésére kerül sor. A (3) bekezdés alkalmazásának törvényi feltétele, hogy a bizonyítási eljárása nagy terjedelmű kiegészítése, vagy megismétlése szükséges, anélkül azonban, hogy az (1) és (2) bekezdésben foglalt feltételek fennálljanak. Ebben az esetben a hatályon kívül helyező rendelkezés igazodik a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátaival, a nem érintett részek tekintetében pedig nincs akadálya a részjogerő beállításának sem.

XIII. A tájékoztatási kötelezettség értékelése a hatályon kívül helyezések tükrében

A rendszerváltás idején hatályban volt Pp. 3. § (1)–(2) bekezdései értelmében a bíróságnak az volt a feladata, hogy a törvény céljának (a jogviták anyagi igazság alapján történő elbírálásának) megfelelően, az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság évégett hivatalból köteles volt gondoskodni arról, hogy a felek a perben jogaikat helyesen gyakorolják, és perbeli kötelezségeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles volt a felet, ha nem volt jogi képviselője, a szükséges tájékoztatással ellátni és őt jogaira, illetőleg kötelezségeire figyelmeztetni. A bíróság hivatalból gondoskodott a pereknek alapos és egyben gyors tárgyalásáról.

A jelenleg hatályos Pp. 2. § (1) bekezdése szerint napjainkban a bíróságnak az a feladata, hogy – a jogviták pártatlan és az alapelveket érvényre juttató elbírálásával összhangban – a

feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse. A Pp. 3. § (3) bekezdése pedig kimondja, hogy a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátásának kötelezettsége a feleket terheli. Emellett előírja, hogy a bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről a feleket előzetesen tájékoztatni.

A korábbi és a jelenleg hatályos jogi szabályozás egybevetése alapján a kettő között lényeges különbségek és jelentős hasonlóságok egyaránt kimutathatók. Ezek közül a jelen vizsgálódás szempontjából kiemelésre az kívánczik, hogy míg a korábbiakban a bíróságnak hivatalból kellett gondoskodnia a perek gyors, alapos és az anyagi igazságnak megfelelő elbírálásáról, addig napjainkban a bíróság hivatalból arra köteles, hogy tájékoztassa a feleket a jogvita elbírálása szempontjából bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás sikertelenségének következményeiről. Mindkét jogi szabályozás egy-egy generál-klauzula köré épült, amely korábban az anyagi igazság hivatalból történő kiderítésének kötelezettségét, jelenleg pedig a feleknek a releváns tényekkel összefüggő tájékoztatásra irányuló kötelezettségét foglalja magába. Mindkét fogalom tartalmi elemeire az jellemző, hogy nagyon általánosak, nehezen körülhatárolhatóak, emiatt időnként bizonytalanságra is okot adhatnak. A hatályon kívül helyezés oldaláról megközelítve ez azt jelenti, hogy a másodfokú bíróság korábban az igazság hivatalból történő kiderítése, jelenleg pedig a bizonyítandó tényekre vonatkozó hivatalbóli tájékoztatás kötelezettsége mögé mérlegeléssel számos hiányosságot beállíthat a hatályon kívül helyezést megalapozó, lényeges eljárási szabálysértésként. Mindkét fogalom annyira tág és általános, hogy azokba sok minden beleférhet, elvileg minden fellebbezéssel támadható határozattal kapcsolatban konstruálható hatályon kívül helyezési ok. Ez pedig bizonytalanságok forrása lehet. Ezért nem érdektelen elgondolkozni azon, hogy a jelenleg hatályos, és a parttalanság veszélyét is magában hordozó, hivatalbóli tájékoztatási kötelezettség teljesítésével kapcsolatban milyen objektív korlátok állíthatók fel.

Ennek során célszerű abból kiindulni, hogy a jelenlegi jogi szabályozás helyes értelmezése szerint, a való tények feltárásának és a jogvita ennek alapján történő elbírálásának az igénye nem került ki a polgári per keretei közül. Változás annyiban történt, hogy korábban a jogalkotó ezt az igényét direkt módon fogalmazta meg, a jelenlegi szabályozás pedig ugyanezt közvetett eszközökkel célozza meg. Ilyen eszköznek tekinthetők a bizonyítandó tényekre vonatkozó tájékoztatás mellett a szabad bizonyítási rendszerre, valamint a bizonyítékok mérlegelésére vonatkozó rendelkezések is. Ezek biztosítják, hogy a feleknek a peranyag szolgáltatásával kapcsolatos rendelkezési joga ne legyen visszaélészerűen gyakorolható, a bíróságnak ne a felek által konstruált, korlátozott, vagy részleges igazság jogkövetkezményeit kelljen levonnia.

A valós és reális irány, amerről a bíróság hivatalból fennálló tájékoztatási kötelezettsége elvi aggályok nélkül behatárolható, az a tájékoztatásra jogosultak körének újra-gondolása. Jelenleg a jogi képviselővel rendelkező fél is számot tarthat arra, hogy a bíróság tájékoztassa őt a bizonyítandó tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás sikertelenségének jogkövetkezményeiről. Lehetséges, hogy ez az elvárás indokolatlan és túlzott.

A Pp. 73/A. § (1) bekezdése a)–c) pontjainak az elmúlt évtizedekben sokat módosított rendelkezései a peres eljárások egyre bővülő körében írják elő a kötelező jogi képviselőt. E jogi képviselő ellátása során, a ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény [Ütv.] 1. §-a és 2. § (2) bekezdése értelmében, az ügyvéd a hivatásának gyakorlásával - törvényes eszközökkel és módon - elősegíti megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettségeinek teljesítését. Hivatását a legjobb tudása szerint, lelkiismeretesen, a jogszabályok megtartásával kell gyakorolnia, tevékenységében köteles mindenkor az ügyvédi hivatáshoz méltó magatartást tanúsítani. A törvény e rendelkezéseinek, valamint a Pp. 3. § (3) bekezdésének az egybevetése alapján az állapítható meg, hogy a tájékoztatási kötelezettség és a kötelező jogi képviselő szabályai között olyan tartalmi átfedések mutatkoznak, amelyek indokolatlanul gyengítik a peres eljárások hatékonyságát. A bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás sikertelenségének következményeiről szóló tájékoztatás egyrészt a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján a bíróság kötelezettsége, másrészt beletartozik az Ütv. 1. § és 2. § (2) bekezdés által meghatározott azon kötelezettségbe, miszerint az ügyvéd legjobb tudása szerint elősegíti megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettsége teljesítését. Ebből okszerűen az következik, hogy indokolatlannak tűnik a bíróság tájékoztatási kötelezettsége azokban az esetekben, amikor a törvény előírása alapján, az előbb írt kötelezettségekkel terhelt, a felet a bíróval azonos végzettséggel és képzettséggel rendelkező személy képviseli. A kötelező jogi képviselő előírásának célja és rendeltetése elsődlegesen a laikus fél igényérvényesítésének szakszerű elősegítése és támogatása a különösen nagy értékű, vagy számára kiemelkedő jelentőségű ügyekben. Ez azonban közvetett módon a bíróság munkáját is segítheti abban az esetben, ha a fél részére nem kell ugyanazt a tájékoztatást megadnia, amely egyébként a jogi képviselőjének jogszabályban előírt kötelezettsége. Ezzel szemben felhozható ellenérv viszont, hogy a jogi képviselővel rendelkező félnek is meg kell ismernie, hogy a bíróság milyen tényeknek és körülményeknek tulajdonít jelentőséget a jogvita elbírálása szempontjából. E rendelkezés azonban a tájékoztatási kötelezettség körén kívül is elhelyezhető lenne.

XIV. A hatályon kívül helyező végzés kérdései

XIV/1. A hatályon kívül helyező végzés lényege és jogi jellemzői

A II/A. pontnak a perorvoslati rendszer elemeiről szóló fejtegetései már érintették, hogy az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezésével összefüggő kérdések logikailag és rendszertanilag a másodfokú bíróság döntési jogának problémakörébe tartoznak. Ugyanakkor a jogalkotó ennek szabályozására egy olyan jogi technikai megoldást választott, hogy a másodfokú bíróság döntési jogkörét az általa meghozható másodfokú határozatokra vonatkozó rendelkezéseken keresztül, az azok meghozatalára és tartalmára vonatkozó szabályokkal írja körül. Ezeket pedig a Polgári perrendtartásnak a fellebbezésről szóló XII. fejezetében, „A fellebbezési tárgyalás alapján hozott határozatok” cím alatt helyezte el.

A másodfokú bíróság határozatainak csoportosítására a szakirodalom számtalan elméleti szempontot dolgozott ki, amelyek közül a jelen vizsgálódás szempontjából talán az érdemi-

nem érdemi, illetőleg az érdemleges–nem érdemleges megkülönböztetésnek lehet gyakorlati jelentősége. Az előbbi a Pp. 212. § (1) bekezdésében foglalt, arra a megkülönböztetésre épül, miszerint a bíróság a per érdemében ítélettel, míg a per során felmerült egyéb kérdésekben végzéssel határoz. Nyilvánvaló, hogy e felosztás szerint a hatályon kívül helyező végzés a nem érdemi határozatok csoportjába tartozik. Érdemlegesnek pedig az a másodfokú határozat tekinthető, amellyel a másodfokú bíróság az elsőfokú határozatot érdemben felülbírálja. E megközelítésben a hatályon kívül helyező végzés egyaránt lehet érdemleges, vagy nem érdemleges. Amennyiben ugyanis az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította, akkor az elsőfokú határozat érdemi felülvizsgálatával foglalkozott, amennyiben pedig a per megszüntetése mellett döntött, akkor nem ebben a körben vizsgálódott.

A hatályon kívül helyező végzés lényege abban jelölhető meg, hogy a másodfokú bíróság olyan jogszabálysértést, vagy megalapozatlanságot észlel, amely miatt a jogvita végleges és érdemi elbírálására nem lát lehetőséget és emiatt az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezését és a per újabb tárgyalását tartja szükségesnek. Okszerű következménye, hogy ennek eredményeként a per tovább folyik. Ebből következik az a lényeges jogi jellemzője, hogy tartalmát tekintve egy speciális, csak a másodfokú eljárásra jellemző, az első-és másodfokú eljárást összekapcsoló, pervezető jellegű döntés. Megállapítható továbbá, hogy a hatályon kívül helyező végzés – a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálásának az eseteit kivéve – csak tárgyaláson hozható meg. Bár a törvény nem korlátozza, hogy hányadik fellebbezési tárgyaláson kerülhet erre sor, az elsőfokú eljárás megismétlésének szükségessége azonban megkívánja, hogy e határozatát a másodfokú bíróság lehetőség szerint már az első tárgyaláson hozza meg. (PK. 206. számú Állásfoglalás e.) pontja)

A hatályon kívül helyező végzés meghozatalával a másodfokú bíróság a fellebbezést elintézi és az előtte folyamatban volt fellebbezési ügyet befejezi. Ezt követően az elsőfokú bíróságon a hatályon kívül helyező végzést a bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII.1.) IM rendelet (BÜSZ) 2. § 12.) pontja értelmében kezdőiratként, míg a visszaérkezett iratokat ügyviteli szempontból új ügyként kell kezelni. Ezzel szemben eljárásjogi értelemben a megismételt eljárás nem minősül új pernek, hanem a korábbi folytatásának tekintendő. Ennek következtében a kitűzött tárgyalás nem értékelhető a per első tárgyalásának és nem fűződnek hozzá olyan jogkövetkezmények, amelyeket a törvény az első tárgyaláshoz kapcsol. (Például bírósági meghagyás kibocsátásának a lehetősége, vagy a per megszüntetése a szabályszerűen megidézett felperes távolléte miatt).

A megismételt eljárásra mindenben az elsőfokú eljárás általános szabályai az irányadók. Ennek következtében nincs perjogi akadálya a felek részéről új tény állításának, új bizonyíték megjelölésének, sem annak, hogy a felperes keresetét megváltoztassa, vagy az alperes viszontkeresetet támaszthasson. Ugyanakkor a feleknek az alapeljárásban tett nyilatkozatai és eljárási cselekményei korábbi hatályukat megtartják. Ebbe beletartozik az alperes érdemi ellenkérelme is, amelynek következtében az elsőfokú bíróság illetékességének hiányát már nem veheti figyelembe és ilyen ok miatt nem intézkedhet az ügy áttétele iránt.

Az elsőfokú eljárás általános szabályainak az alkalmazásából azonban okszerűen következik

az is, miszerint nem biztos, hogy az elsőfokú bíróságnak a hatályon kívül helyezés valamennyi esetében új határozatot kell hoznia. A másodfokú bíróság hatályon kívül helyező végzésének, az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyező rendelkezése abszolút hatályú, tehát minden további feltételtől függetlenül megfosztja azt a jogi értelemben vett létezésétől, azaz megsemmisíti az elsőfokú ítéletet. Az új eljárásra való utasítás azonban feltételesnek tekintendő azért, mert a megismételt eljárás során, az elsőfokú eljárás általános szabályaiból adódóan több olyan ok, vagy körülmény is bekövetkezhet, amely perjogi értelemben útját állja az új határozat meghozatalának. Ide tartoznak többek között a permegszüntetésnek, valamint az eljárás szünetelésének, továbbá az egyezségkötésnek az esetei. A hatályon kívül helyező végzés ugyanis csak abban a keretben hatályosul, amely keretben azt követően az elsőfokú eljárás ténylegesen folytatódik és amely körben ennek során az elsőfokú bíróságnak ténylegesen döntenie kell.

A hatályon kívül helyező végzésnek a korábbi elsőfokú ítéletre gyakorolt – előző bekezdésben érintett – abszolút hatályából következik az is, hogy azt a továbbiakban jogilag nemlétezőnek kell tekinteni és ahhoz a megismételt eljárásban értelemszerűen semmilyen kötőerő nem fűződik. Emiatt a megismételt eljárás eredményeként az elsőfokú bíróságnak a tényállást teljes egészében, újból meg kell állapítania és ezt a törvényben meghatározott követelményt nem elégíti ki, ha akár csak egyes részletek tekintetében is, ezt a hatályon kívül helyezett ítéletre történő utalással helyettesíti.

A megismételt eljárás alapján hozott újabb határozattal kapcsolatban a feleknek újból megnyílik a perorvoslatra való jogosultságuk és nincs eljárásjogi akadálya annak, hogy azt a fél – a Pp. 235. § (1) bekezdésében írt keretek között – akár a hatályon kívül helyezést megelőző fellebbezésében már felhozott, avagy bármely ott nem említett ok miatt fellebbezéssel támadhassa.

A hatályon kívül helyezéshez kapcsolódó pénzügyi igazgatási szabályok értelmében a hatályon kívül helyezést megelőző fellebbezésen lerótt perorvoslati eljárás illetéket a fél az újabb határozat elleni fellebbezése alapján keletkező illetékfizetési kötelezettsége teljesítése során beszámíthatja és csupán az azt meghaladó összeget köteles ténylegesen megfizetni. (1990. évi XCIII. törvény 51. § (1) bekezdése)

XIV/2. A hatályon kívül helyező végzés tartalmi elemei

A hatályon kívül helyező végzés tartalmáról a Pp. 252. § (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy annak tartalmaznia kell az első fokú ítélet ismertetését, a hatályon kívül helyezés okait, továbbá az új eljárásra vonatkozó utasításokat. A másodfokú bíróság a jelen § esetében csupán a perköltség összegét állapítja meg, a költség viselésének kérdésében pedig az elsőfokú bíróság határoz. A másodfokú bíróság elrendelheti, hogy a pert az elsőfokú bíróság másik tanácsa vagy azonos hatáskörű más bíróság tárgyalja.

A törvény idézett rendelkezése a hatályon kívül helyező végzés tartalmát nem a teljesség igényével szabályozza. Ehelyett olyan speciális előírásokat tartalmaz, amelyek meghatározzák, hogy a hatályon kívül helyezésnek, az abból származó különleges

eljárásjogi jogkövetkezményekre figyelemmel – a polgári határozatok általános tartalmi kellékei mellett – milyen további, különös tartalmi követelményeknek kell megfelelniük. Emellett, a Pp. 239. § és a Pp. 222. § (1) bekezdésének utaló szabályai folytán, a hatályon kívül helyező végzésre – az annak jogi jellegzetességeiből adódó eltérésekkel – megfelelően alkalmazni kell a bírósági határozatok tartalmára és indoklására vonatkozó, a Pp. 220. § és 221. § által meghatározott szabályokat is. A hatályon kívül helyező végzés tehát a többi eljárást befejező határozathoz hasonlóan – a Pp. 220. § (1) bekezdésében meghatározott és a Pp. 254. § (3) bekezdése által kiegészített – adatokat tartalmazó fejrészből, valamint rendelkező részből és indokolásból áll.

Ezek közül a rendelkező rész tartalmazza magának a legspeciálisabb eljárásjogi jogkövetkezménynek a kimondását, azaz az elsőfokú ítéletnek a hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróságnak újabb eljárás lefolytatására, valamint újabb határozat meghozatalára történő utasítását. A Pp. 233. § (1) kezdésére figyelemmel a hatályon kívül helyező végzés ellen fellebbezésnek nincs helye, továbbá a Pp. 270. § (2) bekezdése folytán ellene felülvizsgálati kérelem sem terjeszthető elő.

A Pp. 252. § (4) bekezdése értelmében a hatályon kívül helyező végzésnek tehát nélkülözhetetlen és kötelező tartalmi kellékei:

- az elsőfokú ítélet ismertetése, valamint
- a hatályon kívül helyezés okainak megjelölése, továbbá
- az új eljárásra vonatkozó utasítások megadása

Az említett tartalmi elemeket értelemszerűen a határozat indoklásába kell belefoglalni.

A Pp. 252. § (4) bekezdése, valamint a Legfelsőbb Bíróság PK. 206. számú Kollégiumi Állásfoglalásának c) pontja szerint a másodfokú eljárás költségét minden ügyben meg kell állapítani, s az elsőfokú bíróság csak a megállapított költség viselése tárgyában határoz. Az elsőfokú bíróság a per kimenetelének megfelelően az ellenfelet az egész megállapított költség, vagy annak egy része viselésére kötelezheti. E körben kell figyelembe venni azt is, ha az ügyérték az eljárás későbbi folyamán valamilyen okból (pl. a kereset leszállítása folytán) változott. Az iránymutatás jogi alapja abban jelölhető meg, hogy a Pp. 239. § utaló szabálya alapján a fellebbezési eljárásban is irányadó Pp. 78. § (1) bekezdése és a Pp. 81. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a perköltség viselésére a feleket a pernyertesség-perveszteség arányához igazodóan kell kötelezni. Ezzel olyan jogi helyzet áll elő, hogy a másodfokú eljárásban felmerült költséget csak a másodfokú bíróság jogosult megállapítani, azonban a hatályon kívül helyező végzés meghozatalakor még szükségképpen nem ismerheti a megismételt eljárás eredményét, a jogvita végső kimenetelét és a pernyertesség arányát. Ezért a másodfokú bíróság csak a felek másodfokú perköltségének összegéről dönt, míg annak viseléséről az elsőfokú bíróság az eljárás befejezésekor határoz.

A másodfokú bíróság a hatályon kívül helyező végzésében az elsőfokú bíróságot újabb eljárásra és újabb határozat hozatalára utasítja. Az eljárás megismétlésével járó időmúlás a peres felek számára szinte minden esetben hátrányos. Előfordul azonban, hogy ez egyben valamilyen kiemelkedő érdeksérelemmel is együtt jár. Ebben az esetben a másodfokú

bíróság vizsgálhatja, hogy fennállnak-e az ideiglenes intézkedésnek a Pp. 156. § (1) bekezdésében meghatározott feltételei, majd ennek eredményétől függően dönthet az ideiglenes intézkedés elrendelése felől.

A Pp. 239. § utaló szabálya folytán a fellebbezési eljárásban is megfelelően alkalmazandó Pp. 213. § (2) bekezdése lehetővé teszi, hogy a bíróság a kereseti kérelem önállóan elbírálható egyes részei felől részítélettel határozhasson, ha abban további tárgyalásra nincs szükség míg azon kívüli egyéb kérdésekben a tárgyalást el kell halasztani. A Legfelsőbb Bíróság a BH2000. 257. számú eseti döntésében olyan helyzetet vizsgált, amikor az említett, Pp. 213. § (2) bekezdésében foglalt helyzet a másodfokú eljárásban állt elő akként, hogy a másodfokú bíróság egyes kérdésekben döntésre érettnek találta az ügyet, míg más kérdésekben az elsőfokú eljárás megismétlését látta szükségesnek. Ezért kimondta, hogy nem sért jogszabályt a bíróság, ha az egyes elkülöníthető kereseti kérelmek felől részítélettel dönt, és ebbe foglalja – az egyébként végzéssel eldönthető – hatályon kívül helyező és egyes kereseti kérelmek tárgyában új eljárást elrendelő döntését is. A részítélet hozatalának lehetőségét döntően meghatározza a kereseti kérelem természete és minősége, de jelentősége lehet annak is, hogy a másodfokú bíróság a feleknek a per befejezéséhez fűződő méltányos érdekeire figyelemmel csak a legszükségesebb körben rendeli el az eljárás megismétlését.

A Pp. 252. § (4) bekezdése lehetővé teszi, hogy a másodfokú bíróság elrendelhesse, miszerint a megismételt eljárást az elsőfokú bíróság másik tanácsa, vagy azonos hatáskörű másik bíróság folytassa le. A Legfelsőbb Bíróság PK. 206. számú Kollégiumi Állásfoglalásának d) pontja szerint ebben az esetben az eljárás lefolytatására más törvényszékhez tartozó járásbíróságot nem jelölhet ki. E döntést természetesen a hatályon kívül helyező végzés rendelkező részébe kell foglalni. E szabály arra az esetre biztosít megoldást, ha a jogi álláspontok különbözőségére, vagy egyéb körülményre visszavezethető ok miatt az első-és másodfokú bíróság között olyan mértékben hiányzik az összhang, hogy az a jogvita közös munkával történő megoldását megnehezíti.

Szoros értelemben nem a hatályon kívül helyező végzés tartalmi elemeinek a körébe tartoznak, tágabb értelemben azonban ahhoz kapcsolódnak a Pp. 254. § (4) bekezdésének azon technikai rendelkezései, amelyek szerint a másodfokú eljárás befejezése után az iratokat a bíróság legkésőbb harminc napon belül megküldi az elsőfokú bíróságnak. A másodfokú eljárást befejező határozatot a felekkel kézbesítés útján az elsőfokú bíróság közli az iratoknak az elsőfokú bírósághoz való érkezését követő legkésőbb tizenöt napon belül.

XIV/3. A hatályon kívül helyező végzés szerkesztésének gyakorlati kérdései

Az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése jogkövetkezményének az alkalmazásával kapcsolatban, a korábbiakban már érintett feszültségek sajátos követelményeket támasztanak a másodfokú bíróságokkal szemben a hatályon kívül helyező végzés megszerkesztésével kapcsolatban. Ezek feloldódását ugyanis nagymértékben elősegíti a jogi érvelés legmagasabb színvonala, továbbá az új eljárásra vonatkozó utasítások pontos kimunkálása, valamint ennek során az elsőfokú bíróság érzékenységének a kímélete.

A hatályon kívül helyező végzésben pontosan és konkrét jogszabályhelyre történő hivatkozással meg kell jelölni, hogy milyen okból és mit tekintett a másodfokú bíróság az eljárás megismétlését igénylő jogszabálysértésnek. Ezt a követelményt nem elégíti ki csupán egy jogintézményre, vagy a jogi előírások valamely csoportjára történő hivatkozás. Emellett a hatályon kívül helyező végzésben vagy határozottan állást kell foglalni a jogalap kérdésében, vagy fel kell állítania azokat az alternatívákat, amelyekkel az megfelelően körülhatárolható. Pontosán meg kell határozni azt a gondolatmenetet és cselekvéssorozatot, amelyet a megismételt eljárásban bejárva elérhető a jogszabályoknak megfelelő határozat meghozatala.

A Pp. 252. § (4) bekezdése értelmében a hatályon kívül helyező végzésnek tartalmaznia kell – egyebek mellett – a hatályon kívül helyezés okait. A törvény e rendelkezése a hatályon kívül helyező végzésnek mellőzhetetlenül kötelező tartalmi elemévé teszi a megismételt eljárásra vonatkozó utasítások adását. A Pp. 252. § (4) bekezdésében meghatározott követelményeknek az az utasítás felel meg, amely áttekinthető, határozott és egyértelmű, továbbá amelyek teljesítése útján a jogerős ítélet korábban feltárt fogyatékoságai maradéktalanul kiküszöbölhetők.

A megismételt eljárásra vonatkozó utasításoknak a hatályon kívül helyező végzésben, egy helyre összegyűjtve, felsorolás-szerűen kell megjeleníteniük. Nem fogadható el az a gyakorlat, amelyben a másodfokú bíróság a saját jogi álláspontjának részletes kifejtése után, az új eljárásra vonatkozó utasítások részletes leírása helyett, csupán visszautal a kifejtett jogi okfejtésre.

Kerülendők továbbá mind a felülvizsgálati határozat szóbeli indokolása, mind pedig annak írásba foglalása során az első-és másodfokú bíróság munkájának minősítésére vonatkozó kifejezések. Kétségtelen, hogy a Pp. több helyen alkalmazza a „jogszabálysértő határozat” terminológiáját. Mérlegelni kell azonban, hogy a "jogszabálysértő", "törvénysértő", "nem folytatta le a szükséges bizonyítást" szóhasználatok a joghoz nem értő peres felekben a bíróság szándékos mulasztásának a képzetét kelthetik, amely egyrészt nem rájuk tartozik, másrészt nem biztos, hogy fedi a valóságot. Ezért az említettek helyett célszerűbbnek mutatkozhat és érdemben azonos eredményhez vezethet az "eltérő jogi következtetésre jutott", "jogi álláspontját nem osztotta" stb. terminológia alkalmazása.

XV. A megismételt eljárásra vonatkozó utasítás kérdései

XV/1.A kötőerő jogi alapjai

A Pp. 252. § (1)–(3) bekezdéseinek közös vonása, hogy az ott meghatározott különböző feltételek fennállása esetén a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét részben, vagy egészben hatályon kívül helyezi és ebben a keretben az elsőfokú bíróságot „a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasítja”. A Pp. 252. § (4) bekezdése értelmében az erről szóló végzésnek tartalmaznia kell a hatályon kívül helyezés okait, továbbá az új eljárásra vonatkozó utasításokat.

A hatályon kívül helyező végzés jogi jellemzőit vizsgáló XVI/1. pont már érintette, hogy ez egy speciális – a rendes perorvoslat körében csak a másodfokú eljárásra jellemző – csak a másodfokú eljárásra jellemző, pervezető tartalmú végzés. E pervezető tartalom abban jelenik meg, hogy a fellebbezési eljárást olyan sajátos módon zárja le, hogy ahhoz egy újabb elsőfokú eljárást kapcsol. A per ilyen módon történő újabb tárgyalása pedig eljárásjogi értelemben folytatása lesz a hatályon kívül helyezett határozattal lezárult, a perorvoslati eljárást megelőző elsőfokú eljárásnak. A hatályon kívül helyező végzés speciális vonása pedig abban jelenik meg, hogy az a pervezető tartalom ellenére sem értékelhető a Pp. 227. § (2) bekezdésében írt, kötőerővel nem rendelkező, egyszerű pervezető végzésnek, hanem a Pp. 227. § (1) bekezdése szerint minősülő olyan végzésnek tekintendő, amelyhez mind az azt meghozó másodfokú, mind pedig a per újabb tárgyalására utasított elsőfokú bíróság kötve van. Ez azt jelenti, hogy a kihirdetés után azon a másodfokú bíróság legfeljebb a kijavítás és kiegészítés szabályai szerint változtathat, míg az elsőfokú bíróság semmilyen módon nem szabadulhat a per újabb tárgyalásának a másodfokú bíróság utasításait szem előtt tartó lefolytatására irányuló kötelezettsége alól. Ezt támasztják alá a hatályon kívül helyezéssel összefüggő, korábban már érintett ügyviteli szabályok is, amelyek szerint a másodfokú bíróság a fellebbezési eljárás befejezése után az iratokat visszaküldi az elsőfokú bíróságnak (Pp. 254. § (4) bekezdése) ahol a hatályon kívül helyezést kezdőiratként kell kezelni (BÜSZ 2. § 12) pontja). E perjogi aktusok eredményeként mind eljárásjogi, mind pedig ügyviteli szempontból beáll az elsőfokú bíróságnak a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára irányuló kötelezettsége. A jogvita végleges lezárásának hiányából ugyanakkor okszerűen következik az is, hogy sem a másodfokú bíróság hatályon kívül helyező végzéséhez, sem pedig az abban kifejtett jogi állásponthoz anyagi jogerő nem fűződhet, mivel ennek a Pp. 229. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek teljes mértékben hiányoznak.

A hatályon kívül helyező végzésnek, valamint az abban foglalt utasításoknak az előző bekezdésben vizsgált kötőerejére és kötelező erejére nem hat ki az a körülmény, hogy e kötelező erőt kifejezetten sem a Pp. 252. §-a, sem a törvény egyéb rendelkezése nem mondja ki. A jogalkotó a Pp. 252. §-ában két helyen alkalmazza az „utasítás” terminológiát: egyrészt az új eljárás lefolytatására „való utasítás”, másrészt az új eljárásra „vonatkozó utasítás” alkalmával. A magyar nyelvben az „utasítás” kifejezés egyszerű nyelvtani jelentése közismert: „felhívás valamely feladat teljesítésére, amely tartalmazhatja azt is, hogy ennek során mit és hogyan kell elvégezni”. Ezzel a tartalommal használja azt a jogalkotó is. Ennek megfelelően soha semmilyen kétség nem merült még fel azzal kapcsolatban, hogy a másodfokú bíróságnak az új eljárásra „való utasítása” alapján az elsőfokú bíróság köteles az új eljárás lefolytatására és annak eredményeként az új határozat meghozatalára, amely kötelezettségek alól saját elhatározásából nem mentesülhet. Ugyanilyen kétségtelennek kell lennie annak is, hogy az említett kötelezettségek kifejezetten magukba foglalják az új eljárásra „vonatkozó” utasítások teljesítését is. Az utasítás kifejezés ugyanis mindkét esetben azonos fogalmat és tartalmat jelent. Ilyen következtetés vonható le továbbá a perorvoslati kérelem rendeltetésének és a másodfokú bíróság feladatának az elemzése alapján is. Nyilvánvalóan csak akkor van értelme annak, hogy a Pp. 252. § (4) bekezdése a másodfokú bíróságot feljogosítsa az új eljárás mikénti lefolytatására vonatkozó utasítások jogával, ha ezen utasításoknak olyan címzettje van, aki azokat köteles végrehajtani.

A másodfokú bíróság most vizsgált utasítási jogának további lényeges vonása azonban, hogy az nem öncélú, emiatt nem érvényesülhet abszolút módon és mechanikusan. A másodfokú bíróság az utasításokat a peres eljárásnak és ezen belül a bizonyítási eljárásnak egy olyan stádiumában határozta meg, amikor azt még maga sem tekintette befejezettnek, sőt kifejezetten szükségesnek tartotta a per adatainak az elsőfokú eljárás megismétlése útján történő kiegészítését. Ebből okszerűen az következik, hogy az utasítások kötelező ereje a peradatoknak egy meghatározott köréhez és a közvetlenül azok alapján megállapítható tényálláshoz kapcsolódik. A megismételt eljárás során beszerzett adatok és bizonyítékok azonban elvezethetnek a tényállás olyan tartalmú módosulásához, amelyek a másodfokú bíróság iránymutatásait részben, vagy egészben meghaladottakká teszik. Ebben az esetben nincs eljárásjogi akadálya annak, ezért nem értékelhető eljárási szabálysértésként, ha az elsőfokú bíróság a hatályon kívül helyező végzésben foglalt iránymutatásoktól eltér. Ennek elengedhetetlen feltétele azonban, hogy mindez az újabb eljárás során beszerzett bizonyítékoknak az irányadó tényállást módosító hatására legyen visszavezethető.

XV/2. Az utasítási jog belső tartalma

A másodfokú bíróság utasítási jogának közelebbi vizsgálata alapján megállapítható, hogy ez a jogalkalmazási tevékenységnek – azaz a peradatok és az arra irányadó anyagi jogi szabályok egybevetésének – csak a perorvoslati eljárásra jellemző sajátos formája. Speciális vonása pedig abban jelölhető meg, hogy a törvényben meghatározott, valamint az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítási eljárás során feltárt tényállási elemek egymásra vetítésének célja közvetlenül nem az abból származó jogkövetkezmények levonása, hanem a jogkövetkezmény levonásához elengedhetetlenül szükséges, de még hiányzó elemek meghatározása. Ennek a folyamatnak az elemzése során annak összetevőit egyrészt a maguk egészében, komplex módon kell áttekinteni, másrészt azonban az egyes komponensek differenciált és árnyalt jogi értékelést igényelnek.

Ennek során abból kell kiindulni, hogy az elsőfokú ítélet felülbíralata során – az elsőfokú bírósághoz hasonlóan – a másodfokú bíróság is a jogvita elbírálása szempontjából számba jöhető anyagi jogi szabályokból indul ki. Ennek az oka, hogy ezek határozzák meg egyrészt a bizonyításra szoruló tényeknek és körülményeknek a körét, másrészt az alkalmazható jogkövetkezményeket. Ebből okszerűen következik, hogy az utasítási jog gyakorlásának az első fázisa szükségképpen egy anyagi jogi kérdésben való állásfoglalás. Ennek közvetlen célja azonban még nem a jogkövetkezmény levonása, hanem az ehhez szükséges peradatok számba vétele és az esetleges hiányzó elemek meghatározása, majd pedig az annak beszerzésére irányuló eljárás orientálása. Hangsúlyozni kell, hogy a másodfokú bíróságnak a hiányzó peradatok meghatározása során, a jogalkalmazási folyamat belső sajátosságaiból eredően, szükségképpen állást kell foglalnia anyagi jogi kérdésben, ugyanis csak ennek alapján állapítható meg, hogy egyáltalán milyen peradatok szükségesek a jogvita megnyugtató elbírálásához. Ezt követheti a törvényben meghatározott, valamint a bizonyítási eljárás során feltárt tényállási elemek egybevetése és a még hiányzó peradatoknak, továbbá a per tárgyává tétel módjának a meghatározása. Az e kérdésekben való állásfoglalás eredménye az elsőfokú ítélet esetleges hatályon kívül helyezése felőli

döntés, valamint a megismételt eljárásra vonatkozó utasítások kialakítása. A most vizsgált folyamat eredményeként kialakított utasítás lényegében kettős tartalmú. Közvetlenül általában valamilyen eljárási cselekmény foganatosítására irányul. Mögötte azonban szükségképpen jelen van az az anyagi jogi szabály is, amelynek az alkalmazásával az előírt eljárási cselekmény összefügg.

A Pp. 252. § (4) bekezdése a másodfokú bíróság utasítási jogát egységesen kezeli és nem különböztet aszerint, hogy az utasítás mire vonatkozik. Ebből okszerűen következik, hogy az elvileg bármire vonatkozhat és az elsőfokú bíróságra egységesen kötelező erejű. Az utasítás jogban megjelenő kettős tartalom – előző bekezdésben írt – megkülönböztetésének a gyakorlati jelentősége abban jelölhető meg, hogy eltérően alakulnak a másodfokú bíróság utasításainak figyelmen kívül hagyásából, vagy mellőzéséből származó jogkövetkezmények attól függően, hogy maga az utasítás mire vonatkozik. Következésképpen egységes a bírói gyakorlat abban a kérdésben, hogy valamely eljárási cselekménynek, különösen a másodfokú bíróság által előírt bizonyításnak az elmulasztása olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, amely kellő alapon szolgál a megismételt elsőfokú eljárás során hozott ítéletnek az újabb hatályon kívül helyezéséhez. Ha azonban az elsőfokú bíróság az előírt eljárási cselekmények hiánytalan foganatosítását követően nem a hatályon kívül helyező végzésben kifejtett jogi álláspontot foglalja el, illetőleg nem az ott írt jogkövetkezményt alkalmazza, az nem valósít meg eljárási szabálysértést. Önmagában a másodfokú bíróság anyagi jogi kérdésben adott iránymutatásaitól való eltérés ugyanis nem von maga után eljárásjogi jogkövetkezményt, hanem azzal a következménnyel jár, hogy újabb perorvoslati kérelem esetén a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság döntését a saját jogi álláspontjához igazodóan megváltoztathatja. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy az elsőfokú bíróság a bizonyítás kiegészítésére vonatkozó utasításoknak maradéktalanul eleget tegyen.

XV/3. Az utasítási jog, valamint a hatásköri szabályok és a bírói függetlenség összefüggései

Az előző bekezdésben vizsgált elvi tételeket erősítik meg a másodfokú bíróság utasítási jogának a hatásköri szabályokkal és a bírói függetlenséggel fennálló összefüggései is. Ennek elemzése során különösen a következő jogszabályi előírásokra kell figyelemmel lenni:

Magyarország Alaptörvényének XXV. cikk. (1) bekezdése szerint az igazságszolgáltatási tevékenységet a bíróságok látják el.

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 16. § értelmében Magyarországon az igazságszolgáltatást a Kúria, az ítéletábrák, a törvényszékek, valamint a járásbíróságok gyakorolják.

A (Bsz.) 3. § értelmében a bírák függetlenek, a jogszabályok alapján meggyőződésüknek megfelelően döntenek, az ítélezési tevékenységükkel összefüggésben nem befolyásolhatók és nem utasíthatók. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (Bjt.) 1. § kimondja, hogy az ítélező tevékenységében független bíró a bírósági szervezet

tagjaként teljesít szolgálatot.

A törvény idézett rendelkezéseinek az egybevetése alapján az állapítható meg, hogy a jogalkotó több jogszabályban és több alkalommal deklarálja a bírói függetlenséget. Ennek megfogalmazásából, jogrendszerbeli és jogszabálybeli elhelyezéséből, valamint funkciójából és összefüggés-rendszeréből megállapítható, hogy a bírói függetlenség nem egy tértől és időtől elvonatkoztatott fogalom, hanem azt a jogalkotó a jogállam egyik alapintézményeként, egy konkrét állami berendezkedés részeként, továbbá konkrét hatásköri szabályokkal tagolt igazságszolgáltatási szervezet keretei között fogalmazta meg. Ennek következtében a bírói függetlenség egy olyan komplex fogalommá vált, amelynek szervezeti és tartalmi kereteit, valamint a bírót e jogosítvány alapján megillető mozgástér dimenzióit az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően, a Bszi. és Bjt. szabályai írják körül. Ezek a bírói munkát egyrészt elhatárolják más szervektől és személyektől, míg más elemei éppen összekötik azokkal. Az ítélkezési munkában független bírók ugyanis egy olyan bírósági fórum-rendszer tagjaként teljesítenek szolgálatot, amely több, különböző hatáskörű fórumot foglal magába.

A Pp. 206. § (1) és (2) bekezdései kimondják, hogy a bíróság a tényállást a felek előadásának és a bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékoknak az egybevetése alapján állapítja meg; a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli, és meggyőződése szerint bírálja el. Különösen meggyőződése szerint ítéli meg, azt ha a személyes megjelenésre idézett fél nem jelent meg, valamely felhívásnak nem tett eleget, valamely kérdésre nem felelt, vagy kijelentette, hogy valamely tényről nem tud, vagy arra nem emlékszik.

A törvény idézett rendelkezése a bírói függetlenség legközvetlenebb tételes jogi megjelenése a polgári eljárásban, amely körülírja a bíróság szabad mozgásterének főbb irányait a perben. E rendelkezés a per valamennyi szakaszában – így az alap-és perorvoslati eljárásban, valamint a megismételt eljárásban is – irányadó. A lényeges tartalom tekintetében pedig arról szól, hogy a bíróság minden külső befolyásolástól mentesen, szabadon határozhatja meg, hogy a jogvita elbírálása során mit fogad el bizonyítottnak és ennek alapján milyen tényállást állapít meg. Ennek jogi minősítése, valamint az ebből származó jogkövetkezmények meghatározása során pedig – A Bszi. 3. §-ára, valamint a Bjt. 1. § (1) bekezdésére és 36. § (2) bekezdésére figyelemmel – csak a törvénynek van alárendelve és meggyőződésének megfelelően dönt. Ezek az elemek képezik a bírói függetlenség belső oldalát, mely a bíró és az általa elbírált ügy viszonylatában érvényesül.

A bírói függetlenség külső oldalát – azaz a bírónak a többi bírói szervhez való viszonyát – pedig az a hatásköri és illetékességi szabályokkal strukturált igazságszolgáltatási szervezet alkotja, amelyben – a hatáskörükbe tartozó jogviták elbírálása során – a függetlenségnek az előbb említett elemei az összes szinten elhelyezkedő, valamennyi bíróságot egységesen megilletnek. A különböző hatáskörű bíróságokon szolgálatot teljesítő bírák függetlenségének találkozási pontjai pedig a perorvoslati eljárások. Ilyen találkozások esetén a bíróságok eljárására vonatkozó szabályok határozzák meg a különböző fokú bíróságok munkájának és határozatainak az egymáshoz való viszonyát. Ezek közül kiemelkedő a hatáskörökre és a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörére vonatkozó rendelkezések jelentősége. Eszerint a másodfokú bíróságok hatáskörébe tartozik az elsőfokú

határozatok ellen bejelentett fellebbezések elbírálása, amelynek során – az őket megillető függetlenség keretein belül eljárva – a Pp. 251-253. §-ok által meghatározott határozatokat hozhatnak. Ebbe a törvényes keretbe beletartozik az is, hogy a Pp. 252. § szerinti hatályon kívül helyező végzéseket hozzanak és abban a megismételt eljárásra vonatkozó utasításokat adjanak.

A fent leírtak alapján az első-és másodfokú bíróság hatáskörének találkozási pontja, valamint az említett két bíróságot külön-külön és önállóan megillető függetlenség keretei, és az őket megillető döntési jogkörök egymáshoz való viszonya a következő elvi tételekkel írható körül:

1) A szükséges eljárási cselekmények foganatosítása – különösen valamely bizonyítás felvétele, vagy meghatározott közbenső kérdés érdemi elbírálása tekintetében – a másodfokú bíróság a hatályon kívül helyező végzésében elvileg minden korlátozás nélkül adhat utasításokat. Ezek az elsőfokú bíróság számára, perjogi értelemben kötelezőek, mely azt jelenti, hogy elmulasztások olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, mely a megismételt eljárásban hozott ítélet újabb hatályon kívül helyezését vonja maga után. Ennek az a magyarázata, hogy eltérő értelmezés mellett az elsőfokú bíróság az utasítások figyelmen kívül hagyásával és a szükséges peradatok beszerzésének az elmulasztásával elzárhatná a másodfokú bíróságot attól, hogy a jogi álláspontjának megfelelő határozatot hozhasson.

2) A bizonyítékok mérlegelése, a tényállás megállapítása, valamint az abból származó jogi következtetések levonása valamennyi bíróságnak a saját hatásköréből, valamint az őt megillető bírói függetlenségből eredő önálló jogosultsága. Nincs akadálya annak, hogy a másodfokú bíróság a megismételt eljárásra nézve erre a körre is kiterjedő utasításokat adjon. Ez azonban elsődlegesen iránymutató jellegű. Elmulasztása nem minősül eljárásjogi szabálysértésnek, hanem azzal a következménnyel járhat, hogy a másodfokú bíróság, újabb perorvoslati kérelem alapján az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztathatja. Ennek az a magyarázata, hogy eltérő értelmezés mellett a másodfokú bíróság a jogkérdésben adott kötelező utasításokkal gyakorlatilag elvonhatná az elsőfokú bíróság hatáskörét.

XVI. Többszörös hatályon kívül helyezések

Az utóbbi évek gyakorlati tapasztalatai szerint egyre növekszik az ún. többszörös hatályon kívül helyezéseknek a száma. Ezek lényege, hogy a perorvoslati kérelmet elbíráló bíróság az ismételt hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének az alkalmazására kényszerül azért, mert a per újabb tárgyalása és az újabb határozat meghozatala nem járt azzal az eredménnyel, amelyet a korábbi hatályon kívül helyező végzést hozó bíróság elvárt tőle. Ennek oka elvileg mind a megismételt eljárásra vonatkozó útmutatások fogyatékságaiban, mind azok teljesítésének hiányosságaiban, mind pedig a megismételt eljárásban felmerült új peradatokban kereshető.

A többszörös hatályon kívül helyezéssel érintett határozatok vizsgálata alapján megállapítható, hogy a gyakorlatban mindhárom említett elvi lehetőség megfigyelhető, de

kiugróan magas azoknak az eseteknek a száma, amelyekben az elsőfokú bíróság nem fogadja el a másodfokú bíróság hatályon kívül helyező végzését és részben, vagy egészben ezért nem tesz eleget az abban előírt utasításoknak. Ennek jogi értékelését a fenti XV fejezet részletesen tartalmazza. E helyen elsődlegesen az kívánczik kiemelésre, hogy sem elvi, sem pedig gyakorlati szempontból nem származhat probléma önmagában abból, hogy az első-és másodfokú bíróság jogi álláspontja a perbeli jogvita mikénti elbírálását illetően eltér egymástól. Egyáltalán nem kifogásolható, ha az elsőfokú bíróság – az őt megillető bírói függetlenség keretei között eljárva – legjobb tudása szerint és kizárólag a jogvita elbírálására irányadó anyagi és eljárási szabályoknak alárendelten hozza meg döntését. E szabályok azonban a megismételt eljárásra nézve azt írják elő, hogy a hatályon kívül helyező végzésben foglalt utasításoknak megfelelően kell eljárni. Ebből az következik, hogy az elsőfokú bíróság az eljárási cselekményekre vonatkozó utasításoknak minden körülmények között köteles eleget tenni, annak elmulasztásával a jogvita végleges lezárását és a per befejezését nem akadályozhatja.

Egyre gyakrabban megfigyelhető az a jelenség, hogy az első-és másodfokú bíróságok a hatályon kívül helyező végzésben, illetőleg a megismételt eljárás eredményeként hozott határozatban, a hatályon kívül helyezéssel, valamint a mögötte meghúzódó jogi véleményeltéréssel kapcsolatos üzeneteket váltanak egymással. A határozatot hozó bíróság neve alatt azonban ilyen személyes kommunikáció nem folytatható. Elsődlegesen azért nem, mert túllépi az ítélet indokolásának a Pp. 221. § (1) bekezdésében meghatározott kereteit, másodlagosan összeegyeztethetetlen a polgári per céljával és funkciójával. Emellett a belső szakmai viták sem az ítéletekre, sem pedig a felekre nem tartoznak. A laikus ügyfelek ugyanis nem rendelkeznek azokkal a szakmai ismeretekkel, amelyek birtokában ezeket megfelelően értékelhetnék. Ez pedig elsődlegesen a helyzet téves értékeléséhez, másodlagosan pedig a bíróságok munkájával kapcsolatos alaptalan kritikákhoz vezet. Mindez szakszerű és fegyelmezett munkával előzhető meg.

Az anyagi és eljárási kérdésekben, valamint a bírói munka egyéb területein felmerülő bizonytalan, vagy vitás kérdések megvitatásának számtalan lehetősége nyílik a bírósági szervezeten belül is. Ilyen kérdések köré szervezi oktatási tevékenységét a Magyar Igazságügyi Akadémia, továbbá ezekre figyelemmel határozzák meg éves munkatervüket az ítélőtáblák és törvényszékek szakmai kollégiumai. A kollégiumi üléseken és szakmai tanácskozásokon elvileg bármilyen szakmai probléma felvethető és megvitatható. Az előző bekezdésben említetteket célszerű e fórumok keretein belül megtárgyalni, ahol a megoldáshoz szükséges szakmai tapasztalatoknak, valamint a megoldást szolgáló eszközöknek egyaránt megfelelően széles köre áll rendelkezésre.

XVII. A felülvizsgálati bíróság jogköre és határozatai

A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatát vizsgáló Joggyakorlat-Elemző Csoport feladatának ellátása során áttekintette és elemezte a Kúria felülvizsgálati eljárásban hozott 50 db hatályon kívül helyező és az első-vagy másodfokú bíróságot új eljárásra utasító végzését. Ezek konkrét tapasztalatait a jelen Összefoglaló Vélemény következő, XVIII. fejezete tartalmazza. Az ott bemutatott határozatok részletes ismertetését és elemzését

megelőzően indokoltnak mutatkozik azonban annak az elméleti kérdésnek a rövid áttekintése, hogy a felülvizsgálati bíróság a jogerős határozatok felülbírálata során milyen jogköröket gyakorol, valamint saját határozata meghozatala során milyen szabályok szerint jár el. E téma általános összefüggéseivel foglalkozik a jelen Összefoglaló Véleménynek a felülvizsgálati kérelem elméleti kérdéseiről szóló II/3. fejezete. Ki kell emelni továbbá, hogy a felülvizsgálati kérelem alapvetően meghatározza a felülvizsgálati határozatok tartalmi kereteit, ezért a felülvizsgálati határozatok problematikája szorosan összefügg a III/4. fejezetben tárgyalt, a felülvizsgálati kérelem, mint eljárást megindító beadvány kérdéseivel.

A felülvizsgálati kérelem a jogerős ítélettel, vagy az ügy érdemében hozott jogerős végzéssel szemben előterjeszhető, anyagi jogi, vagy az ügy érdemére kiható eljárási szabálysértés esetén igénybe vehető, rendkívüli perorvoslati eszköz, amelynek célja nem a korábbi per folytatása, hanem az annak során meghozott jogerős határozat jogszerűségének vizsgálata. A perorvoslatot azért kell rendkívülinek tekinteni, mert tárgya olyan bírósági határozat, amely már jogerőre emelkedett. Rendkívüli jellege azonban összefügg azzal is, hogy szoros és szigorú jogi, valamint tartalmi keretek között terjeszhető elő. Ezek a keretek különösen két irányból határolják be a felülvizsgálati bíróság mozgási lehetőségeit: egyrészt szigorúan a felülvizsgálati kérelemhez kötötten, másrészt kizárólag a jogerős határozat meghozataláig beszerzett és az azt meghozó bíróság számára is rendelkezésére álló peradatok alapján hozhatja meg döntését.

Ezzel szorosan összefüggő szabály, hogy a felülvizsgálati eljárásban bizonyítás felvételének nincs helye és a felülvizsgálati bíróság a felülvizsgálati kérelem elbírálása során a rendelkezésre álló iratok alapján dönt. [Pp. 275. § (1) bekezdése] Ebből következően a felülvizsgálati bíróság vizsgálódásának középpontjában nem a tényállás megállapítása, hanem a jogerős határozat esetleges jogszabálysértő jellegének elbírálása áll. Ezért a jogerős határozat nem támadható felülvizsgálati kérelemmel olyan kérdésben, amely az első-és másodfokú eljárásnak nem volt a tárgya, a felülvizsgálati bíróság pedig azt csak a per tárgyát érintő körben bírálhatja felül. A felülvizsgálati kérelmet előterjesztő fél nem hivatkozhat olyan új tényre, új körülményre, amely a perben korábban nem merült fel. Nem tehet olyan új nyilatkozatot és nem jelölhet meg olyan új jogszabálysértést, amelyet a megelőző eljárásban nem sérelmezett. A felülvizsgálati eljárásban nem értékelhető a felek azon megállapodása, vagy olyan okirati bizonyítéka, szakértői véleménye, amely a jogerős ítélet meghozatala után keletkezett. Ugyanakkor köti a felülvizsgálati bíróságot a felek által nem vitatott, vagy helytállóan és okszerűen megállapított tényállás, mivel a rendkívüli perorvoslati eljárásban a bizonyítékok mérlegelésének felülbírálatára, ismételt egybevetésére, felülmérlegelésére általában nincs lehetőség. Felülbírálható azonban a bizonyítékok mérlegelése abban a kivételes esetben, ha az iratellenes, ellentmondó, vagy a per adataiból okszerűen nem következő megállapítást tartalmaz. A most vizsgált korlátozó rendelkezések nem kötik a felülvizsgálati bíróságot abban, hogy a pertárgy értékét a másodfokú bíróságtól eltérően állapíthassa meg, majd az emiatt értékhatár alá került felülvizsgálati kérelmet hivatalból elutasíthassa.

A fent már érintettek szerint a felülvizsgálati bíróság számára korlátként jelentkezik, hogy a jogerős határozatot kizárólag a felülvizsgálati kérelem és felülvizsgálati ellenkérelem

keretei között vizsgálhatja felül. Kivételesen nem érvényesül ez a szabály, ha a pert hivatalból megszünteti, vagy ha a határozatot hozó bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva, illetve a határozat meghozatalában olyan bíró vett részt, akivel szemben a törvény értelmében kizáró ok áll fenn. [Pp. 275. § (2) bekezdése] A jogerős ítélet esetleges jogszabálysértő volta egyébként csak a felülvizsgálati kérelemben, illetőleg ellenkérelemben felhozott tények alapján, valamint az azokban megjelölt konkrét jogszabálysértés tekintetében bírálható el. Amennyiben a felülvizsgálati kérelem a jogerős ítélet rendelkező részét nem támadja, csupán annak indokolását sérelmezi, a rendelkező rész annak alapossága esetén sem változtatható meg.

A felülvizsgálati eljárásra irányadó, jelenleg hatályos jogi szabályozás – a felülvizsgálati bíróság jogkörének alapul vételével – a kasszációs és reformatórius jogot egyaránt magába foglaló, olyan un. vegyes rendszernek tekinthető. A felülvizsgálati bíróság e két jogosultságának egymáshoz való viszonyát illetően az állapítható meg, hogy a jogalkotó a kasszációt tekinti főszabálynak, amely a törvényben nagyobb hangsúllyal jelenik meg. Ennek lényege abban jelölhető meg, hogy a jogerős ítélet hatályon kívül helyezésének mozzanata – a hatályában fenntartó ítélet kivételével – a felülvizsgálati határozat valamennyi típusának a rendelkező részében megjelenik. Ennek oka, hogy a felülvizsgálat tárgya – szemben a fellebbezéssel – olyan jogerős határozat, amelyből a felekre nézve jogok és kötelezettségek keletkeznek. Ezért a felülvizsgálati kérelem elbírálása során mind a jogszabályoknak megfelelő határozat hozatala, mind pedig az első-vagy másodfokú bíróságnak új eljárásra utasítása esetén útját kell állni annak, hogy a felülbírált határozat hatályosulhasson és abból a felekre nézve jogok és kötelezettségek keletkezessenek. E kasszáció azonban a jogszabályoknak megfelelő határozat meghozatala esetén csupán részleges, mert a hatályon kívül helyezéshez nem kapcsolódik az első-vagy másodfokú bíróság új eljárásra utasítása, míg teljes kasszációnál a hatályon kívül helyezés és az új eljárásra utasítás egymással jellemzően összekapcsolódik. A felülvizsgálati határozatban ez a kapcsolódás, a teljes kasszációs jogkör gyakorlása összefüggésben áll azzal, hogy a felülvizsgálati eljárás nem a másodfokú eljárás folytatása. Következésképpen továbbá annak is, hogy a felülvizsgálati eljárásban bizonyítás felvételére nincs eljárási lehetőség, ezért a hiányzó peradatok csak a kasszációs jog gyakorlása útján válhatnak a per tárgyává.

A felülvizsgálati bíróság határozata – a bíróság többi érdemi határozathoz hasonlóan – az eljárást megindító beadványra, jelen esetben a felülvizsgálati kérelme nézve a rendelkező részében nem tartalmaz rendelkezéseket, sem annak megalapozottságával, sem alaptalanságával, sem pedig elutasításával kapcsolatban. Ezek egyrészt a jogerős ítéletre vonatkozó rendelkezések tartalmából, másrészt a felülvizsgálati határozat indokolásából ismerhetők meg.

A felülvizsgálati eljárásban is megfelelően érvényesül az általános szabályoknak az a rendelkezése, miszerint a bíróság a per érdemében ítélettel, minden más kérdésben pedig végzéssel határoz. [Pp. 212. § (1) bekezdése] Ennek megfelelően a felülvizsgálati bíróság végzést hoz a peres eljárásban, vagy a nemperes eljárásban hozott jogerős érdemi végzés bármilyen módon történő elbírálása, valamint a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése és az első-vagy másodfokú bíróságnak új eljárásra utasítása esetén. Ítélettel dönt a jogerős ítélet hatályban tartásáról, valamint akkor, ha annak helyébe a jogszabályoknak megfelelő

határozatot hoz.

A felülvizsgálati bíróság két esetben hoz hatályában fenntartó ítéletet. Az egyik eset, amikor úgy foglal állást, hogy a jogerős ítélet a felülvizsgálati kérelemben megjelölt jogszabályt nem sérti. A másik eset, amikor a jogszabálysértés fennállása tekintetében a felülvizsgálati kérelmet alaposnak találja, de úgy foglal állást, miszerint annak az érdemi döntésre nem volt kihatása. Ilyenkor azért nincs szükség további intézkedésre, mert azzal sem volna elérhető sem a jogerős határozatot megalapozó kérelem elutasítása, sem pedig a jogerős ítéletnél kedvezőbb tartalmú határozatnak a meghozatala.

Amennyiben a felülvizsgálati bíróság a felülvizsgálati kérelemben megjelölt jogszabálysértést alaposnak látja, de a jogszabályoknak megfelelő határozat meghozatalához szükséges adatok az iratok alapján a rendelkezésére állnak, reformatórius jogkörét gyakorolva a jogerős ítéletet részben, vagy egészben hatályon kívül helyezi és helyette, vagy az elsőfokú határozat helyett a jogszabályoknak megfelelő új határozatot hoz, amely tartalmilag a jogerős ítélet megváltoztatását jelenti. Ha pedig az elsőfokú ítélet volt jogszerű, a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése mellett azt helyben hagyja.

Amennyiben a felülvizsgálati bíróság a felülvizsgálati kérelemben foglalt jogszabálysértés fennállását megállapítja, és a lényeges eljárási szabálysértést, vagy az anyagi jogi jogszabálysértést megvalósultnak látja, de a jogszabályoknak megfelelő határozat meghozatalához szükséges adatok az iratok alapján nem állnak a rendelkezésére, a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezi és az első- vagy másodfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és új határozat hozatalára utasítja. Ebben az esetben az új eljárásra utasított bíróságnak az új eljárás lefolytatására vonatkozó, kötelező utasításokat ad. Ezek általában az adott konkrét ügyön túlmutató, a jogegység megteremtését célzó funkciót is betöltenek.

A jelen fejezetnek a felülvizsgálati bíróság jogkörére és határozataira vonatkozó elméleti kérdéseit követően, a következő fejezet arra tesz kísérletet, hogy konkrét ügyeken keresztül mutassa be, hogyan alkalmazta a felülvizsgálati bíróság a most tárgyalt szabályokat a gyakorlatban, a hatályon kívül helyezéssel befejezett ügyek körében.

XVIII. A felülvizsgálati határozatok vizsgálata és annak eredményei

XVIII/1. Illetékességi kifogás elbírálásának elmulasztása miatt történő hatályon kívül helyezés

1.) A felperes az alperesi társasház egyik tetőtéri üdülőingatlanának tulajdonosa. A társasházi alapító okirat egyik kikötése szerint a tulajdonostársak a társasházi tulajdoni jogviszonyukból eredő jogvitáik eldöntésére pertárgyértéktől függően a Budai Központi Kerületi Bíróság, illetve a Fővárosi Bíróság kizárólagos illetékességének vetik alá magukat.

A felperes keresetében az alperes székhelye szerint illetékes Veszprémi Városi Bíróságtól a közös költség mértékét megállapító alperesi közgyűlési határozat érvénytelenné nyilvánítását kérte.

Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította. Az elsőfokú eljárás során a Veszprémi Városi Bíróság illetékességét a felek nem kifogásolták. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. Határozata indokolásában az illetékesség kérdésére annak ellenére sem tért ki, hogy a felperes az elsőfokú ítélet elleni fellebbezésében kifejezetten hivatkozott a Budai Központi Kerületi Bíróság kizárólagos illetékességére.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az ügyben eljáró bíróságoknak a Pp. 43. § (1) bekezdésében foglaltakra figyelemmel hivatalból vizsgálniuk kellett volna, hogy a jelen per eldöntésére illetékesek-e, a másodfokú bíróságnak pedig a felperes fellebbezésében foglalt illetékességi kifogás alapján is vizsgálnia kellett volna az illetékesség kérdését. Az eljáró bíróságok azonban ebben a kérdésben nem foglaltak állást, nem tisztázták, hogy az alperesi társasház alapító okiratában foglalt kizárólagos illetékességi kikötés az adott ügyre vonatkozik-e, illetve jelentőséget kell-e tulajdonítani annak, hogy a felperes az alapító okirat kikötését figyelmen kívül hagyva a keresetlevelet az általános illetékességi szabály szerinti bírósághoz nyújtotta be, az alperes pedig ezt nem kifogásolta (Pfv.I.20.816/2010/4.).

XVIII/2. A kereset tartalmának tisztázatlansága, illetve téves megállapítása miatt történő hatályon kívül helyezés.

2.) A felperes tulajdonát képező ingatlan fűtését a II. r. alperes távhőszolgáltatással biztosította. A felperes azonban gázfűtésre kívánt átállni, ezért kezdeményezte a távhőszolgáltatási rendszerről való leválását, valamint az I.r. alperessel a gázszolgáltatásra kötött szerződése módosítását. A II. r. alperes elzárkózott a távhő-szolgáltatási rendszerről való leválástól.

A felperes módosított keresetében a közte és az I. r. alperes között létrejött gázszolgáltatási szerződés módosítását kérte a bíróságtól, valamint a II. r. alperest a távhő-szolgáltatási rendszerről való leválásának tűrésére kérte kötelezni.

Az elsőfokú bíróság ítéletében a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a felperes módosított keresete nem alkalmas az érdemi elbírálásra, a felperes ugyanis nem jelölte meg konkrétan, hogy milyen műszaki megoldással, ki által viselendő költségek mellett kíván a távhőszolgáltatási rendszerről leválni.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a felperes határozott, érdemi elbírálásra alkalmas kereseti kérelmet terjesztett elő a II. r. alperessel szemben a távhőszolgáltatásról való leválással kapcsolatban. Lényeges eljárási szabályt sértettek ezért az ügyben eljáró bíróságok, amikor a kereset érdemi vizsgálatát és elbírálását mellőzték. Az I. r. alperessel szembeni kereseti kérelmet elutasító döntését pedig a másodfokú bíróság megfelelően nem is indokolta

(Pfv.IV.20.952/2010/9.).

3.) Az elsőfokú bíróság a felperesek keresetének helyt adva az alperesi kizárólagos telekhasználatot a felperesek tulajdonát képező ingatlan – az ítélet rendelkező részében pontosan körülírt - hátsó részére korlátozta. A határozat indokolása szerint a felek használati megállapodásában a szerződéskötést követően a körülmények lényegesen megváltoztak, a teljes felperesi ingatlan használatához fűződő korábbi indokok megszűntek. A Ptk. 241. §-a alapján ezért helye volt a használati megállapodás módosításának, a használat korlátozásának.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a keresetet elutasította. Álláspontja szerint a felperesek keresetükben nem kérték a felek között létrejött használati megállapodás bírósági módosítását, a Ptk. 241. §-ának alkalmazására ezért nem kerülhetett volna sor.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a felperesek keresete tartalmilag a felek közötti megállapodáson alapuló, az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett használati jog gyakorlása módjának megváltoztatására, az alperes használati jogosultságának korlátozására irányult. Kétségtelen, hogy a felperesek kereseti kérelmük jogalapjaként a Ptk. 165. §-ára hivatkoztak, a jogcím téves megjelölése azonban a bíróságot nem köti. Nem volt ezért törvényes akadálya annak, hogy az ügyben eljáró bíróságok a felperesek keresetét a Ptk. 241. §-ában foglaltak szerint bírálják el. A másodfokú bíróság tehát a kereset tartalmát helytelenül állapította meg, és ebből eredően tévedett, amikor az elsőfokú ítélet elleni fellebbezésben előadottakat érdemben nem vizsgálta meg (Pfv.I.20.915/2010/4.).

4.) A Legfelsőbb Bíróság a keresetet elutasító jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolása szerint az ügyben eljáró bíróságok nem tisztázták a kereset pontos tartalmát. A felperes megvásárolta az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés alatt álló Hévízi Palota Szálló Társasház tulajdoni várományi jogát. A bejegyzés alatt álló társasház egyes önálló részeit adásvételi szerződéssel megszerző személyek a ténylegesen létező, működő szálloda működtetésére intézőbizottságot választottak, amelynek elnöke az alperes. A társasháznak van elfogadott alapító okirata, SZMSZ-e, az érintettek közös költséget fizetnek. A felperes az általa az ingatlan tulajdoni várományi jogának megvásárlását követően nevére került vízközművek után kifizetett vízdíjakat a közös költségbe be kívánta számítani. A perben tett nyilatkozatai alapján azonban egyértelműen nem állapítható meg, hogy keresete kizárólag az alperesi intézőbizottsági elnök számadási kötelezettségének megállapítására irányult-e, vagy annak megállapítását is kérte, hogy az általa kifizetett közüzemi díjak beszámításra kerüljenek a közös költségbe. A kereseti kérelem tartalmának pontos megállapítása nélkül pedig érdemi határozat meghozatalára az ügyben nem kerülhetett volna sor (Pfv.X.21.670/2007/5.).

XVIII/3. A Pp. 123. §-ának téves alkalmazása miatt történő hatályon kívül helyezés

5.) A felek között folyamatban volt előzményi perben a bíróság megszüntette a feleknek egy ingatlanon fennálló tulajdonközösségét akként, hogy az alperes tulajdoni illetőségét az alperes által lakottan 4.290.000 forint megváltási ár ellenében a felperes tulajdonába adta. Az alperest havi 45.100 forint használati díjfizetésére kötelezte, és feljogosította a felperest, hogy beszámíthassa a megváltási árba az alperes 2005. február 28-ig lejárt 2.708.865 forint használati díjtartozását. Megkereste a földhivatalt, hogy a felperes tulajdonjogát a megváltási ár megfizetésének igazolását követően jegyezze be.

A földhivatal felhívta a felperest annak igazolására, hogy a jogerős ítéletben meghatározott használati díjtartozás beszámítása után fennmaradó 1.581.135 forint megváltási árat megfizette az alperes részére. A felperes a hiánypótlási felhívásra közölte a földhivatallal, hogy a jogerős ítélet meghozatala óta felgyűlt használati díjkövetelésének a megváltási árba való beszámításával a megváltási ár tartozása megszűnt, ezért a tulajdonjoga a bejegyzésének nincs akadálya.

A földhivatal a felperes kérelmét elutasította azzal, hogy a felperes a hiánypótlási kötelezettségének nem tett eleget. Ezt követően a felperes a jelen perben annak megállapítását kérte, hogy használati díjkövetelésének beszámítása folytán megváltási ár tartozása megszűnt.

Az elsőfokú bíróság ítéletében megállapította, hogy a felperes megváltási ár tartozása a beszámítással megszűnt, és az alperest kötelezte a felperes tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének tőrésére. A másodfokú bíróság azonban az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a keresetet elutasította. A jogerős ítélet indokolása szerint a megállapítási kereset előterjesztésének a Pp. 123. §-ában írt feltételei nem álltak fenn.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a másodfokú bíróság téves álláspontjával ellentétben fennálltak a megállapítási kereset előterjesztésének a Pp. 123. §-ában meghatározott feltételei. A kért megállapítás ugyanis a felperes jogainak megóvása érdekében szükséges volt, a teljesítés követelésének pedig nem volt helye. A másodfokú bíróságnak ezért a keresetet, illetve az elsőfokú ítélet elleni alperesi fellebbezést érdemben el kellett volna bírálnia (Pfv.I.20.573/2010/5.).

6.) A felek között folyamatban volt előzményi perben a bíróság az alperest az általa használt lakásingatlan kiürítésére és a felperes birtokába való bocsátására kötelezte. Az ítélet kötelezte a jelen perben nem szereplő Mechanikai Művek Rt-t is, hogy az alperes elhelyezésére egyszobás komfort nélküli lakást biztosítson. Az alperes ellen indított végrehajtási eljárás azonban eredménytelennek bizonyult, mert a Mechanikai Művek Rt. által felajánlott két vidéki lakást, illetőleg az 1.000.000 forint megváltási árat az alperes nem fogadta el. A Mechanikai Művek Rt. időközben felszámolás alá került.

A felperes a jelen perben annak megállapítását kérte, hogy az előzményi perben született

jogerős ítéletnek az alperest kiürítésre kötelező rendelkezése a Mechanikai Művek Rt-t terhelő elhelyezési kötelezettségtől függetlenül végrehajtható. Előadta, hogy a jogerős ítéletben foglalt feltétellel a lakás kiürítése lehetetlenné vált, mivel a Mechanikai Művek Rt. felszámolás alá került.

Az elsőfokú bíróság ítéletében a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a felperes tartalmilag az előzményi jogerős ítélet rendelkező részének módosítását kérte, erre pedig a Pp. 123. §-ában szabályozott megállapítási kereset nem alkalmas. Nem állnak fenn a megállapítási kereset előterjesztésének feltételei azért sem, mert a felperes marasztalást is kérhet, a jogcím nélküli lakást használó alperes ugyanis nem tett eleget a használati díjfizetési kötelezettségének.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a felek tartós jogviszonyában a felperes jogainak megóvása érdekében helye van a kért megállapításnak, annak a körülménynek pedig nincs jogi jelentősége, hogy a felperes az alperessel szemben egyébként használati díj fizetését követelheti-e, a kért megállapítás ugyanis nem az alperes használati díj fizetésére vonatkozó kötelezettségével volt kapcsolatos. Az ügyben eljáró bíróságoknak ezért a megállapítási keresetet érdemben el kellett volna bírálniuk (Pfv.VIII.20.319/2010/6.).

XVIII/4. A kérelmen való túlterjeszkedésre, illetve a kérelemből való döntés hiányára alapított hatályon kívül helyezések

7.) A lízingelt gépkocsi esetében a lízingcég kérte a törzskönyv részére való megküldését, a gépjármű törzskönyvét azonban az alperes önkormányzat szerve nem a lízingcégnek, hanem a gépjármű tulajdonosának küldte meg, aki a gépjárművet eladta. A vevő felperes megkísérelte a tulajdonosváltás bejegyeztetését, de a lízingcég javára akkorra már bejegyezték az elidegenítési és terhelési tilalmat. A felperes keresetében az önkormányzatot perelte a polgármesteri hivatal mulasztása miatt. Az alperes csak a fellebbezése kiegészítésében hivatkozott arra, hogy nem az önkormányzatot, hanem a polgármesteri hivatalt kellett volna perelni. A másodfokú bíróság a felperes keresetét az alperesi védekezésben foglaltakra tekintettel elutasította.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező égzésében utalt arra, hogy a fellebbezés kiegészítése, amelyben az alperes a legitimációval kapcsolatos előadását megtette elkésett, így azt nem lehetett volna a másodfokú döntésnél figyelembe venni, tehát másodfokú bíróság túlterjeszkedett a fellebbezési kérelmen. Emellett a Legfelsőbb Bíróság a hatályon kívül helyező végzésében azt is megállapította, hogy a Pp. 235. § (1) bekezdésében foglaltak miatt sem adhatta volna már elő az alperes ezt a védekezését a másodfokú eljárásban, a jogviszony vitatása ugyanis nem tekinthető a fellebbezés indokolása olyan módosításának, amely megengedett lenne. A Legfelsőbb Bíróság szerint tehát a másodfokú bíróság eljárását meg kell ismételni és a fellebbezést, illetve a csatlakozó fellebbezést érdemben el kell bírálni.

A fenti hatályon kívül helyező végzésben a Legfelsőbb Bíróság felhívta a figyelmet arra, hogy az önkormányzat önmagában jognyilatkozatot nem tehet, jogi megnyilvánulásai, döntései az önkormányzati törvény 2. § (2) bekezdése és 9. § (2) bekezdésében megjelölt szervek vagy személyek útján jut kifejezésre. Az önkormányzat felelősként való megjelölésében tehát benne van a polgármesteri hivatal felelősségére való hivatkozás is, így érdemben is téves a másodfokú bíróság jogi álláspontja (Pfv.III.20.288/2010/5.)

8.) A II. r. alperes hitelt folyósított az adós részére, amely hitelszerződést 2004. februárjában felmondta. Az adós és a II. r. alperes megállapodtak, hogy a követelés fedezetéül szolgáló ingatlant árverésen kívül árverési vétel hatályával fogják eladni és megállapodtak a vevők személyében is. A vevők a vételárat átutalták a végrehajtó számlájára, aki azt a költségei levonása után felosztotta és a II. r. alperesnek is jelentős összeget átutalt, annak ellenére, hogy az ingatlan másik tulajdonostársa kifogásolta, hogy az ingatlan értékesítésére nélküle került sor. Az árverési vevők jogsérelmet szenvedtek, mert a megsemmisített árverés ellenére nem kapták vissza a vételárat. A felperes az önálló bírósági végrehajtó, valamint a II. r. alperes hitelintézet ellen kártérítési keresetet nyújtott be, illetve jogalap nélküli gazdagodásra is hivatkozott. A másodfokú bíróság az I. r. alperesre vonatkozó elsőfokú bírósági ítéletet hatályon kívül helyezte, a II. r. alperessel szemben megítélt összeg vonatkozásban pedig azt állapította meg, hogy a II. r. alperes a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel a felperesnek, mert a végrehajtó által részére átutalt összeget nem fizette vissza.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a felperes kárigényének alapja az volt, hogy a II. r. alperes a végrehajtási eljárás keretében megsemmisített árverési vétel alapján jogszerűtlenül kapott kielégítést, az I. r. alperes végrehajtó pedig jogszerűtlenül járt el és okozott kárt. Mindkét alperessel szemben a jogalap a szerződésen kívüli kártérítés, a másodfokú bíróságnak ezért érdemben kellett volna elbírálnia az I. r. alperessel szembeni követelést is, de ezt elmulasztotta, nem vizsgálta, hogy a alperesek közös károkozása megállapítható-e. A Legfelsőbb Bíróság szerint, ha az új eljárásban a kártérítés feltételei mindkét alperessel szemben megállapíthatók, az egyetemes marasztalásnak sincs akadálya.

A másodfokú bíróság nem bírálta el a keresetet elutasító döntés elleni fellebbezést. (Pfv.V.21.321/2009/14.)

9.) Az ügyben a felperes a perbeli követelését egy gazdasági társaságtól engedményezéssel szerezte, amely részére személygépkocsit értékesített. Az ügy előzménye az volt, hogy a személygépkocsi vásárlása során a hatóság kiadta az előzetes eredetvizsgálatra vonatkozó határozatot, utóbb azonban a gépkocsi adatainak meghamisítására derült fény, így a gépjárművet a felperes nem tarthatta meg. A másodfokú bíróság elutasította a keresetet. Utalt arra, hogy nem állapítható meg, hogy mi volt a gépkocsi eladójának követelése, amit a felperesre engedményezett és az alperessel szemben milyen követelés érvényesíthető az engedményezés folytán, így a felperes által kötött megállapodás nem felel meg a Ptk. 328. § (1) bekezdésében előírt feltételeknek.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzésében azt állapította meg, hogy a jogerős

ítéletet hozó bíróság túlterjeszkedett a kereseti kérelem és ellenkérelem korlátain, megsértette a Pp. 215. §-át, mert az alperes a fellebbezésében sem vitatta a felperes jogi érdekelttségét. Miután felülvizsgálható másodfokú döntés az ügyben nem született, így az új eljárásban a másodfokú bíróságnak érdemi határozatot kell hoznia (Pfv.V.20.193/2009/4.).

10.) A másodfokú bíróság kizárólag a II. r. alperes tekintetében bírálta felül az elsőfokú bíróság ítéletét, az I. r. alperes vonatkozásában nem hozott határozatot. Ennek az volt az oka, hogy a felperes joglemondó nyilatkozatát tévesen kiterjesztően értelmezte, a II. r. alperesre ugyanis a nyilatkozat nem terjedt ki. A hatályon kívül helyező végzésben a Legfelsőbb Bíróság kiemelte, hogy a felperesnek elsődlegesen tulajdoni igénye, másodlagosan kötelmi igénye volt, és egyaránt vonatkozott mind az I. r., mind a II. r. alperesre. A I. r. alperessel szemben előterjesztett megtérítési kereset tárgyában a bíróság a pert jogerősen megszüntette, ez azonban csak az I. r. alperessel szembeni másodlagos kereseti kérelemre vonatkozott, az elsődleges kérelemre nem terjed ki, ahogy a II. r. alperessel szembeni kötelmi igényre sem, így a másodfokú bíróság megsértette a döntési kötelezettsége terjedelmére vonatkozó Pp. 239. §-án keresztül érvényesülő Pp. 213. § (1) bekezdését.

A hatályon kívül helyező végzés utalt arra is, hogy a II. r. alperesre vonatkozóan a joglemondást a másodfokú bíróság tiltott kiterjesztő jogértelmezéssel állapította meg. Az új eljárásban tehát el kell bírálni a II. r. alperessel szemben előterjesztett elsődleges és másodlagos kereseti kérelmet elutasító rendelkezés elleni fellebbezést, továbbá az I. r. alperessel szemben az elsődleges keresetet elutasító felperesi fellebbezést is (Pfv.II.20.097/2010/5.)

11.) A felperes a keresetében azt kérte, hogy a bíróság az I. r. alperesnek a II. r. alperessel és egy harmadik személlyel kötött adásvételi szerződése fedezetelvonó jelege miatt a szerződés hatálytalanságát állapítsa meg vele szemben. Másodlagosan a színleltség folytán beállott érvénytelenségre hivatkozott. Mindkét fokú bíróság megállapította a hatálytalanságot. A Legfelsőbb Bíróság szerint a másodfokon eljáró bíróság az ügy érdemi elbírálására is kiható súlyos eljárási jogszabálysértést követett el, ami miatt a felülvizsgálati kérelmek érdemben nem voltak elbírálhatóak, ugyanis a kiegészített jogerős ítélet fejrésze és rendelkező része, valamint indokolása kizárólag az I. r. alperes által előterjesztett fellebbezésre utal és azt bírálta el, a II. r. alperes fellebbezéséről azonban nincs rendelkezés és arról sem, hogy az elutasításra került volna valamilyen okból. A Pp. 213. § (1) bekezdése szerint tehát a jogerős ítélet jogszabálysértő. A II. r. alperes fellebbezésében foglaltak eredményessége esetén érdemben is változhat a másik szerződő fél, az I. r. alperes tekintetében hozott határozat is. A megismételt eljárásban tehát a II. r. alperes fellebbezését is el kell bírálni (Pfv.VI.20.550/2010/10.).

12.) A felperes kártérítési igényt érvényesített az alperessel szemben és nem vagyoni kártérítés igényt is előterjesztett. A kereseti kérelem jogalapja az volt, hogy a felperes jogosult lett volna a bérleti jogviszony folytatására, azonban ezt az alperes nem ismerte el és jogellenes magatartása következtében a későbbiekben a felperes már elesett a bérelt lakás tulajdonjoga megszerzésének kedvező lehetőségétől. A elsőfokú bíróság feljogosította a felperest lakásbérleti szerződés megkötésére, az a lakás, amelyet a felperes nem

vásárolhatott meg azonban már nem állt rendelkezésre. A másodfokú bíróság szerint miután az alperes nem élt ez ellen az ítéleti rendelkezés ellen fellebbezéssel, így az jogerőre emelkedett. A felperes kárának megtérítésére másik lakás biztosítása miatt a bíróságok nem találtak alapot.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a jogerős ítélet olyan határozat, amely nem hajtható végre, és olyan követelésről rendelkezett, amelyet a felperes nem kért. A másodfokú bíróság azzal sértett eljárási szabályt, hogy tévesen határozta meg a másodfokú eljárás kereteit és az elsőfokú bíróság ítéletének fellebbezéssel támadott, de általa jogerősnek tekintett részét nem bírálta el, így elmaradt a felperes kárigényének érdemi vizsgálata (Pfv.VII.21.691/2009/6.)

XVIII/5. A tájékoztatási kötelezettség elmulasztására alapított hatályon kívül helyezés

13.) A felperes öröklési szerződést kötött a nagyanyjával, azonban elidegenítési és terhelési tilalmat az ingatlannyilvántartásba nem jegyeztették be. A nagyanyja a későbbiekben a leányával tartási szerződést kötött, így halála után a felperes nem örökölt. A jogerős ítéletben a bíróság azt állapította meg, hogy a felperest ért kár és az alperes ügyvédnek az öröklési szerződéskötés körében tanúsított magatartása között nincs okozati összefüggés, az ügyvéd ugyanis nem kapott meghatalmazást arra, hogy az ingatlannyilvántartási bejegyzéssel kapcsolatos eljárást is lefolytassa.

A Legfelsőbb Bíróság a hatályon kívül helyezést a tájékoztatási kötelezettség elmulasztására alapította. A Legfelsőbb Bíróság szerint a felperes bizonyította az alperes jogellenes magatartását, mert az alperes magatartása tette lehetővé, hogy az örökhagyó a későbbiekben tartási szerződéssel az ingatlan tulajdonjogát átruházza. Amennyiben a felperes bizonyítani tudja a károsodást és a kár mértékét, akkor az alperes jogellenes magatartása és a károsodás közötti okozati összefüggés megállapítható. A bíróságoknak tehát lehetőséget kellett volna adniuk a felperesnek arra, hogy a kára megtérülése érdekében eljárásokat kezdeményezzen és, ha erre sor került volna, az alperes ellen indított kártérítési per tárgyalását fel kellett volna függeszteni. Erre vonatkozóan az elsőfokú bíróság a felperest nem látta el a Pp. 7. § (1) és (2) bekezdése alapján szükséges tájékoztatással. A másodfokú bíróságnak az elsőfokú eljárás szabályainak megsértését észlelnie kellett volna, ez azonban nem történt meg. Az eljárásjogi lehetőségek biztosítása érdekében új eljárás lefolytatása szükséges (Pfv.V.20.322/2009/4.)

14.) ide sorolható a XVIII/6/2. alatt ismertetett ügy is.

XVIII/6. A bizonyítandó tények és a bizonyítási teher tekintetében fennálló hibákra visszavezethető hatályon kívül helyezés

15.) Az ügyben az eljáró bíróság szerint a felperes nem bizonyította, hogy a felperes kára és az alperes magatartása között okozati összefüggés lenne, így a kártérítési felelősséget nem

lehetett megállapítani. A kórházban ugyanis a felperes elesett, emiatt csonttörést szenvedett, de már korábban is csontritkulás betegségben szenvedett, emellett többször felhívták a figyelmét a kórházban, hogy önállóan ne közlekedjen.

A felülvizsgálati kérelemben a felperes arra hivatkozott, hogy a kórházba szállításakor nem volt csonttörése, az pedig bizonyította a perben, hogy felügyelet nélkül hagyták a WC-ben és ekkor esett el, ezt követően már a bal lábára ráállni nem tudott. Álláspontja szerint ez kellően bizonyítja az alperes szerződésszegő magatartását.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzése szerint a bíróságok az alperes kártérítő felelősségének elbírálásához szükséges bizonyítást nem folytatták le, a bizonyítási kötelezettség és a bizonyíték értékelésének eljárási szabályát helytelenül alkalmazták. Téves álláspont a másodfokú ítéletben, hogy a károsultnak kellene bizonyítania a nem gondos ellátást és hogy a bizonyítási kötelezettség tartalma az adott tényállástól függően változhat. Valójában a Ptk. 339. § (1) bekezdése rendezi, hogy kit terhel a bizonyítási kötelezettség. A bizonyíték értékelési eljárás szabályából következik, hogy mindig a károsultnak kell bizonyítania, hogy az egészségkárosodás az őt kezelő egészségügyi intézmény magatartásával okozati összefüggésben következett be. A felróható magatartás alóli mentesülés bizonyítását azonban nem a felperestől kell várni. Az alperesnek kell azt igazolnia, hogy előírt magatartás követése ellenére következett be a felperes egészségkárosodása. Az orvosi dokumentáció hiányosságait az alperes terhére kell értékelni, a bizonyítatlanság következményeit neki kell viselni. A perben tehát nem került sor a szükséges bizonyítás teljes körű lefolytatására, ezért a jogerős ítélet megalapozatlan (Pfv.III.20.763/2010/5.)

16.) A jogerős ítélet szerint a tervezési szerződés kapcsán elvégzett munkájáért járó díj összegének bizonyítása a felperes kötelezettsége volt. A kirendelt igazságügyi szakértő azonban szakvéleményét nem az átalányár alapján, hanem a tételes felméréssel történő elszámolásnak megfelelően készítette el. Az ennek alapján született elsőfokú ítéletet az alperes támadta fellebbezéssel, így őt terhelte annak bizonyítása, hogy az általa fizetendő vállalkozói díj mértéke nem azonos a szakértői véleményben megállapított összeggel, az alperes azonban bizonyítási kötelezettségének felhívás ellenére nem tett eleget.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a beszerzett szakértői vélemény alapján a díj helyes mértéke nem állapítható meg és tévedett a jogerős ítéletet hozó bíróság akkor, amikor az alperest hívta fel a bizonyítási indítvány előterjesztésére, ugyanis a bizonyítási teher alakulását nem befolyásolja az a körülmény, hogy az eljárás melyik szakaszában tart. A másodfokú bíróságnak, ha bizonyítást akart lefolytatni, úgy a Pp. 3. § (3) bekezdésének megfelelő tájékoztatás keretében a felperest kellett volna felhívnia az általa elvégzett munka ellenértékének meghatározására irányuló bizonyítási indítvány előterjesztésére. A Legfelsőbb Bíróság az indokolási kötelezettség megsértését is eljárási hibaként értékelte miután a szakértő később más számításokat is bemutatott, ezekre azonban a jogerős ítélet nem tért ki (Pfv.VII.21.261/2010/8.).

17.) Ebben a körben meg kell említeni a XVIII/8/1. alatt már ismertetett Pfv.V.21.820/2008/3. számú határozatot is, amely a bizonyítási teher helytelen telepítésére is

alapította a megalapozatlanság mellett a hatályon kívül helyező döntést.

18.) A felperes 8.000.000 forint nem vagyoni kártérítés egyetemleges megfizetésére kérte az alpereseket kötelezni arra tekintettel, hogy a fürdést tiltó tábla nem volt egyértelműen kihelyezve, emiatt pedig a felperes gyermekét a folyó elsodorta és meghalt. A felperes a testvére felelősségének közrehatását, aki a gyermek felügyeletével meg volt bízva 20 %-os mértékűre tette. Az eljáró bíróságok a felperes keresetét elutasították. Az alpereseknek a balesetért való felelősségét 30 %-os arányban megállapíthatónak találták, ugyanakkor arra hivatkoztak, hogy a felperesnek az életében bekövetkező jelentős munkahelyi, illetve életmódbeli törést nem sikerült bizonyítania, így nem volt kárpótlást igénylő nem vagyoni hátránya.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzésében kifejtette, hogy a felperesnek a gyermeke halála miatt érvényesített igénye személyhez fűződő jog sérelmén alapul. Téves az az ítéleti megállapítás, hogy a hátrány fogalmába nem számíthatók be a felperes életének azon változásai, hogy a gyermeke többé nem lehet az életének része, illetve később a támogatására nem tarthat igényt mint szülő. Ezeket a hátrányokat is vizsgálnia és értékelnie kell a bíróságnak. A bizonyítás teljes anyagát kell értékelni a Pp. 206. § (1) bekezdésének megfelelően, így lehetőséget kell adni a felperesnek az új eljárásban arra, hogy az életminősége bármilyen hátrányos változását bizonyíthassa és élettársának tanúkénti meghallgatása sem mellőzhető, amit a felperes a felülvizsgálati kérelmében kifogásolt. (Pfv.III.20.811/2010/5.)

XVIII/7. A bizonyítékok téves értékelése, megalapozatlanság miatt történő hatályon kívül helyezés

19.) A kérelmező az ellenérdekű fél védjegyének törlését kérte a Magyar Szabadalmi Hivataltól. Arra hivatkozott, hogy a megjelölést rosszhiszeműen jelentették be lajstromozásra. A szabadalmi hivatal a kérelmet elutasította, mivel az eljárása során nyert bizonyítást, hogy az ellenérdekű felet csalárd szándék vezette a bejelentés megtételekor.

A kérelmező elsődlegesen a szabadalmi hivatal határozatának megváltoztatását és a törlés elrendelését, másodlagosan a határozat hatályon kívül helyezését és a hivatal új eljárásra utasítását kérte a bíróságtól. Az elsőfokú bíróság azonban a kérelmet végzésével elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú végzést helybenhagyta. Rámutatott, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem állapítható meg az ellenérdekű fél rosszhiszeműsége.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős végzést az elsőfokú végzésre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolása szerint a másodfokú bíróság helytállóan állapította meg, hogy a rosszhiszeműség vizsgálatánál a kérelmezőnek azt kell bizonyítania, hogy az ellenérdekű fél bejelentő tudomással bírt arról, hogy a megjelölés mást illet, továbbá, hogy a bejelentőt tisztességtelen, csalárd szándék vezette. A kérelmező e körülmények igazolására

tanúbizonyítási indítványt tett, a bejelentett tanúkat azonban sem a szabadalmi hivatal, sem az eljáró bíróságok nem hallgatták ki. A tényállás kellő tisztázására emiatt nem került sor; a rendelkezésre álló adatok alapján megalapozott döntés nem volt hozható (Pfv.IV.20.967/2010/4.).

20.) A felperes keresetében 3.911.960 forint parkolási díj és pótdíj megfizetésére kérte az alperest kötelezni. Arra hivatkozott, hogy az alperes Budapest különböző kerületeiben az általa üzemeltetett parkolóhelyeken 2000. július 27. és 2005. március 09. között különböző típusú és forgalmi rendszámú gépjárműveivel érvényes parkolójegy nélkül várakozott. Az alperes a kereset elutasítását kérte. Egyes esetekben vitatta a parkolás tényét, más esetekben pedig azt állította, hogy érvényes parkolójeggyel parkolt.

Az elsőfokú bíróság ítéletében 2.345.829 forint megfizetésére kötelezte az alperest, ezt meghaladóan a keresetet elutasította. Megállapította a parkolási esemény bekövetkezését azokban az esetekben, ahol ezt a felperes adatlapokkal, illetve esetenként fényképfelvételekkel igazolta. Azokban az esetekben pedig, amelyeknél az alperes nem vitatta a parkolás tényét, hanem arra hivatkozott, hogy érvényes parkolójeggyel rendelkezett, a parkolási díj megfizetését csak akkor ítélte bizonyítottnak, ha olvasható, érvényes parkolójegyet csatolt az alperes. A parkolójegy megváltásának igazolására sem az alperes indítványára meghallgatott tanúk vallomásait, sem az olvashatatlan parkolójegy-másolatokat nem találta alkalmasnak.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítélet fellebbezett rendelkezését megváltoztatta, és a keresetet elutasította. Álláspontja szerint a felperes által csatolt adatlapok nem alkalmasak a parkolási esemény megtörténtének bizonyítására, az adatbevitel ellenőrizetlensége miatt ugyanis nem bizonyítják kétséget kizáróan, hogy a bennük foglalt adatok megfelelnek a valóságnak. Azokban az esetekben pedig, amikor az alperes a várakozás tényét nem vitatva azt állította, hogy rendelkezett érvényes parkolójeggyel, az alperes a másodfokú bíróság megítélése szerint a parkolójegyek csatolásával és a kihallgatott tanúk vallomásaival eleget tett az őt terhelő bizonyítási kötelezettségének.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolása szerint a másodfokú bíróság tévesen állapította meg azt, hogy a felperes által kiállított adatlapok nem alkalmasak a parkolás tényének bizonyítására, továbbá, hogy az alperes a parkolójegy-másolatok csatolásával és a tanúk nyilatkozataival eleget tett a parkolójegy megváltása körében őt terhelő bizonyítási kötelezettségének. Azokban az esetekben, amikor az alperes a parkolás tényét vitatta, helyesen az adatlap és az esetenként hozzá tartozó fényképfelvétel alapján kellett volna megítélni azt, hogy van-e olyan körülmény, amely a konkrét parkolási esemény tekintetében megalapozott kételyt támaszt az egyébként a parkolás tényének bizonyítására alkalmas adatlapban foglalt valamely tény valósága iránt. Azokban az esetekben pedig, amikor az alperes a parkolás tényét nem vitatva érvényes parkolási jegyre hivatkozott, be kellett volna szerezni az eredeti parkolási jegyeket, és szükség szerint igazságügyi könyvszakértő kirendelése útján, parkolási eseményenként külön-külön az adatlapokat az eredeti parkolási jegyekkel összevetve meg kellett volna vizsgálni, hogy az alperes érvényes jeggyel várakozott-e. Ha

az eredeti okirat az elhalványodás miatt olvashatatlan, a pótdíjazásra okot adó parkolási esemény bizonyíthatatlansága a felperes terhére esik (Pfv.IV.20.680/2010/7.).

21.) A felperes egy hatlakásos társasházépület padlásterében található egyik tároló tulajdonosa. 2006-ban a tárolóhelyiség tetőszerkezetének szarufái közé a tulajdonostársai előzetes hozzájárulása, illetve a társasház közös képviselőjének engedélye nélkül 8 db tetősík ablakot helyezett. A tulajdonosok többsége az ablakok fennmaradásához utóbb sem járult hozzá.

A felperes keresetében az alperesi tulajdonostársak hozzájáruló nyilatkozatának ítélettel történő pótlását kérte a fennmaradási engedély megadásához. Az elsőfokú bíróság azonban a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a felperes által elhelyezett padlásteri ablakok megváltoztatták az épület egységes külső megjelenését és arculatát, és hátrányosan befolyásolják az ingatlanról kialakítható összképet. A jognyilatkozat pótlására ezért nem kerülhet sor. A tulajdonostársak a társasház alapító okiratában egyébként is kötelezettséget vállaltak arra, hogy csak a többi tulajdonostárs 4/5-ödének írásbeli hozzájárulása alapján végeznek az alapító okiratban közös tulajdonként megjelölt épületrészt érintő építési munkát.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az a körülmény, hogy a felperes a tulajdonostársakkal kötött megállapodását megszegve építkezett, önmagában nem zárja ki a fennmaradási engedélyhez szükséges jognyilatkozat pótlását. Azt pedig az eljáró bíróságok a bizonyítékok téves értékelése alapján, megalapozatlanul állapították meg, hogy a felperes által elhelyezett ablakok hátrányosan változtatták meg az épület külső megjelenését. Ennek a kérdésnek a tisztázásához ugyanis a helyszín megtekintése, illetve szükség szerint szakértői bizonyítás lefolytatása lett volna szükséges, erre azonban a perben nem került sor (Pfv.I.22.097/2009/8.).

22.) A peres felek egy kilenclakásos társasház lakásainak tulajdonosai. A társasházépület földszintjén 6 garázs található. A társasház alapító okirata kimondta, hogy az ingatlan udvarán a garázzsal nem rendelkező lakástulajdonosok egy ott található régi épület lebontása után jogosultak annak helyére garázsokat építeni. Az ezt követő időszakban az udvaron 3 szilárd alapozású és felmenő falazatú, tartós fennmaradásra alkalmas garázs épült. A felperesek kezdeményezése alapján a társasház-tulajdonosok megkísérelték a társasház alapító okiratának módosítását úgy, hogy az újonnan épült garázsokat társasházi különlapon feltüntessék. A szükséges megállapodás azonban nem jött létre.

A felperesek keresetükben az alperesek jognyilatkozatának pótlását kérték az alapító okirat módosításához, illetve a garázsok társasházi különlapon történő feltüntetéséhez. Az elsőfokú bíróság azonban a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a társasház alapító okirata nem tartalmaz a garázsok vonatkozásában olyan megállapodást, illetve azon alapuló földhivatali megkeresést, amely szerint a garázsokat külön albetétként az ingatlan-nyilvántartásba be

lehetne jegyezni. Az alapító okiratban tehát nem vállaltak a tulajdonostársak a felperesek által kért jognyilatkozat megtételére vonatkozó kötelezettséget.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a másodfokú bíróság tévesen, iratellenesen állapította meg azt, hogy a felek nem állapodtak meg a garázsok albetétesítéséről, a rendelkezésre álló iratokból ugyanis egyértelműen kitűnik, hogy a perbeli garázsok kivételével valamennyi garázs társasházi különlapon való nyilvántartása megtörtént. Az alapító okiratban a tulajdonostársak hozzájárultak az udvari garázsok felépítéséhez, és a garázsok által elfoglalt földterület ingyenes használatához is. A közös tulajdoni részekből az egyes tulajdonostársakat megillető tulajdoni hányadok mértékét pedig a garázsok figyelmen kívül hagyásával határozták meg. Mindezek figyelembe vételével az eljárt bíróságok megalapozatlanul rendelkeztek a jognyilatkozat pótlása iránti kereset elutasításáról (Pfv.I.21.177/2009/6.).

23.) A felek között alvállalkozási szerződés jött létre, amelyben a felperes egy könyvtárépület építési munkáinak elvégzését vállalta. A kikötött vállalkozói díj magában foglalta az épület acélszerkezetének tűzgátló festékbevonattal való ellátását is. Az eredetileg tervezett 2600 m² helyett azonban a felperesnek végül csupán 1984 m² fémfelületet kellett tűzgátló festékkel bevonnia. Az előzetesen megvásárolt festék egy része ezért feleslegessé vált. Erre figyelemmel a felek megállapodtak abban, hogy az alperes átveszi a megmaradt festékmennyiséget, a termék ellenértékét pedig a felek közötti elszámolás során figyelembe veszik.

A felperes a perben hátralékos alvállalkozói díja megfizetésére kérte az alperest kötelezni. Követelése összegének számítása során figyelembe vette a megmaradt tűzgátló festék ellenértékét is. Az alperes a kereset elutasítását kérte. Azzal érvelt, hogy a felperes nem adta át a részére a festéket, így annak ellenértékét sem követelheti. Arra az esetre nem ellenezte a kereset teljesítését, ha a felperest egyidejűleg kötelezi a bíróság a festék kiadására.

Az elsőfokú bíróság ítéletében a felperest a festék kiadására, az alperest pedig az ellenérték megfizetésére kötelezte. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a végszámla összegének megállapítása során a tűzgátló festék értékét is figyelembe vették, annak ellenértékét azonban az alperes nem egyenlítette ki, így köteles ezt az összeget a felperes részére megfizetni.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a másodfokú bíróság a bizonyítékok téves értékelésével állapította meg azt, hogy a végszámla összegének meghatározása során figyelembe vették a tűzgátló festék ellenértékét, a rendelkezésre álló iratok alapján ugyanis ez nem állapítható meg. A tényállás megfelelő tisztázásához az eljárt bíróságoknak fel kellett volna tárnuk, hogy az alvállalkozási szerződés módosítására mikor, milyen tartalommal került sor, hogyan módosult ennek folytán a pénzügyi ütemezés terve, milyen részszámlákat bocsátott ki a felperes. A keletkezett bizonyítékok szerint a festés vállalkozói díját a felek a 2. számú részszámlában számolták el, így be kellett volna szerezni a részszámlát, és a részszámla

alapját képező felmérési naplót és költségelést is. Csak e dokumentumok ismeretében lehetett volna megalapozottan állást foglalni abban a kérdésben, hogy a fel nem használt festék értéke szerepel-e a végszámlában (Pfv.IX.21.317/2009/7.).

24.) Az I. r. felperes egy cégcsoportot alkotó cégek vezető tisztségviselője volt, és a cégcsoport egyes cégeiben részvénytulajdonnal, illetve üzletrészekkel is rendelkezett. Az érintett cégek tulajdonosai azonban elveszítették bizalmukat az I. r. felperesben, ugyanakkor megbízták külső befektetők felkutatásával. Az I. r. alperes a megbízás gondos teljesítésének biztosítékaként felajánlotta, hogy olyan szerződéseket ír alá és helyez ügyvédi letétbe, amelyekben a tulajdonát képező részvényeket és üzletrészeket ellenérték nélkül átruházza arra a társaságra, amelyben a vagyoni részesedése fennáll. Vállalta, hogy amennyiben a tárgyalásai eredményre vezetnek, a letétbe helyezett okiratokat meg kell semmisíteni, egyébként azokat ki kell adni az érintett társaságok részére. A cégcsoportba tartozó cégek legfőbb szervei a későbbiekben ülést tartottak, döntést hoztak az I. r. felperes mint vezető tisztségviselő tisztségének megszűnéséről, valamint arról, hogy a letétbe helyezett részvényeket az összes részvényes között befektetésarányosan, illetve az üzletrészeket a tagok között tulajdoni arányuknak megfelelően szétosztják. A döntés alapján a cégcsoporthoz tartozó valamennyi cég tulajdonosi szerkezete megváltozott; a változásokat a cégnyilvántartásban is átvezették.

A felperesek keresetükben kártérítés fizetésére kérték az alpereseket kötelezni. Arra hivatkoztak, hogy a letétbe helyezett okiratokba foglalt átruházó nyilatkozatok hatálya nem állt be, így jogellenesen történt meg a részvények kiadása, illetve a társasági részesedések átruházása.

Az elsőfokú bíróság részítéletével elutasította a II. r., valamint a VI. r. - XIV. r. alperesekkel szembeni keresetet. A másodfokú bíróság azonban rész- és közbenső ítéletével megváltoztatta a részítéletet, és megállapította, hogy a VI. r. - XIV. r. alperesek kártérítési felelőssége a felperesekkel szemben a kár 50 %-áig fennáll. A jogerős határozatot indokolása szerint rosszhiszemű és jogellenes magatartás volt a részvények felhasználása és a tulajdoni részesedések szétosztása. A felpereseket a részesedésük akkori forgalmi értékével azonos mértékű kár érte, káruk bekövetkeztében azonban maguk is közrehatottak, ugyanis megkönnyítették az okiratok idő előtti felhasználását.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős rész- és közbenső ítéletet az elsőfokú részítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az alperesek kártérítési felelősségének vizsgálata során a bíróságnak tisztázni kellett volna, hogy a marasztalni kért alperesek jogellenes magatartást tanúsítottak-e, a felpereseket érte-e vagyoni kár, és ezt a kárt a jogellenes magatartás váltotta-e ki. Emellett azt is vizsgálni kellett volna, hogy a jogellenesen kárt okozó személyek magatartása felróható volt-e. A kártérítési felelősség megállapítása körében lényeges körülményeket azonban az eljáró bíróságok nem tárták fel, így döntésük megalapozatlan (Pfv.IX.21.624/2009/7.).

25.) A felperes keresetében kártérítés fizetésére kérte az alperesi biztosítót kötelezni. Arra hivatkozott, hogy gépjárműjével idegen hibás közúti balesetet szenvedett. A károkozó

gépjármű vezetője elismerte a felelősségét, és egy rendőrjárőr a helyszínen igazolólapot is töltött ki. Az alperes érdemi ellenkérelme a kereset elutasítására irányult. Azzal érvelt, hogy az érintett időszakban Budapest III. kerületében olyan biztosítási csalássorozat történt, amelyben azonos kárbejelentők és azonos gépjárművek szerepeltek. Ennek megfelelően a felperes gépjárművével kapcsolatban a perbeli káreseményhez képest mintegy két hónappal korábban egy másik kárbejelentés is történt, ahol a károkozó szintén elismerte a felelősségét, a balesetről az igazolólapot pedig ugyanazon rendőr állította ki, mint a perbeli balesetről.

Az elsőfokú bíróság ítéletében az alperest a kereset szerint marasztalta, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a balesetben részes személyek meghallgatása alapján megállapítható, hogy a biztosítási esemény bekövetkezett. A rendelkezésre álló adatokkal szemben az alperes nem tudta bizonyítani, hogy a balesetet megrendezték; a baleset bekövetkezését a perben kirendelt szakértő sem tudta kizárni.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az eljáró bíróságok a bizonyítékok téves értékelésével állapították meg a biztosítási esemény bekövetkezését. Az eset sajátos körülményeire figyelemmel ugyanis a balesetben részes személyek nyilatkozatai ennek alátámasztására önmagukban nem elegendők. Be kellett volna szerezni az ügyet, illetve a csalássorozattal összefüggésben indult büntetőeljárás iratait, be kellett volna várni a büntetőügyben születendő jogerős határozat meghozatalát, és ezek figyelembe vételével kerülhetett volna sor annak megállapítására, hogy a biztosítási esemény bekövetkezett-e (Pfv.VIII.21.843/2009/5.).

XVIII/8. A tényállás felderítetlensége miatti hatályon kívül helyezés

26.) A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzése szerint a bíróságok által megállapított, a károkozó kimentését megalapozó tényállás hiányos, ugyanis a gépkocsi lefoglalásáról felvett jegyzőkönyv nem tartalmazta, hogy a nyomozóhatóság a gépkocsit konkrétan kinek az őrizetére bízta és a jegyzőkönyvet a házkutatást szenvedő nem írta alá.

A Legfelsőbb Bíróság utasításai szerint az új eljárásban az elsőfokú bíróságnak a bizonyítási kötelezettség szabályait kell alkalmazni. Az alperesnek kell bizonyítania, hogy a felperes tulajdonában álló gépkocsit kinek az őrizetére bízta és betartotta-e a lefoglalásra vonatkozó rendelkezéseket (Pfv.V.21.820/2008/3.).

27.) A Legfelsőbb Bíróság szerint sérült az eljárás során a Pp. 66. § (1) bekezdésében és a Pp. 67. §-ában foglalt rendelkezés és a bíróság a szükséges mértékben a tényállást nem tisztázta. Bár a Horváth és Társa Bt. 2003. december 1. napján kelt engedményezési szerződéssel a felperesre engedményezte az alperessel szemben érvényesített követelést, a Horváth és Társa Bt. hitelezői igényét a felszámoló 2006. november 15-én is nyilvántartotta azon cég ellenében, amelynek az I. r. alperes a beltagja volt.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzése értelmében a másodfokú bíróságnak az új eljárás lefolytatása során tisztáznia kell, hogy jogszerűen került-e sor a 2003. december 1-én kelt engedményezési szerződés alapján a felperes jogutódlásának megállapítására és az I. r. alperes felperes javára történő marasztalására (Pfv.VII.21.841/2009/5.).

28.) A jogerős ítéletet hozó bíróság a keresetet teljes egészében elutasította. Ítéletének indokolása szerint a felperest a szerződésben kikötött alvállalkozói díj megilleti, ugyanakkor a teljesítési határidő túllépése miatt kötbér fizetésére köteles. A felperes követelésébe az alperesek a kötbért, illetőleg más követelést is beszámítani jogosultak, így pl. a felperes alvállalkozója helyett megvásárolt festék ellenértékét. Ezt követően azonban az előre látható hibás teljesítés kiküszöbölésére az alperes már közvetlenül a felperes alvállalkozójával szerződött és részére is fizetett munkadíjat, amelyet a felperes követelésébe szintén be kell számítani. Az alperesi beszámítási kifogás összege így meghaladta a felperes díjigényét.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a késedelmi kötbérre vonatkozó rendelkezéseket a jogerős ítéletet hozó bíróság tévesen alkalmazta. Nem megalapozott az az álláspontja sem, hogy a hátralévő munka elvégzésekor az I. r. alperes közvetlenül létesített szerződéses kapcsolatot az alvállalkozóval. Miután a szerződéses kapcsolat az alvállalkozó és a felperes között nem szűnt meg, ugyanazt a munkát az alvállalkozó egyidejűleg a felperes, és az I. r. alperes alvállalkozójaként nem végezhette el. A rendelkezésre álló adatok arra utalnak, hogy a felperes alvállalkozójaként teljesítette a munkafeladatokat, erre azonban további bizonyítás lefolytatása szükséges. A Legfelsőbb Bíróság a késedelmi kötbér mértéke tekintetében is azt állapította meg, hogy a jogerős ítélet a rendelkezésre álló bizonyítékokkal ellentétes, megalapozatlan, a Pp. 206. § (1) bekezdésében foglaltakat sérti. A rendelkezésre álló adatok ugyanis arra mutatnak, hogy a téli időszakban az időjárási viszonyok akadályozták a festési munka elvégzését, ez pedig a kötbérfizetési kötelezettséget kizárja (Pfv.VI.20.497/2010/4.).

XVIII/9. A másodfokú bíróság téves (eltérő) jogi álláspontja, és az ebből eredő bizonyítatlanság miatt történő hatályon kívül helyezés

29.) Az elsőfokú bíróság az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) keresetének helyt adva a körzeti televíziós műsorszolgáltatást nyújtó alperest műsorszolgáltatási díj megfizetésére kötelezte, a másodfokú bíróság azonban az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a keresetet elutasította. A jogerős ítélet indokolása szerint az ORTT jogszabályi felhatalmazás hiányában ilyen díjigényt az alperessel szemben nem érvényesíthet.

A felperes felülvizsgálati kérelme folytán eljáró Legfelsőbb Bíróság a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Média tv.) 22. § (4) bekezdésének, 41. § (1) bekezdés m) pontjának és 113. § (1) bekezdésének, valamint a Ptk. 198. § (3) bekezdésének értelmezése alapján arra a következtetésre jutott, hogy a nem közszolgálati tevékenységet ellátó alperesi műsorszolgáltató folyamatos műsor-szolgáltatási díj fizetésére köteles a felperes részére. Tévedett ezért a másodfokú bíróság, amikor a keresetelési jog hiányára hivatkozással a felperes kereseti kérelmét egyebekben érdemben nem vizsgálta meg. A felperest megillető műsor-szolgáltatási díj összege ugyanakkor a rendelkezésre álló adatok alapján – az elsőfokú bíróság álláspontjától eltérően – nem állapítható meg. Ezért a

Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. (Pfv.IV.20.642/2010/4.)

30.) Az alperes 1995. június 15-től 1995. november végéig gyógyszerészként dolgozott egy gyógyszergyárban, amely finanszírozási szerződést kötött a megyei egészségbiztosítási pénztár felperessel. A szerződés alapján a pénztár megelőlegezte a havi forgalom után a társadalombiztosítási támogatás összegét, majd a gyógyszerértéknél a hónap végén kellett elszámolnia. Az alperes 1995. augusztusában közreműködött több ezer fiktív neveket és címeket tartalmazó vény kitöltésében, amelyből eredően a felperesi egészségbiztosítási pénztárnak 1.691.850 forint kára keletkezett. A bíróság az alperest egy rendbeli folytatólagosan és bűnsegédként elkövetett csalás és egy rendbeli magánokirat-hamisítás vétségében bűnösnek mondta ki.

Az elsőfokú bíróság az alperest 1.691.850 forint kártérítés és járulékai megfizetésére kötelezte, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helyben hagyta. A Legfelsőbb Bíróság azonban a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A határozat indoklásában kifejtettek szerint az alperes bűnösségének megállapítása az eljárás bíróságok téves álláspontjától eltérően önmagában nem alapozza meg az alperes kártérítési felelősségét. A perben tisztázni kellett volna azt is, hogy az alperes munkaviszonyban, alkalmazottként követte-e el a magánvállalkozásban működtetett gyógyszerértéknél a terhére rótt bűncselekményt, ebben az esetben ugyanis az okozott kárért a Ptk. 348. § (1) bekezdése értelmében a munkáltatója tartozik felelősséggel. Az alperes kártérítésben való marasztalására csak akkor kerülhetett volna sor, ha bűncselekmény elkövetésekor nem állt munkaviszonyban a gyógyszerértéknél. (Pfv.IV.21.722/2010/6.)

31.) Az elsőfokú bíróság az alperesek 1986-ban elbirtoklással megszerzett útszolgalmát megszüntette, a másodfokú bíróság azonban az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és az útszolgalmat terjedelmét akként korlátozta, hogy az az alpereseket hét méter hosszúságban illeti meg. A jogerős ítélet indoklása szerint a felek a 2006. október 26-án létrejött megállapodásukban megerősítették a szolgalmi jog fennállását, az pedig nem állapítható meg, hogy 2006. óta olyan változások következtek be, amelyek az ingatlan rendeltetésszerű használatához szükségtelenné tették volna a szolgalmat fenntartását.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az átjárásra irányuló perbeli telki szolgalmat nem 2006-ban a felek megállapodása alapján, hanem 1986-ban elbirtoklással keletkezett. A szolgalmi jog megszüntetése iránti kereseti kérelem elbírálásához ezért a másodfokú bíróság téves jogi álláspontjától eltérően azt kellett volna tisztázni, hogy a körülményekben 1986. óta következett-e be olyan lényeges változás, amelynek folytán a szolgalmat fenntartása már nem indokolt, a szolgalmat terhelő ingatlan birtokosainak érdekével ellentétes. A Legfelsőbb Bíróság a hatályon kívül helyezés okaként a Pp. 3. § (3) bekezdésének megsértésére, mint lényeges eljárási szabálysértésre is utalt, a másodfokú bíróság ugyanis nem tájékoztatta a feleket a saját jogi álláspontjához kapcsolódóan a bizonyítandó tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás

sikertelenségének jogkövetkezményeiről.
(Pfv.I.20.295/2010/12.)

32.) Az I.r. felperes tulajdonát képező ingatlan és az alperesek ingatlana egy közös udvarról közelíthető meg. A felperesek az I.r. felperes ingatlanán építési munkát végeztek, az elkészült épület egyes részei pedig átnyúlnak a közös udvarra. Az érintett épületrészek fennmaradásához az alperesek nem járultak hozzá.

Az elsőfokú bíróság ítéletével pótolta a fennmaradási engedélyhez szükséges alperesi jognyilatkozatot, a másodfokú bíróság azonban az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a keresetet elutasította. Álláspontja szerint a jognyilatkozat pótlásának feltételei nem állnak fenn, az érdeksérelem ugyanis másként is elhárítható, mégpedig akként, hogy a felperesek a közös udvarra átnyúló épületrészeket lebontják.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolása szerint a másodfokú bíróság tévesen utasította el a keresetet arra hivatkozással, hogy az érdeksérelem az átnyúló épületrészek lebontásával elhárítható, a felperesek keresete ugyanis éppen azt célozta, hogy a bontással járó érdeksérelem az alperesek jognyilatkozatának pótlásával elhárítható legyen. A másodfokú eljárásban az alperesek fellebbezésében foglaltakra figyelemmel helyesen abban a kérdésben kellett volna állást foglalni, hogy az alperesek alappal tagadták-e meg a kért jognyilatkozat pótlását arra hivatkozva, hogy a felperesek túlépítésével elestek annak lehetőségétől, hogy saját ingatlanukat bővítsék, átépítsék, és így jelentősen csökkent a tulajdonukat képező ingatlan értéke. (Pfv.I.20.460/2005/4.)

33.) Egy hongkongi cég feladóként mobiltelefonokat adott át légi fuvarozásra a Lufthansa Air Cargo AG-nek. Az I.r. alperes a légi fuvarozó megbízottjaként értesítette a címzett felperest a küldemény Budapestre történt megérkezéséről. A felperes az előzetes bejelentésének megfelelően át akarta venni a küldeményt, az I.r. alperes azonban a raktárából nem tudta azt kiadni. Az ezt követően lefolytatott büntetőeljárás során megállapították, hogy a küldeményt az I.r. alperes által őrzés-védelmi feladatokkal megbízott II.r. alperes egyik munkatársának közreműködésével ellopták.

A felperes a szerződésen kívüli kártérítési felelősség szabályaira hivatkozással kártérítés fizetésére kérte az alpereseket egyetemlegesen kötelezni, az elsőfokú bíróság azonban ítéletében a keresetet elutasította. Rámutatott, hogy a kár a fuvarozás során következett be, az I.r. alperes pedig a fuvarozóval kötött szerződése alapján volt köteles a perbeli áru őrzésére. Ezáltal az I.r. alperes annak a fuvarozási szerződésnek az alanyává vált, amelynek a felperes is alanya volt. Miután pedig a II.r. alperes az I.r. alperes teljesítési segédjének minősült, ezért a II.r. alperes ugyancsak a fuvarozási szerződés részesévé vált. A szerződésen kívüli kártérítés szabályai alapján ezért az alperesek nem marasztalhatók. A szerződésszegésből eredő kártérítési igény érvényesítésére nyitva álló két éves jogvesztő határidő pedig a keresetlevél benyújtását megelőzően eltelt.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatta, és a II.r. alperest 113.000 USA dollár forintegyenértékének és járulékainak megfizetésére kötelezte. Az I.r. alperessel

szembeni keresetet elutasító rendelkezést ugyanakkor helybenhagyta. Érvelése szerint az elsőfokú bíróság helytállóan rendelkezett az I.r. alperessel szembeni kereset elutasításáról, azt azonban tévesen állapította meg, hogy a II.r. alperessel szemben a szerződésen kívüli kártérítési igény nem érvényesíthető. A II.r. alperes alkalmazottja ugyanis bűncselekménnyel okozott kárt a felperesnek, a Ptk. 348. § (1) bekezdése értelmében ezért a II.r. alperes kártérítési felelősséggel tartozik.

A II.r. alperes felülvizsgálati kérelme folytán megindult felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítélet felülvizsgálati kérelemmel támadott – a II.r. alperest érintő – rendelkezését az elsőfokú ítélet e részére kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot ebben a körben új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolása szerint a II.r. alperes a fuvarozó által megbízott I.r. alperes teljesítési segédje volt. A károsult felperes pedig közvetlenül is jogosult fellépni a teljesítési segéddel szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint. Az elsőfokú bíróság azonban eltérő jogi álláspontja miatt a II.r. alperes kártérítési felelősségét e vonatkozásban érdemben nem vizsgálta, a bizonyítandó tényekre és a bizonyítási teherre vonatkozó szükséges tájékoztatást a felek részére nem adta meg, és a tényállást nem derítette fel. Erre tekintettel a másodfokú bíróság sem volt abban a helyzetben, hogy ebben a kérdésben megalapozott döntést hozhasson. (Pfv.X.20.869/2010/6.).

34.) A felperes a szolgáltatások feltűnő értékaránytalanságára hivatkozással megtámadta a közte és az alperes között létrejött ingatlan-adásvételi szerződést. Az elsőfokú bíróság azonban a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint az adásvételi szerződés valamennyi lényeges feltételét a felperes határozta meg, a felperes fokozottan érdekelt volt a szerződés létrejöttében, az értékarányosság megítéléséhez pedig minden lehetséges információ a rendelkezésére állt. Az üzleti biztonságot és a Ptk. 4. § (1) és (4) bekezdéseiben meghatározott rendeltetésszerű joggyakorlás elvét sértené ezért, ha a felperes az általa az ügyletkötést követően 4 hónappal beszerzett újabb értékbecslésre alapítottan gyakorolhatná megtámadási jogát.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy a bíróság tévesen alkalmazta a Ptk. 4. § (1) és (4) bekezdését, a jóhiszeműségnek és a tisztességnek az e szabályokban megfogalmazott követelménye ugyanis akkor zárna ki a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog gyakorlását, ha az értékaránytalanságról a jogosultnak már a szerződéskötéskor tudomása lett volna, vagy súlyosan gondatlanul nem tulajdonított volna jelentőséget az eladásra kerülő ingatlan valós forgalmi értékének, illetve érdektelenséget tanúsított volna a piaci értékviszonyok felderítésében. Ezt ugyanis akként kellene értékelni, hogy az értékaránytalanság fennállását elfogadva kötötte meg a szerződést, illetőleg, hogy vállalta a feltűnő értékaránytalanság fennállásának kockázatát, abba a szerződéskötéskor belenyugodott. E tényállási elemek azonban a perbeli esetben nem állapíthatók meg. Az eljáró bíróságoknak ezért szakértői bizonyítás útján tisztázni kellett volna a perbeli ingatlan szerződés-kötéskori forgalmi értékét és az eset egyéb körülményeinek értékelésével meg kellett volna állapítaniuk, hogy a szolgáltatás és az

ellenszolgáltatás között az értékkülönbözet feltűnően nagy-e. (Pfv.IX.20.995/2010/7.).

35.) A felperes tulajdonát képező személygépkocsi idegen hibás közúti balesetet szenvedett. Az elsőfokú bíróság a károkozó gépjármű felelősségbiztosítóját 3.750.000 forint kártérítés fizetésére kötelezte, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A Legfelsőbb Bíróság azonban a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az eljáró bíróságok a felperes kárának mértékét téves jogi álláspontjukból eredően elméleti kárszámítással határozták meg. Helyesen azonban tisztázni kellett volna, hogy a gépjármű gazdaságosan javítható-e, ha igen, mennyi a javítási költség indokolt összege, a javítási költség után pedig ÁFA megfizetésére az alperes akkor lett volna kötelezhető, ha a felperes igazolja, hogy ilyen kiadása ténylegesen felmerült. (Pfv.VIII.21.499/2009/4.).

36.) A szerződés szerint a kötbért az eladó akkor köteles fizetni, ha a birtokbaadásra nyitva álló határidő lejártát követő 8. napig az ingatlan nem felel meg a szerződés mellékletében meghatározottaknak. A szerződés melléklete volt az engedélyezési tervekivonat és a műszaki leírás is. A Legfelsőbb Bíróság szerint a jogerős ítélet a kötbérfizetési kötelezettséget vélhetően kiterjesztően értelmezte, mert ez a követelés a jogosultakat a nem szerződésszerű teljesítés esetére illeti meg, a szerződésben kikötöttek szerint. Ha az alperes teljesítése megfelel a szerződés mellékletét képező engedélyezési tervekivonatnak és műszaki leírásnak, akkor az egyéb szerződésszegő magatartás mint pl. a használatbavételi engedély hiánya kötbérfizetési kötelezettséget nem alapoz meg. Kötbérfizetési kötelezettség akkor keletkezik, ha az engedély kiadása iránti kérelem olyan okból került elutasításra, amely egyben a szerződés mellékletét képező dokumentációkban foglaltak nem teljesítését is jelenti.

A Legfelsőbb Bíróság szerint ezért a Pp. 3. § (3) bekezdése és 164. § (1) bekezdése megfelelő alkalmazásával további bizonyítás felvételével kell tisztázni, hogy mely dokumentumok voltak ténylegesen mellékletek. A felperesnek kell megjelölnie, hogy az alperes teljesítése mennyiben nem felelt meg a mellékletekben foglaltaknak. A Legfelsőbb Bíróság az utasításai körében arra is felhívta a figyelmet, hogy a kötbérfizetési kötelezettség mérséklése hivatalból is lehetséges (Pfv.VI.20.386/2010/7.).

37.) A felek között a falfűtési – hűtési ár kalkuláció vonatkozásában átalánydíjas szerződés megkötésére került sor, a vízvezeték-szerelési munkák elvégzésében külön állapodtak meg. A Legfelsőbb Bíróság szerint a jogerős ítélet jogszabálysértően alkalmazott tételes elszámolást, a bírói gyakorlat értelmében ugyanis átalánydíjas építési szerződés esetében a kikötött díjon felül csak a pótmunkák ellenértéke számolható el.

Az új eljárásra vonatkozó utasítás körében a Legfelsőbb Bíróság elrendelte, hogy az elsőfokú bíróság szakértő kirendelésével tisztázza, hogy történt-e olyan pótmunka, amelynek ellenértéke az átalánydíjon felül elszámolható. A jogszabálysértően lefolytatott elszámolás egyben az ügy megalapozatlanságára vezetett (Pfv.VII.20.524/2010/4.).

38.) A Legfelsőbb Bíróság szerint a perben eljáró bíróságok az ingatlanból a feleket

megillető tulajdoni hányadok meghatározása során nem voltak figyelemmel az örökhagyót megillető önálló bérletre, mint vagyoni értékre, amely a tulajdoni hányadokat módosítja annak ellenére, hogy az alperesek már az elsőfokú eljárásban utaltak arra, hogy a bérlakás az örökhagyó külön vagyona volt, amelyet a különvagyonának minősülő kárpótlási jegyek felhasználásával vásárolt meg. Miután ezekre a körülményekre az első- és másodfokú bíróság a határozatának meghozatala során nem volt figyelemmel, így ebben a körben a jogerős ítélet jogszabálysértő.

A Legfelsőbb Bíróság ítélete szerint a megismételt eljárás során a feleket megillető tulajdoni hányadok meghatározásakor figyelembe kell venni azt, hogy a perbeli ingatlan eredetileg az örökhagyó önálló bérlete volt, aki erre tekintettel az ingatlan megvásárlása során 60 %-os vételárkedvezményt kapott. Ezt az I. és II. r. alperesek javára kell elszámolni (Pfv.II.20.785/2010/5.).

39.) A felperes a bíróság súlyos jogalkalmazási tévedésére alapított kártérítési igényét, valamint személyhez fűződő jog megsértése miatt is keresetet terjesztett elő. A jogerős ítélet azt állapította meg, hogy az alperes ugyan súlyos jogalkalmazási hibát vétett, de a jogi szabályozási környezetre tekintettel nem zárható ki az eltérő jogértelmezés lehetősége sem, ezért az alperes kártérítési felelőssége nem állapítható meg. A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzésében utalt arra, hogy a keresetet elutasító döntést a bíróságok arra alapították, hogy a felróható magatartás és a kár közötti okozati összefüggés nem állapítható meg. A vádban megjelölt elkövetelési magatartást az új szabályozás már nem tartalmazta, így annak elkövetésével nem is valósulhatott meg bűncselekmény. Az új jogszabály ismeretében a bíróságnak nem volt mit mérlegelnie, ezért okszerűtlen az a következtetés, hogy nem lett volna kizárt a felperes bűnösségét megállapító határozat meghozatala.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az érdemi döntéshez szükséges adatok nem állnak rendelkezésre, mert a szükséges bizonyítást sem az első, sem a másodfokú bíróság nem folytatta le. A Legfelsőbb Bíróság ugyanakkor az alperes kártérítési felelőssége jogalapjának fennállását végzésében megállapította (Pfv.V.21.096/2009/4.).

40.) A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzésében egyetértett a másodfokú bíróság azon jogi álláspontjával, hogy nem minősül ajándékozásnak, ha az önkormányzati bérlakás bérlője nem él vételi jogával, arról egyoldalú jognyilatkozatával más személy javára lemond. A Legfelsőbb Bíróság szerint azonban téves az a jogi következtetés, hogy nem valósul meg az ajándékozás akkor sem, ha a vételi jog gyakorlásának átengedése mellett a vételár kifizetéséhez is hozzájárul a vételi jogot átengedő személy. A másodfokú bíróság a bírói gyakorlattal szemben döntött, ugyanis ha a bentlakó és vásárlási joggal rendelkező bérlő valaki más jogosult részére vásárolja meg az ingatlant, az a Ptk. 579. § (1) bekezdésében meghatározott ajándékozásnak minősül, ha egyéb feltételek is teljesülnek. Eljárási jogszabályt sértett a másodfokú bíróság, mert az ajándék visszakövetelésére irányuló felperesi kereseti kérelmet eltérő jogi álláspontja miatt nem bírálta el érdemben.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a megismételt eljárásban elsődlegesen abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy az ajándék felperes által megjelölt jogcímen történő visszakövetelésének törvényes feltételei fennállnak-e. A Legfelsőbb Bíróság utalt arra, hogy

a perbeli esetben egy speciális körülmény is fennállott mégpedig az, hogy a perbeli lakás eredeti bérlője nem a felperes volt, aki az I. r. alperes részére a lakást megvásárolta, hanem a felperes leánya, az I. r. alperes anyja, aki időközben elhunyt. Egyébként ő lett volna jogosult a vételi jog gyakorlására.

Az új eljárás során a Legfelsőbb Bíróság szerint azt is vizsgálni kell, hogy a perbeli lakásingatlan vonatkozásában ténylegesen mi volt az ajándék tárgya, az I. r. alperes édesanyja ugyanis a bérleti jogviszonyát minőségi csere folytán szerezte meg és ebben a körben fizetéseket is teljesített. Az irányadó lakásjogszabályi rendelkezések szerint ugyanis vannak bizonyos, a vételárhoz kapcsolódó kedvezmények, amelyeknek értéke nem a bérlőt, hanem a lakás vevőjét illeti meg. A jelen esetben a vevő az I. r. alperes volt.

Ezen túlmenően az I. r. alperes javára figyelembe kell venni, hogy az általa végzett felújítások értékemelő hatással voltak az ingatlanra. Ebben a körben nem ajándékozás jogcímén, hanem a saját beruházásai folytán szerzett tulajdonjogot. Így a Legfelsőbb Bíróság szerint ingatlanforgalmi szakértő kirendelése útján határozható csak meg a megfelelő tulajdoni hányad, amelynek vonatkozásában az ajándék felperes által való visszakövetelésének lehetősége fogalmilag kizárt (Pfv.II.21.000/2010/6.).

41.) Az ügyben a jogellenes gyermekelvitel tárgyában született jogerős határozat elismerésének kérdése volt vitás. A Tanács 2003. november 27. napján kelt 2201/2003. EK rendelete 23. cikke szerint a szülői felelősségre vonatkozó határozat nem ismerhető el, ha az nyilvánvalóan ellentétes azon tagállam közrendjével, ahol az elismerést kérik. Az elsőfokú bíróság szerint a francia hatóság láthatásra vonatkozó döntése magyarországi végrehajthatóságának korlátját jelenti a Hágai Egyezmény 16. cikke. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta. A Legfelsőbb Bíróság ezzel szemben hatályon kívül helyező végzésében azt állapította meg, hogy a végrehajtást kérő kérelmének elutasítására az első- és másodfokú bíróság által hivatkozott okokból nem kerülhetett volna sor, arra kizárólag a Rendelet 23. cikkében foglaltak megsértése esetén van mód. A Legfelsőbb Bíróság szerint a megismételt eljárásban be kell szerezni a szükséges okiratokat és tisztázni kell, hogy a francia bíróság határozatának el nem ismerésére irányuló bírósági eljárás jogerősen befejeződött-e, illetve abban milyen határozat született. Ha a Rendelet 23. cikkében foglaltakat nem vizsgálták, erre a kötelezett ellenkérelmére tekintettel a jelen eljárásban kell, hogy sor kerüljön (Pfv.II.21.380/2010/6.).

42.) A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzését arra alapította, hogy az első- és másodfokú bíróságok tévesen hivatkoztak a jogcímhez kötöttségre. Az első- és másodfokú bíróságnak az volt a jogi álláspontja, hogy a felperes élettársi közös szerzésre alapított igénye azért alaptalan, mert ilyen jogcímen a felperes kötelmi jellegű elszámolási, megtérítési keresetet nem terjesztett elő, csupán tulajdoni igénye volt. Ezzel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy a tulajdoni igény mint többen a kevesebbet magában foglalja a kötelmi jellegű elszámolási, megtérítési igényt is. Ugyanakkor az eljáró bíróságok a felperes kifejezetten erre irányuló kereseti kérelmének hiánya miatt a kötelmi jellegű elszámolási igény jogalapjának a vizsgálatát elmulasztották. A megismételt eljárásban a Legfelsőbb Bíróság szerint az I. r. alperes károkozásával kapcsolatban a közigazgatási határozat tartalmának és a per adatainak egybevetése alapján kell állást foglalni arról, hogy

a felperes a helyreállítási költségeknek és kamatoknak az I., II. r. alperesek általi egyetemleges megtérítését jogszerűen igényelheti-e. A végzésben a Legfelsőbb Bíróság a jogcím kérdésétől függő kereseti kérelmek vonatkozásában is adott az új eljárásra vonatkozóan utasításokat (Pfv.II.20.334/2010/7.).

43.) Az ügyben a jogerős végzést hozó bíróság azt állapította meg, hogy mivel a Magyar Orvosi Kamara mint köztestület működésére irányadó jogszabály nem rendelkezett arról, hogy a tagdíj köztartozásként, adók módjára érvényesíthető, a jogalkotó nem kívánta az orvosi kamarai tagdíjat a bíróság előtt érvényesíthetővé tenni. A jogerős végzés a következtetéseit az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény szabályozásából vezette le.

A Legfelsőbb Bíróság ettől eltérő jogi álláspontot foglalt el. Hatályon kívül helyező végzésében kifejtette, hogy az ügyben az 1994. évi XXVIII. törvény rendelkezései az irányadóak, amelyek értelmében a Magyar Orvosi Kamara köztestület, önálló jogi személytípus. A meg nem fizetett orvosi kamarai tagdíjak iránti igényt tehát nem az egyesülési jog talaján kell elbírálni, hanem a Ptk. 62. § (4) bekezdése alapján, amelyet a 65. § (6) bekezdése értelmében a köztestületi tagdíjakra is alkalmazni kell. A tagdíjkövetelés érvényesítése ellentétes jogszabályi rendelkezés hiányában a Ptk. 7. § (1) bekezdése alapján bírósági útra tartozik, így az új eljárásban a követelést érdemben el kell bírálni. (Pfv.VI.20.129/2010/4.).

44.) A meghatalmazott ügyvéd a felperes nevében eljárva annak lakását és garázsát értékesítette az I. r. alperes részére, akinek tulajdonjoga az ingatlannyilvántartásba bejegyzésre került, majd az I. r. alperes azokat eladta, illetve elajándékozta a II. r. alperesnek. A felperes a perben hivatkozott arra, hogy a nevében eljáró ügyvéd részére nem adott meghatalmazást az értékesítésre és a szerződéseket nem írta alá, így a szerződések nem jöttek létre, kérte az eredeti állapot helyreállítását. A jogerős ítélet azt állapította meg, hogy a felperes megbízta az eljáró ügyvédet azzal, hogy vevőt szerezzen, velük a szerződés tartalmáról tárgyaljon, a kettejük közötti megállapodás - mivel az nem terjedt ki magára az ügyletkötésre - szóban is érvényesen létrejöhetett. A megbízottjáért való helytállási kötelezettség körében a felperes nem hivatkozhat arra, hogy a megbízottja vele szemben is jogellenesen járt el. Nem volt tehát akadálya a szerződés hatályban tartásának.

A Legfelsőbb Bíróság Kúria álláspontja szerint a Ptk. 474. § (3) bekezdése szerint megbízás esetén ha annak teljesítése szerződéskötéssel történik, olyan alakszerűségek szükségesek, amelyeket a jogszabály a kötendő szerződésre előír. A szakértő megállapította, hogy a felperes a meghatalmazást nem írta alá, így az adásvételi szerződést aláíró ügyvéd a jognyilatkozat megtételére meghatalmazással nem rendelkezett. Az adásvételi szerződés létrejöttéhez szükséges felperesi akaratnyilvánítás tehát hiányzik. Mindezekre tekintettel nem állapítható meg a felperes felelősége sem.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ugyanakkor az I. és II. r. alperesek között létrejött szerződéseket nem teszi érvénytelenné az a körülmény, hogy az I. r. alperes nem szerezte meg a perbeli ingatlanok tulajdonjogát. A II. r. alperes csak törlési per eredményeképpen törölhető az ingatlannyilvántartásból, ha annak egyéb feltételei fennállnak. A Legfelsőbb Bíróság végzése szerint a megismételt eljárásban ezért az ingatlannyilvántartásról szóló

törvény 62. és 63. §-ában foglaltakat kell figyelembe venni, vizsgálni kell, hogy a pert a felperes határidőben indította-e, illetve a II. r. alperes jóhiszemű jogszerzőnek tekinthető-e (Pfv.VI.22.049/2009/6.).

XVIII/10. A szakértői véleménnyel kapcsolatos aggályok kiküszöbölésének elmaradása, illetve az ebből eredő megalapozatlanság miatt történő hatályon kívül helyezés

45.) A közös tulajdon megszüntetése iránt indult perben az elsőfokú bíróság a feleknek egy lakásingatlanon fennálló tulajdonközösségét akként szüntette meg, hogy a felperes 2/16 tulajdoni illetőségét 7.212.558 forint megváltási ár ellenében az I.r. alperes tulajdonába adta. Az ingatlan forgalmi értékének meghatározása, és így a megváltási ár összegének számítása során az elsőfokú bíróság az általa kirendelt ingatlanforgalmi szakértő szakvéleményét vette alapul. A másodfokú bíróság álláspontja szerint azonban a szakvélemény nem volt aggálytalan, ezért a másodfokú eljárás során újabb ingatlanforgalmi szakértői vélemény beszerzésére került sor. A másodfokú bíróság ítéletét e második szakértői véleményre alapítva az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatta, és az I. r. alperes által fizetendő megváltási ár összegét 9.954.700 forintra felemelte.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az első- és a másodfokú eljárás során beszerzett szakvélemények közötti ellentmondásokra tekintettel az eljárás igazságügyi szakértőket meg kellett volna idézni a másodfokú tárgyalásra, és együttes meghallgatásuk útján meg kellett volna kísérelni az ellentmondások megszüntetését. Ezt követően dönthetett volna a másodfokú bíróság az egyik vagy a másik szakértői vélemény elfogadásáról vagy további szakértői bizonyítás elrendeléséről. Mindezeket azonban a másodfokú bíróság elmulasztotta, így a bizonyítékokat megfelelően nem értékelhette; döntése megalapozatlan (Pfv.I.20.492/2010/9.).

46.) A felperes tulajdonát képező gépkocsit ismeretlen tettes eltulajdonította egy parkolóból. Az ügyben indult nyomozást a nyomozóhatóság felfüggesztette, mivel az elkövető kiléte nem volt megállapítható. A felperes az alperesnél érvényes CASCO biztosítással rendelkezett.

A felperes keresetében a biztosítási szolgáltatás teljesítésére kérte az alperest kötelezni. Az alperes érdemi ellenkérelme a kereset elutasítására irányult. Azzal érvelt, hogy a gépjármű egyik kulcsát előzetesen lemásolták.

Az elsőfokú bíróság az alperest a kereset szerint marasztalta, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint az alperes nem tudta bizonyítani a kulcsmásolás tényét, a beszerzett igazságügyi szakértői vélemény ugyanis ezt kétséget kizáróan nem támasztotta alá.

Az alperes felülvizsgálati kérelme folytán megindult felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új

határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az alperes által felkért magánszakértő egyértelműen megállapította a kulcsmásolás tényét és annak hozzávetőleges idejét. A perben kirendelt igazságügyi nyomszakértő írásbeli szakvéleménye pedig alapvetően a magánszakértői véleményben foglaltakban egyező megállapításokat tartalmaz. Az azt követően a tárgyaláson szóban történt meghallgatása során ugyanakkor az igazságügyi szakértő bizonytalanabb nyilatkozatot tett. A szóbeli szakértői nyilatkozat és az írásban elkészített szakvélemény közötti ellentmondásokra, valamint a magánszakértő megállapításaira figyelemmel beszerzett szakértői vélemény nem tekinthető aggálytalanak, az érdemi döntés alapjául nem szolgálhatott volna. Az alperes az elsőfokú eljárás során indítványozta is újabb szakértő kirendelését; a további szakértői bizonyítást a megalapozott döntéshozatal érdekében le kellett volna folytatni (Pfv.VIII.20.428/2010/5.).

47.) Az alperes egy szennyvíztelepet üzemeltet, amelynek káros anyag kibocsátása 2007. és 2008. években meghaladta az előírt kibocsátási határértéket. A felperesi főügyészség keresetében az alperest a működési engedélyében megállapított határértékek betartására kérte kötelezni.

Az elsőfokú bíróság ítéletében a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet indokolása szerint a beszerzett környezetvédelmi szakértői vélemény alapján megállapítható volt, hogy az alperes a szennyvíztisztító telep mérete, illetve az alkalmazott technológia miatt nem képes a határértékek betartására, ugyanakkor a határértéket meghaladó káros anyag kibocsátása nem jelent veszélyt a környezetre. A környező vizek öntisztító mechanizmusa folytán ugyanis a káros anyagok jelentősen felhígulnak és eltűnnek a vízből.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Rámutatott, hogy az eljáró bíróságok hiányos, aggályos szakértői vélemény alapján hozták meg döntésüket. A szakvélemény ugyanis nem tartalmaz konkrét mérési adatokat, összekeveri a környezetveszélyeztetés, és a környezetkárosítás fogalmát, a környezetveszélyeztetés bekövetkezésének kérdésében pedig a szakértő még szakvéleményének szóbeli kiegészítése során sem foglalt el határozott álláspontot. Emellett a szakértő ellentmondásos nyilatkozatokat tett a vízszennyezésnek az élővilágra gyakorolt hatásáról, és általánosságban mozgó kijelentéseket tett a folyóba juttatott káros anyagok szennyező hatásának megszűnéséről. A beszerzett igazságügyi szakértői vélemény ezért az érdemi döntés alapjául nem szolgálhatott volna, az eljáró bíróságoknak az alperes megalapozott indítványa alapján újabb igazságügyi szakértőt kellett volna kirendelnie (Pfv.VIII.20.874/2010/6.).

48.) A felperes szervizelte az alperes tulajdonát képező tehergépkocsit, amely külföldön meghibásodott. A hazaszállítás után a felperes elvégezte a javítást és érvényesítette annak ellenértékét. Az alperes azonban beszámítási kifogás útján a korábbi javítások szakszerűtlensége miatt árleszállítási igényt támasztott. A jogerős részítélet indokolása szerint az alperes megbízása alapján eljáró magánszakértő és a kirendelt igazságügyi szakértő szakvéleményéből az következett, hogy a felperesnek meg kellett volna vizsgálnia valamennyi tömítőgyűrű állapotát, mivel olajfolyás miatt már javította a külföldi

meghibásodás előtt a gépkocsit.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzésében arra az álláspontra jutott, hogy a jogerős ítélet sérti a Pp. 206. § (1) bekezdésében foglaltakat, mert a szakértői vélemények alapján az kizárható volt, hogy a felperes a jármű korábbi javításai során megsértette vagy elmozdította volna azt a tömítőgyűrűt, amely a hibát okozta, ez pedig azt jelenti, hogy a meghibásodás közvetlen oka természetes anyagfáradás volt. Ebben az esetben pedig a felperes kártérítési felelőssége csak akkor állapítható meg, ha a perbeli hiba oka már a korábbi javítások időpontjában is fennállt, vagy a bekövetkezése várható volt. A szakvéleményekből azonban az következik, hogy a korábbi hibák és a perbeli meghibásodás nem függenek össze. A hatályon kívül helyező végzés szerint tehát a bíróságnak a szakértők megnyilatkoztatásával kell tisztázni a szakvélemények nem aggálytalan részeit, a megalapozott döntéshez további bizonyítás lefolytatása szükséges (Pfv.VII.21.042/2010/4.).

49.) A 273 lakásból álló lakópark építését az alperes végezte. Az I. r. felperes az építkezés harmadik ütemének leállítása miatt terjesztett elő kártérítési keresetet, a kárát az általa igényelt zajvédő fal elkészítésének költségéből, illetve az ingatlanában bekövetkezett forgalmi értékcsökkenésből állította össze, emellett nem vagyoni kártérítés megfizetését is kérte a II. r. felperes. Az eljáró bíróságok a felperesek keresetét elutasították.

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyező végzésében kifejtette, azt kell vizsgálni, hogy a lakópark építése folytán keletkezett zaj, illetve légszennyezés meghaladja a konkrét környezetre irányadó megengedett mértéket és azt, hogy a szükségtelen zavarás fennáll-e. A környezetvédelmi szakértő a perben nem tett olyan méréssel alátámasztott ténybeli megállapítást, amelyből a környezetzaj és légszennyezettség objektív mértékére lehetne következtetni, a területen mért adatok hiányoznak. A másik szakértő szakvéleménye ugyancsak bizonytalan és részben a környezetvédelmi szakértői véleménnyel ellentétes, így a bíróság a szakértői bizonyítást a Pp. 182. § (3) bekezdésében foglaltak megsértésével mellőzte, holott a per során az alperes több alkalommal felvetette új szakértő kirendelésének kérdését, illetve a szakértők együttes meghallgatása után az I. r. felperes is indítványt tett szakértő kirendelésére. Miután a bíróság a döntését homályos és ellentmondó szakvéleményekre alapította, a jogerős ítélet megalapozatlan, új szakvélemény beszerzésével kell tisztázni a körülményeket és dönteni az elvégzett munka szükségességéről, illetve az alperes tevékenységével összefüggésben fennálló forgalmi értékcsökkenésről, valamint a személyhez fűződő jog sérelmének kérdéséről (Pfv.III.20.275/2010/6.)

50.) ide is sorolható a XVIII/9/30. alatt ismertetett ügy.

51.) ide is sorolható a XVIII/9/33. alatt ismertetett ügy.

XVIII/11. Az indokolási kötelezettség megsértése miatt történő hatályon kívül helyezés

52.) A felperes a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet I. r. alperes által tartott árverésen a legmagasabb ajánlatot adta egy termőföldre. Az I. r. alperes azonban elzárkózott az adásvételi szerződés megkötésétől, mert az árverést követő 8 munkanapon belül nem fizette meg a felperes a vételárat.

A felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy közte és az alperesek között érvényes adásvételi szerződés jött létre, amelynek alapján megszerezte az ingatlan tulajdonát. Az elsőfokú bíróság azonban ítéletében a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig az elsőfokú ítéletet annak helyes indokaira utalással helybenhagyta.

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra utasította. Rámutatott, hogy a felperes az elsőfokú ítélet elleni fellebbezésében eljárási és anyagi jogszabályokra hivatkozva részletesen kifejtette jogi álláspontját, amelyben az elsőfokú eljárás során előadottakhoz képest újabb jogi érveket is megfogalmazott. Ezeket az érveket azonban a másodfokú bíróság érdemben nem bírálta el, így az ügy érdemi elbírálására kihatóan megsértette a Pp. 221. § (1) bekezdésében szabályozott indokolási kötelezettségét. A másodfokú bíróság indokolási kötelezettsége ugyanis kiterjed a fellebbezés lényegét jelentő jogszabály értelmezésével kapcsolatos álláspontjának kifejtésére. A Pp. 254. § (3) bekezdése kétségtelenül lehetővé teszi a másodfokú bíróság számára rövidített indokolással ellátott ítélet hozatalát, ez azonban nem mentesíti az alól a kötelezettsége alól, hogy kifejtse, a fellebbezés indokait miért tartja alkalmatlannak az elsőfokú ítélet megváltoztatására (Pfv.I.20.514/2010/7.).

53.), 54.), 55.) Az indokolási kötelezettség megsértésére történő utalás található a hatályon kívül helyezés okai körében – az egyéb, lényegesebb hatályon kívül helyezési okok megjelölése mellett – a XVIII/7/19., XVIII/7/24. és a XVIII/2/2. számok alatt ismertetett határozatokban is.

XIX. A 2013. október 28-i országos konferencia összefoglalója

A perorvoslati bíróságok kasszációs jogkörét vizsgáló Joggyakorlat-Elemző Csoport 2013. október 28. napján országos konferenciát tartott az ítélőtáblák és törvényszékek polgári kollégiumaiból meghívott 3-3 fős küldöttek részvételével. A rendezvény célja az volt, hogy a Joggyakorlat-Elemző Csoport a vizsgálat alá vont iratok és határozatok áttekintését követően személyes kapcsolatot teremtsen az ítélőtáblákon és törvényszékeken ítélező munkát végző bíró kollégákkal és közvetlenül is meghallgassa a véleményüket, észrevételeiket a hatályon kívül helyezés problematikájáról. További célul tűztük ki, hogy a jogi és etikai háttér áttekintésével és megvitatásával kísérletet teszünk azoknak a negatív érzelmeknek és feszültségeknek a mérséklésére, amelyek a bírói karban a hatályon kívül helyezéshez fűződnek.

Az előző bekezdésben ismertetett célok elérése érdekében részletes írásbeli előkészítő anyag

készült a leggyakoribb és legvitatottabb két hatályon kívül helyezési oknak, a szakértői bizonyításra, valamint a bíróság tájékoztatási kötelezettségére vonatkozó szabályok megsértésének az elemzéséről. Emellett nyitóelőadás hangzott el „A hatályon kívül helyezés kommunikációs kérdései” témakörben. A jelen összefoglaló azoknak a hozzászólásoknak a lényeges tartalmát igyekszik rögzíteni, amelyek az előadást követő vita során, az előbb említett témakörökkel kapcsolatban, a résztvevők részéről elhangzottak.

A Polgári perrendtartásnak a bíróság tájékoztatási kötelezettségére vonatkozó szabályait lényegében annak elfogadása óta viták övezik. E témával foglalkozott és e kérdésben állást foglalt a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezlete, ezt követően 2008-ban országos vizsgálat tárgya volt, majd a Kúria Polgári Kollégiuma 1/2009.(VI.24.) szám alatt kollégiumi véleményt alkotott. Mindezek azonban nem eredményezték a tájékoztatási kötelezettség megsértésére visszavezethető hatályon kívül helyezések számának csökkenését. Az sem hozott megoldást, sőt talán a kedvezőtlen folyamatokat erősítette, hogy az OIT blanketta-tájékoztatókat vezetett be, amelyek elterelték a figyelmet az egyedi ügyre vonatkozó, konkrét és releváns, ezért nem uniformizálható tájékoztatás szükségességéről. A küldöttségek egyetértettek az előkészítő anyagban kifejtett azon állásponttal, amely szerint szükségtelen a keresetlevélhez vagy tárgyalási jegyzőkönyvhöz mellékelni, több oldalas, a Pp. szabályaira vonatkozó általános tájékoztatás, mely szabályokat a felek jogi végzettséggel rendelkező képviselőinek hivatalból ismerniük kell, a jogi végzettséggel nem rendelkező ügyfelek pedig általában nem értenek. Az elhangzottak szerint ez a gyakorlat tájékoztatási kötelezettség téves, félresiklott értelmezésére vezethető vissza amelyet fel kell váltania a konkrét perben érvényesített igény egyedi sajátosságaihoz igazodó, szükség szerinti terjedelmű, de lényegre törő tájékoztatásnak. A konkrét ügyben szükséges bizonyításra vonatkozó tájékoztatás előírásának a külföldi (Németországi) tapasztalatok szerint is kedvező hatása van, mert elősegíti a pernek egyezséggel, vagy más hasonló módon történő egyszerű befejezését.

A különösen hosszú bírói tapasztalattal rendelkező kollégák elmondták, miszerint több évtizeddel ezelőtt a Pp. tételes jogi szabálya a bíró kötelezettségévé tette, hogy elbeszélgessen a felekkel és jogi képviselőikkel, amelynek keretében felhívja a figyelmüket a szükséges eljárás cselekményekre, különösen a bizonyítási indítványokra. Napjainkra a bíróság és az ügyfél kapcsolatának ezek a szabályai már nyilvánvalóan meghaladottá váltak. A mai napig is időszerű és kiemelkedő jelentőségű azonban a polgári perben a valóban elbírálásra alkalmas keresetlevél megkövetelése, a per jogi megoldására és a pervezetésre vonatkozó koncepció kialakítása, valamint a felek személyes meghallgatásának fogantatása. Az utóbbinak a során szóba hozhatók azok az intézkedések, amelyeket a bíróság egyébként hivatalból nem tehet meg, vagy nem vizsgálhat. Az ennek során elhangzott nyilatkozatoknak a tartalom szerinti értelmezése pedig elvezethet mind a valós tények felszínre hozatalához, mind pedig az ahhoz elvezető bizonyítási cselekmények indítványozásához. A felek korrekt és körültekintő személyes meghallgatása pedig önmagában sem a perek elhúzódásához, sem pedig prejudikáláshoz nem vezet. Ennek fogantatása azonban nem nélkülözheti a bíróság ügyfélközpontúságának azt az elemét, hogy a tárgyalásra a legjobb tudása szerint felkészülten menjen, mert az ügy aktája kellő mélységű ismeretének hiányában a tájékoztatás kötelezettségének nem képes eleget tenni, amely a hatályon kívül helyezés veszélyét is magában rejtheti.

A kérelemhez kötöttségnek a Pp. 235. § (1) bekezdésében megfogalmazott szigorú és megszorító szabályozásával kapcsolatban elhangzott, hogy a másodfokú bíróság a fellebbezési eljárásban gyakorlatilag nem rendelkezik jogi eszközökkel arra az esetre, ha az iratok között, a tényállással kapcsolatban olyan hiányosságot észlel, amelyet a felek a bíróság előtt el akarnak hallgatni. Bizonyítási indítvány hiányában, sem a tényállás kiegészítésére, sem a hiányzó tényállási elemek pótlását célzó hatályon kívül helyezésre nincs eljárásjogi lehetőség. A Pp. jelenleg hatályos szabályai nem biztosítanak jogi eszközt arra, hogy a bíróság feltárhassa a valós tényeknek azt a részét is, amelyben maguk a felek esetlegesen nem érdekeltek.

Szóba került, hogy a bíróságnak a tájékoztatási kötelezettség teljesítése során fokozott óvatossággal kell eljárnia annak érdekében, hogy az a peres felek viszonylatában ne sértse az un. „fegyver-egyenlőség” elvét. A bizonyítás konkrét eszközeire vonatkozó tájékoztatást a fél könnyen úgy értékelheti, hogy abból következtetés vonható le a per egész kimenetelére. Ez pedig egyrészt a prejudikálás veszélyét rejti magában, másrészt az ellenérdekű fél számára a bíróság elfogultságának téves látszatát keltheti, amely akár elfogultsági kifogás előterjesztéséhez is vezethet.

A tájékoztatási kötelezettség megsértése miatt történő hatályon kívül helyezéssel kapcsolatban elhangzott, hogy ilyen okból, elvileg bármely határozat, bármikor hatályon kívül helyezhető volna, ezért a bíróság e kötelezettségével összefüggésben mindenképpen indokolt volna egzakt jogszabályi keretek bevezetése. Ennek megoldására több felszólaló is felvetette, hogy a jogi képviselővel eljáró féllel szemben indokolatlan a túlzott mértékű tájékoztatás nyújtása, sőt az ilyen személyekkel kapcsolatban felmerült a tájékoztatási kötelezettség teljes megszüntetésének a gondolata is. Ehhez kapcsolódott az a felvetés, miszerint a bírónak a tájékoztatási kötelezettség esetleges megszűnése után is feladata marad a tárgyalás helyes irányának és menetének a meghatározása, amelynek eszköze a célszerű pervezetés lehet.

A hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének levonásával kapcsolatban több alkalommal felmerült annak gondolata, miszerint ez csak akkor indokolt, ha az alapul szolgáló eljárási szabálysértés a per érdemére kihatott, továbbá a bizonyítás terhét viselő fél kérte, vagy indítványozta és költségeit hajlandó előlegezi annak a bizonyításnak, amelynek lefolytatása érdekében a másodfokú bíróság az elsőfokú eljárás megismétlését elrendelte.

A felszólalások során többen felvetették, hogy a hivatalbóli eljárás háttérbe szorulásával és a bíróság kérelemhez kötöttségének kimondásával csökkent azon eljárásjogi eszközök száma, amelyek a polgári perben az igazság kiderítését szolgálják. Többen hangoztatták, hogy az anyagi igazság kiderítése nem csak a bíró személyes igénye, hanem egyben a bírói munka fogalmi eleme is, ezért nehezményezték ennek a Pp. tételes jogi szabályai közül történt kimaradását. Kifejtették továbbá, hogy a peres feleknek nem minden pertípusban áll érdekükben, hogy a való tényeket teljes terjedelmükben a bíróság elé tárják.

Az anyagi igazság és a kérelemhez kötöttség kérdéseivel összefüggésben több felszólalás érintette a bíróság jogcímhez kötöttségének kérdését is. Elhangzott, hogy a Plósz Sándor

féle Pp. a polgári per célját az anyagi igazság kiderítésében jelölte meg és az akkori felfogás a jogcímet illetően úgy foglalt állást, miszerint az anyagi igazság feltárása és a jogcím kiderítése kart karba öltve haladnak egymás mellett. Felszólalás hívta fel a figyelmet arra is, hogy az igazság kiderítésének a törvényből történt kikerülésével egyfajta koherencia-hiány keletkezett mind a Pp-ben, mind pedig a bírói gyakorlatban. Előtérbe került az a kérdés, hogy a bírónak mennyiben feladata a fél konkrét problémájának megértése a jogalap tekintetében és ettől függően az ítélezési tevékenysége mennyiben szorul a fél által előadott tények és nyilatkozatok korlátai közé, illetőleg mennyiben képes kibontakozni a valós tényeknek és az ahhoz kapcsolódó helyes jogalaphoz a kiderítésével. Elhangzott, hogy a jogcímhez kötöttség kérdését az ügyfelek érdekeinek szem előtt tartásával kell megközelíteni, mert értelmetlen és a pergazdasági szempontok sem támasztják alá, hogy a fél kérelmeit a bíróság mindaddig sorban elutasítsa, amíg végre sikerül azt a helyes jogcímen előterjesztenie.

Értékes figyelemfelhívás hangzott el az elsőfokú bíróságokon tárgyaló, nagy számú fiatal bíró kollégával kapcsolatban, akikre extra teherként nehezednek a tájékoztatási kötelezettséggel, az anyagi igazság kiderítésével és a jogcímhez kötöttség kérdéseivel kapcsolatban felmerülő bizonytalanságok. Az ő számukra különösen fontos a hatályon kívül helyező végzésben foglalt utasítások részletes kimunkálása, amelyből kiderül az is, hogy a megismételt eljárásban milyen irányba kell a pert elmozdítani.

XX. Összefoglaló értékelés

XX/1. Fellebbezés

1.) A hatályon kívül helyezés alkalmazásának – a probléma súlyához és jelentőségéhez igazodó – értékeléséhez abból kell kiindulni, hogy ez a jogkövetkezmény az ítéletábrák és törvényszékeken elbírált, polgári, ítélet elleni fellebbezési ügyeknek az **évi 8-9 %-át érinti**. Ez az arány számszerűen az évente meghozott 16 ezres nagyságrendű össz-másodfokú ügyből 1.400 darab körüli mennyiséget képvisel. Mindez azt jelenti, hogy a polgári perek 91-92 %-át ezek a problémák nem érintik és az ügyek 91-92 %-ában legkésőbb másodfokon jogerős ítélet születik. (Konkrét adatok az *1.sz.mellékletben* található.) Ez alapvetően kedvező arány, mely azonban nem teszi szükségtelemmé annak megvizsgálását, hogy az ügyeknek ez a valóban nem túl nagy hányada milyen belső tartalmat hordoz és számuk hogyan, mi módon volna tovább csökkenthető.

2.) A hatályon kívül helyezésekről alkotott kép teljessége érdekében, értékelni kell továbbá a hatályon kívül helyezéseknek azt az eredményességi mutatóját, amely szerint a megismételt eljárások az átlagot messze meghaladó mennyiségben fejeződnek be **egyezséggel, szüneteléssel és keresettől elállással**. (Ez az ügycsoport átlagának kétszerese.) Mindez nem arra utal, hogy a megismételt eljárásra a felek elfáradnának és beleunnának a pereskedésbe. Az említett adat inkább azzal magyarázható, hogy a hatályon kívül helyező végzésből a felek megismerik a másodfokú bíróság jogi álláspontját, amelyből tudomást szereznek arról, hogy az eljárás folytatása során mire számíthatnak, amelyhez saját jogi álláspontjukat igyekeznek közelíteni. Mindebből okszerűen adódik az a következtetés, miszerint a

másodfokú bíróságok munkája hatékony és helyes irányba terelik az egyszer már kisiklott ügyeket.

3.) A hatályon kívül helyezés jogkövetkezménye levonásának helyes értékeléséhez figyelemmel kell lenni arra a vizsgálat által feltárt lényeges körülményre is, miszerint az elsőfokú eljárás megismétlésének elrendelésére általában a kiemelkedően **nagy munkaigényű, nehéz jogi megítélésű** és terjedelmes bizonyítást igénylő ügyekben kerül sor. Ezekben a perekben mind az alapeljárásban, mind a megismételt eljárásban, a per viszonylag hosszú időtartama alatt, nagyszámú tárgyalás kitűzésére, valamint számos bizonyítási cselekmény fogantatására kerül sor. Ezt támasztják alá a vizsgált ügyekben tartott tárgyalások számát és azok pertartamát összefoglaló *8. és 9. számú mellékletek* is. A hatályon kívül helyezéssel érintett ügyek e jellemzői pedig a nagy számok törvényei szerint is nagyobb valószínűséggel foglalják magukba az eljárás megismétlését igénylő hiba lehetőségét is.

4.) A vizsgálat alá vont másodfokú hatályon kívül helyező végzéseket megalapozó lényeges eljárási szabálysértések között indokolatlanul és **kiugróan magas** a szakértői bizonyításra és a tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó szabályok megsértésének a száma és aránya. Ezek közül a szakértői bizonyítással kapcsolatban felmerülő hiányosságok kiküszöbölését a bírósági szervezeten belül kell megoldani, amelyhez akár a szervezett képzés, akár az önképzés eszközei elegendőek lehetnek. A tájékoztatási kötelezettség teljesítésével összefüggő problémák teljes körű megoldásához azonban a bírósági szervezetek számára rendelkezésre álló eszközöknek ki kell egészülniük a jogalkotó támogatásával és az új Pp. kodifikációja során e jogintézmény szabályainak újra-gondolásával.

5.) A polgári perben a bíróság munkájának célja a természetes és egyéb személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban keletkezett jogvitáknak a bíróság előtti eljárásban történő elbírálása. Ennek során az **eljárás irányát** mindig a bíróság szabja meg, amely nem tarthatja bizonytalanságban a feleket azzal kapcsolatban, hogy a jogvita elbírálása szempontjából milyen tényeknek tulajdonít jelentőséget. A bíróság és a felek e tárgyú kommunikációja azonban nem azonos a bíróságnak a féllel szemben fennálló és a bizonyítandó tényekre, bizonyítási teherre és a bizonyítás sikertelenségének következményeire vonatkozó tájékoztatási kötelezettségével.

6.) A bíróságot terhelő tájékoztatási kötelezettség szükséges irányának és tartalmának a meghatározása szempontjából különösen fontos, hogy a bíróság a hiánypótlási eljárás eredményeként **olyan keresetlevelet követeljen** meg, valamint az első tárgyaláson a felet **személyesen úgy hallgassa** meg, hogy ezek eredményeként az érvényesített igény ténybeli alapjai, valamint az ennek alátámasztásához szükséges bizonyítás köre megismerhetővé váljanak. Ezt követően kerül a bíróság abba a helyzetbe, hogy a félnek a per egyedi sajátosságaihoz igazodó konkrét tájékoztatást adhasson.

7.) A bíróságok tájékoztatási gyakorlatában kialakult sajátos módszer szerint olyan **blanketta-szerű tájékoztatást** mellékelnek az idézéshez, vagy foglalnak tárgyalási jegyzőkönyvbe, amely általánosságban és több oldalon keresztül ismerteti a Pp. egyes fejezeteit, vagy azok nagyobb terjedelmű részleteit, amely azonban a konkrét ügygel csak

részben és közvetett módon függ össze. Ez a tájékoztatási kötelezettség eltúlzott és félresiklott értelmezését jelenti, amely ténylegesen nem viszi előre az ügyet, mert nem tartalmaz a fél igényérvényesítésére vonatkozó, konkrét és hasznos információt. Sokszor a tájékoztatásban is a kevesebb a több, mert a tájékoztatások tömegében könnyen elvész az a néhány meghatározó fontosságú mondat, amiről az egész tájékoztatásnak szólnia kellene.

8.) A parttalan **tájékoztatás ésszerű mederbe** terelésének reális megoldása volna a tájékoztatásra jogosultak körének újra-gondolása. Jelenleg a jogi képviselővel – vagy akár komplett jogi osztállyal – rendelkező fél is igényelheti, hogy a bíróság tájékoztassa őt a bizonyítandó tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás sikertelenségének jogkövetkezményeiről. Emiatt a tájékoztatási kötelezettség és a kötelező jogi képviselet szabályai között tartalmi átfedések mutatkoznak. Indokolatlannak tűnik a bíróság tájékoztatási kötelezettségének fenntartása azokban az esetekben, amikor a törvény rendelkezése alapján, a felet a bíróval azonos végzettséggel és képzettséggel rendelkező személy képviseli. A kötelező jogi képviselet előírásának célja és rendeltetése ugyanis elsődlegesen a laikus fél igényérvényesítésének szakszerű elősegítése, különösen a nagy értékű, vagy kiemelkedő jelentőségű ügyekben.

9.) A Polgári perrendtartás alapelvei a per minden szakaszára kiterjedő hatályúak, míg a Pp. 141. § (2) és (6) bekezdései a Pp. 239. §-ának utaló szabálya folytán a fellebbezési eljárásban is megfelelően irányadóak. Ezért a **másodfokú bíróságnak** is törvényben előírt kötelezettsége, hogy a **tájékoztatás** hiányosságának észlelése esetén a hiányolt tájékoztatást, a fellebbezési tárgyaláson az arra jogosultnak maga adja meg, majd nyomban **nyilatkozattételre** hívja fel a bizonyítás terhét viselő peres felet. Ezzel elkerülhető az a helyzet, hogy a megismételt eljárásban derüljön ki, miszerint a fél nem nyilatkozik, a szükséges bizonyítási indítványt nem terjeszti elő, vagy a bizonyítás költségeinek előlegezésére nem hajlandó. Amennyiben ez már a másodfokú eljárásban ismertté válik, szükségtelen az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése és nincs akadálya annak, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet – a rendelkezésére álló adatok alapján – érdemben bírálja felül.

10.) A másodfokú eljárásban törekedni kell arra, hogy az **orvosolható hibák kiküszöbölése** lehetőleg már a pernek ebben a szakaszában megtörténjen és az elsőfokú eljárás megismétlésére csak a valóban szükséges és indokolt, más módon nem korrigálható esetekben kerüljön sor. A vizsgálati anyag tapasztalatai alapján, ebben a kérdésben, a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatában határozott irány-és szemléletváltásra van szükség. Ezzel ésszerűbbé válna az első-és másodfokú bíróságok közötti munkamegosztás, javulna a bíróságok munkájának hatékonysága és rövidülne a pertartam. (Konkrét esetben megkérdőjelezhető volt a hatályon kívül helyezés szükségessége csupán azért, mert az elsőfokú ítélet nem tartalmazta a kereset elbírálásához szükséges **anyagi jogi szabályokat**. Aggályosnak bizonyult az is, amikor a másodfokú bíróság az általa meghallgatott **hangfelvétel** írásos formába történő átültetése végett rendelte el az elsőfokú eljárás megismétlését. Kerülendők továbbá azok az esetek is, amikor a hatályon kívül helyezésre a másodfokú bíróság **nyilvánvaló tárgyi tévedése**, különösen a per iratainak az elnézése miatt került sor.)

11.) Az előző pontban írt követelmények érvényesülésének különösen fontos területe a szakértői vélemények esetleges hiányosságainak a kiküszöbölése. Amennyiben a szakvélemény ellentmondásos, aggályos, vagy kiegészítésre szorul, a másodfokú bíróságok indokolatlanul sűrűn nyúlnak a hatályon kívül helyezés eszközehez. Az ilyen esetek többségében a hiányzó adat, vagy a vitatott kérdés, a szakértőnek a **másodfokú tárgyalásra történő megidézésével** rövid úton tisztázható volna, továbbá egyszerűbb esetekben annak sem mutatkozik akadálya, hogy a fél kérelmére a kiegészítő szakértői véleményt a másodfokú bíróság szerezzék be. Ez megfelelően irányadó az olyan egyszerű bizonyítékok beszerzésére is, mint hatósági iratok, vagy a földhivatal által záradékolt megosztási vázrajz bekérése, vagy a felek meghallgatásának kiegészítése.

12.) A Pp. 3. § (3) bekezdése olyan alapvető rendelkezést tartalmaz, amelynek megsértése **közvetlenül nem szolgálhat alapul** a hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének az alkalmazásához. Az alapelvek ugyanis a Pp. részletszabályain keresztül érvényesülnek akként, hogy meghatározzák azok egy-egy csoportjának a tartalmát és működését. Ebből okszerűen az következik, hogy megsértésük is csak a részletszabályokon keresztül valósulhat meg és ez esetben a részletszabályok megsértése szolgál közvetlen és konkrét alapul a hatályon kívül helyezéshez.

13) A **hatályon kívül helyezés** jogkövetkezményének **alkalmazása** általában akkor indokolt, ha a másodfokú bíróság a feltárt lényeges eljárási szabálysértéssel és annak kiküszöbölési lehetőségével összefüggő összes körülmény mérlegelésének eredményeként arra a következtetésre jut, hogy az eljárási szabálysértés súlyának, jellegének, az érdemi döntésre gyakorolt hatásának, a másodfokú eljárásban való orvoslás lehetőségének az alapul vételével elengedhetetlen az elsőfokú eljárásnak a megismétlése. E döntés meghozatala során indokolt figyelemmel lenni a célszerűség, a pergazdaságosság és az időszerűség, valamint a fórumrendszer indokolatlan igénybe vételének szempontjaira is. A csekély, valamint közepes munkateherrel járó bizonyítás felvállalása és a hatályon kívül helyezések számának csökkentése javítja az ítélezés időszerűségét, míg a szükségtelen hatályon kívül helyezések indokolatlanul növelik a pertartamot és fölöslegesen terhelik az elsőfokú bíróságokat. Nem hagyható figyelmen kívül a bizonyítás terhét viselő félnek a hiányzó tényállási elemekre, valamint az azzal összefüggő bizonyításra vonatkozó nyilatkozata és az esetleges szakértői költségek előlegezésére való készsége sem. Hatályon kívül helyezésnek ugyanis csak olyan bizonyítás érdekében van értelme, amelynek lefolytatását a fél nyilatkozatának, vagy bizonyítási indítványának a hiánya nem akadályozza meg.

14.) Hatályon kívül helyezés esetén célszerű az elsőfokú eljárás teljes körű áttekintése az un. **kettős hatályon kívül helyezések** elkerülése érdekében. Több alkalommal volt tapasztalható, hogy a megismételt eljárás fellebbezési szakaszában olyan ok miatt került sor újabb hatályon kívül helyezésre, amely már a korábbi alkalommal is fennállt és közölhető lett volna. Ezért indokolt minden okot egyszerre értékelni és már az első alkalommal valamennyi lényeges eljárási szabálysértésre kitérni, mert elfogadhatatlan az elsőfokú eljárásnak szabálysértésenként történő megismételtetése.

15.) A tájékoztatási kötelezettség megsértésének jogi minősítése és az erre visszavezethető hatályon kívül helyezések eseteiben is figyelemmel kell lenni a **Pp. 252. § (2) és (3)**

bekezdései között mutatkozó azon különbségre, miszerint e rendelkezések eltérő feltételek mellett és eltérő terjedelemben teszik lehetővé a hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének levonását. Előbbi az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak a megsértése és a tárgyalás erre visszavezethető megisméltése, vagy kiegészítése szükségessége esetén teremt lehetőséget a hatályon kívül helyezésre, a fellebbezési és csatlakozó fellebbezési kérelem, valamint ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül. A (3) bekezdés alkalmazásának törvényi feltétele, hogy a bizonyítási eljárása nagy terjedelmű kiegészítése, vagy megisméltése szükséges, anélkül azonban, hogy az (1) és (2) bekezdésben foglalt feltételek fennálljanak. Ebben az esetben a hatályon kívül helyező rendelkezés igazodik a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátaival, a nem érintett részek tekintetében pedig nincs akadálya a részjogerő beállításának.

XX/2. Felülvizsgálat

16.) A megvizsgált ügyekből megállapíthatóan a fellebbezési eljárásban előforduló hatályon kívül helyezési okok a Kúria gyakorlatában is **megjelennek**. Emellett csak a rendkívüli perorvoslat körében merül fel és adott az a lehetőség, hogy a Kúria akár az első, akár a másodfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasíthassa.

17.) A másodfokú eljáráshoz képest, a felülvizsgálati eljárásban a hatályon kívül helyezési **okok súlypontja átrendeződik**. Lényegesen gyakoribb az eltérő jogi álláspont miatt történő hatályon kívül helyezés, különösen azokban az esetekben, amikor a másodfokú bíróság keresetet elutasító ítéletet hoz, vagy ilyet hagy helyben. Ilyenkor a Kúria – eltérő jogi álláspontja esetén – általában hatályon kívül helyező végzést hoz, mert a per korábbi szakaszában lefolytatott bizonyítás eltérő iránya miatt, az érdemi döntéshez szükséges adatok nem állnak rendelkezésre.

18. Miután a **felülvizsgálati eljárást** a peres eljárásnak már két szakasza megelőzte, a tényállás felderítetlenségére alapított hatályon kívül helyezés jóval ritkább. Ezek jellemzően szintén azokban az esetekben fordulnak elő, amikor a Kúria a jogerős ítéletben foglaltaktól **eltérő jogi álláspontot** képvisel és az ebből származó jogkövetkezmények levonásához szükséges tényállási elemek – a korábbi bizonyítás eltérő iránya miatt – nem állnak rendelkezésre.

19.) A megismélt eljárásra vonatkozó és az új eljárásra utasított bíróság számára kötelező utasításnak része az is, amikor a Kúria úgy dönt, hogy azt a **másodfokú bíróság folytassa le**. Ilyenkor a másodfokú bíróság csak abban az esetben nyúlhat a hatályon kívül helyezés eszközéhez és az elsőfokú eljárás megisméltésének elrendeléséhez, ha annak a törvényben meghatározott feltételei a Kúria hatályon kívül helyező végzésének meghozatalát követően következtek be.

Budapest, 2013. december 2.

Dr. Molnár Ambrus
a Joggyakorlat-Elemző Csoport vezetője